

Vzgoja

Revija za učitelje,
vzgojitelje in starše

september 2021

Letnik XXIII/3 ■ številka **91**
cena 5,80 eur

V žarišču: Izražanje čustev

stran 20

Naš pogovor:
p. mag. Miran Žvanut

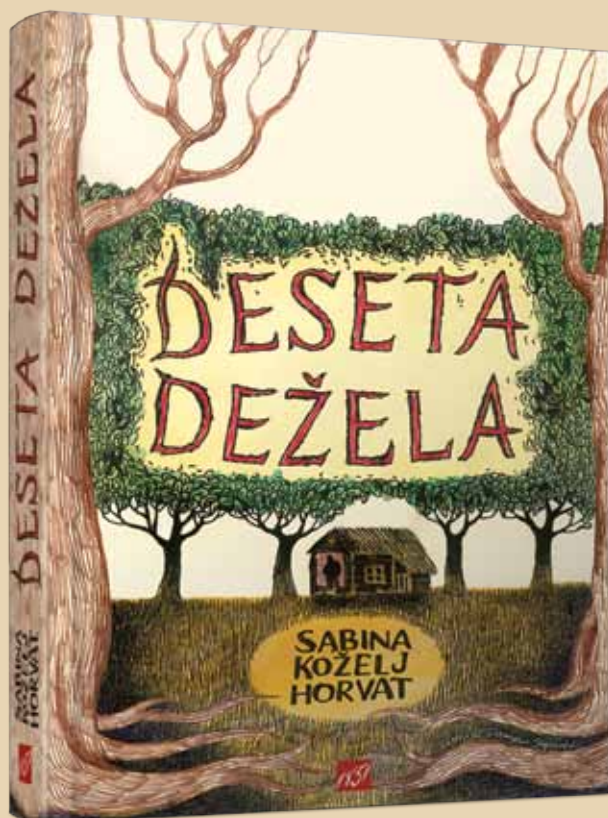
stran 30

Vzgoja srednješolcev
za kulturne državljane

stran 32

Vpliv zaslonov
na otroke

www.mohorjeva.org

Sabina Koželj Horvat

DESETA DEŽELA

Fantastični mladinski biografski roman o življenju in delu Josipa Jurčiča ter njegovih literarnih junakov

Ema in Jakob spustita pisatelja iz ječe šolskih učbenikov in še slutita ne, da se jima bo zgodil Jurčič sam ... Odličen humor, bogat literarni domišljijski svet, osupljiva uporaba slogovnih figur, jezikovna igrivost in žlahten literarni slog!

Ilustracije: Damijan Stepančič

135 mm x 210 mm; trda vezava; 366 strani; 28,00 €

Ljubljana, Nazorjeva ulica 1, T 01 244 36 50

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA
Prva slovenska založba

Celje, Prešernova ulica 23, T 03 490 14 20

Nov žepni koledar Vzgoja 2021/22

- V velikosti 100 x 190 mm, obsega 180 strani in zajema obdobje od avgusta 2021 do decembra 2022.
- Ob naročilu novega koledarja Vzgoja podarjamo DARILO - revijo Vzgoja iz zaloge!
- Cena koledarja je 6,00 € (+ poštšina).

Naročila:
DKPS
Rožna ulica 2
1000 Ljubljana
01/43 83 983
dkps.pisarna@gmail.com
<https://www.dkps.si/prodaja/koledar-vzgoja>

Seminarji DKPS 2021/2022

Vpliv zaslonov na možgane otrok (NOVO)

Izvedba: 8 ur, 2. 10. 2021

Izvajata: Marjeta Krejči Hrastar, Tatjana Jakovljevič

Prepričajmo v minuti (NOVO)*

Izvedba: 8 ur; 6. in 8. 10. 2021

Izjava: mag. Hedvika Dermol Hvala

Brain Gym® v vsakdanjem življenju (NOVO)

Izvedba: 4 ure, 12. 10. 2021

Izjava: Marjeta Krejči Hrastar

Podpora staršem pri učenju – pomemben korak k samostojnosti otroka*

Izvedba: 8 ur, 16. 10. 2021

Izvajata: Dragica Motik, Irma Veljič

* seminar je uvrščen v KATIS

Informacije in prijave:

Društvo katoliških pedagogov Slovenije (DKPS)

Rožna ulica 2, 1000 Ljubljana

01/43 83 983, dkps.seminarji@gmail.com

<https://www.dkps.si/izobrazevanje/seminarji>

Svet revijemag. Miran Žvanut
mag. Albert Bačar
dr. Viljem Lovše
Jože Mlakar
Marjan Peneš
dr. Andrej Perko
Marija Šušteršič
Marija Žabjek**Odgovorni urednik**

dr. Silvo Šinkovec

Uredniški odborErika Ašič
dr. Janez Gabrijelčič
dr. Dejan Hozjan
dr. Jana Kalin
dr. Vanja Kiswarday
mag. Marijana Kolenko
dr. Nives Ličen
prof. Bernarda Mal
dr. Anton Meden**Naslov uredništva**Vzgoja, Rožna ulica 2,
1000 Ljubljana
01/43-83-983
revija.vzgoja@gmail.com
silvo.sinkovec@rkc.si
http://www.revija-vzgoja.si**ID za DDV**

SI64231160

Transakcijski računSI56 6100 0000 9750 496
odprt pri Delavski hranilnici d.d.**Oblikovanje in prelom**

Tiskarna Oman, Kranj

Tisk

Belin

Lektoriranje

Barbara Rodošek

Revija *Vzgoja* izhaja štirikrat letno. Cena
izvoda v letu 2021 je 5,80 €. Naročnina
za naročnike v Sloveniji je 23 € (tujina 36 €).
DDV in poštnina sta vštet v ceno.
Odpoved naročnine sprejemamo samo
pisno za naslednje obračunsko obdobje.
Navodila za pisanje prispevkov lahko dobite
na uredništvu ali na spletni strani.
Prispevkov ne honoriramo.
Če naročniki svojega izvoda ne prejmete na
dom, prosimo, da nas o tem obvestite.
Natisnjenih 1500 izvodov.

ISSN: 1580-0482

Revijo sofinancirata Javna agencija
za raziskovalno dejavnost RS
in Ministrstvo za kulturo.

Ogroženost

■ **Silvo Šinkovec**, D. J., dr. ped. znanosti, psiholog, defektolog in
teolog, je predavatelj, terapevt, voditelj več seminarjev, šol za starše in
duhovnih vaj, urednik revije *Vzgoja*, duhovni asistent DKPS in direktor
Inštituta Franca Pedička.Avgusta smo spremljali umik ameriške vojske
iz Afganistana in talibanski prevzem oblasti.
Vse je potekalo zelo hitro, ves svet je bil šoki-
ran. Poslušali smo različne komentarje, mne-
nja in napovedi. Za vsem pa se je skrival strah.
Kaj se bo zgodilo ogroženim ljudem v tej dr-
žavi? Kaj se bo dogajalo ženskam, deklicam?
Kako bo z možnostjo njihovega šolanja? Kako
bo s svobodo? Kaj se bo zgodilo misijonarjem
v tej deželi? Trepetamo za njihova življenja.Vzporedno s tem je prišla novica s Škotske.
Škotska vlada je 12. avgusta letos izdala smer-
nice glede transspolnih učencev, poroča Siol.
net. Nova šolska pravila omogočajo otrokom,
da lahko zamenjajo svoj biološki spol. To pra-
vico imajo, čeprav se njihovi starši ne strinjajo
s tem. Štiri leta stari otroci lahko zamenjajo
svoje ime in hodijo na stranišče, namenjeno
drugemu spolu. Vzgojitelji in učitelji morajo
to upoštevati, tudi če se starši otrok s tem ne
bi strinjali. Šole morajo imeti knjige, v kate-
rih so transspolne osebe, uporabljati morajo
spolno nevtralne šolske uniforme. S 16 leti na
Škotskem mladostnik lahko brez dovoljenja
staršev spremeni ime v dokumentih. Po škot-
ski zakonodaji lahko dvanajstletnik sprejema
pravne odločitve, daje navodila odvetnikom,
vлага tožbe in daje dovoljenje za zdravlje-
nje oziroma zdravstveni poseg. Nova pravila
določajo, da morajo biti šole razumevajoče
do transspolnosti, tudi če na šoli ni nobene-
ga transspolnega učenca.Ta novica me je šokirala enako kot novice iz
Afganistana. Sodobna in demokratična drža-
va, ki prisega na znanost, človekove pravice in
pluralnost v imenu svobode in vključevanja,
mimo znanstvenih zakonitosti in človekovih
pravil uvaja zakonodajo, ki je – po mojem
mnenju – manipulativna in agresivna do otrok.
Kje je znanost? Sem psiholog, specialni peda-
gog, filozof, teolog, pedagog in prebiral sem
različno literaturo s področja razvojne psi-
hologije, pa v nobeni znanstveni knjigi nisem
zasledil potrebe, s katero se ukvarja škotska
vlada. Na podlagi katere teorije osebnosti, na
podlagi katere raziskave sprejemajo take od-ločitve? Več kot sto let so se razvojni psihologi
motili, ta znanost nič več ne velja, tisočletja se
je človeštvo glede spola motilo!? Eksperimen-
tirati glede spolne identitete otrok je zloraba,
kriminal, je hudo nasilje.Človekove pravice? Starši so skrbniki svojih
otrok in zanje skrbijo do polnoletnosti. Ko je
otrok polnoleten, naj o sebi odloča sam. Pred
tem pa potrebuje starše ali skrbnike, ker se
še razvija in ne more biti odgovoren za svoje
vedenje. Dati otroku v roke tako pomemb-
no odločitev je enako nevarno, kot da bi mu
dali avtomobilске ključe in ga pustili samega
v avtu na klancu. Otrok bo v svoji zvedavosti
avto spustil po klancu in ga razbil, sebe pa za-
radi nevednosti in neizkušenosti poškodoval.
Tej nalogi še ni kos.Manipulacija. Če otroka odtrgamo od star-
šev, ga čustveno zelo poškodujemo. Otrok je
prikrajan za izkušnjo zaupanja, varnosti in
pripadnosti. Če starši svoji nalogi niso kos, še
razumem, da se jim ga odzame in se išče dru-
ga možnost. Moja mama je imela v rejništvu
več kot 10 otrok, zato take zgodbe poznam.
Odrgrati otroka od staršev pri štirih letih, da
si sam izbira spol, spreminja svoje ime, pa
čutim kot manipulacijo. Otrok pri teh letih
ni sposoben sprejeti tako pomembne odlo-
čitve. Spolno se razvije šele v puberteti, zato
se pred tem ne more opredeljevati glede spola
in identitete. Spol določa biološka danost. Če
zakonodaja omogoča, da se otrok odloča brez
soglasja staršev, je to zato, da bo na mesto star-
šev lahko – brez kontrole – stopil nekdo drug.
S kakšnim namenom?Ta planet je ogrožen. Ne samo s strani pobe-
snele narave, ki biča ljudi mnogih dežel, am-
pak tudi od človeka, ki v sebi nima več zdra-
vega duha in je brez orientacije. Upam, da se
bodo ustvarjalci takšne zakonodaje kmalu
znašli pred pravičnim sodiščem. Ohranjati
moramo naravo, človeka in resnico, zato mo-
ramo spoštovati znanost, človeško dostojan-
stvo in svobodo. ◀

Razvijanje čustvene inteligence

... Čustva verjetno sploh ne bi bila problematična, če bi živeli sami. A ker to ne gre, se čustva porajajo predvsem v sodelovanju, pri delu in v življenju z drugimi ljudmi. Čim bolj so nam 'drugi' pomembni, tem bolj v odnos z njimi vpletamo svoja čustva. ...

Izražanje čustev v znakovnem jeziku

... Znakovni jezik je oblika sporazumevanja, kjer se besede, pojmi kažejo s kretnjami rok, ki lahko izražajo pomen posameznih besed, misli ali celega stavka, odvisno od konteksta ali kompleksne serije idej. ...

Moja dežela je naša država

... Kako otroke pripraviti na vlogo aktivnega državljana, da se bodo odzivali na družbeno dogajanje, in jim omogočiti aktivno vključevanje v družbeno življenje, je izziv in hkrati naloga vsakega učitelja. ...

Branje in bralni nahrbtnik

... Branje je zelo pomembna življenjska vrednota, ena pomembnejših življenjskih dejavnosti, s pomočjo katere se učimo, rastemo in izboljšujemo življenje, zato je že od zgodnjega otroštva pomembno, da otrokom veliko beremo in se o prebrnem pogovarjamo. ...

Angleščina od otroštva do mladostništva

... Učitelji se pri zgodnjem učenju tujega jezika večinoma držijo načela od enostavnega k težjemu, kar ustreza didaktično-metodičnemu, ne pa naravnemu načinu usvajanja jezika. Materni jezik je odločilen in vodilen pri učenju tujega jezika, saj lahko učenje olajša, če sta jezika sorodna, v nasprotnem primeru pa ta proces lahko oteži. ...

Uvodnik

- 3 *Silvo Šinkovec*: **Ogroženost**

V žarišču: Izražanje čustev

- 5 *Majda Šavko*: **Razvijanje čustvene inteligence**
 7 *Klara Ramovš*: **Govorica čustev**
 10 *Simona Smuk*: **Izražanje čustev v znakovnem jeziku**
 11 *Primož Rogelj*: **Strahu**
 12 *Rok Blatnik*: **Zadrega pri izražanju čustev**
 14 *Rosana Blatnik*: **Govor na sinovi poroki**
 14 *Andrej Perko*: **Rokova zgodba v očeh terapevta**
 16 *Mateja Pišljar Mehle*: **Jezik gluhih**
 17 *David Kraner*: **Čustvena inteligenca in digitalna kultura**

Naš pogovor

- 20 *Silvo Šinkovec*: **p. mag. Miran Žvanut: Športnik in duhovnik**

Biti vzgojitelj

- 23 *Branko Koderman*: **Kultura – inkulturacija – domoljubje**
 25 *Pasquale Foresi*: **Iz življenja razumemo**
 27 *Alenka Prijatelj*: **Govor ob slovesu dr. Marka Kremžarja**
 27 *Marko Kremžar*: **Slovenija v svetu**

Vzgojni načrt

- 28 *Marija Majer*: **Moja dežela je naša država**
 30 *Petra Krulc*: **Vzgoja srednješolcev za kulturne državljane**

Starši

- 32 *Tatjana Jakovljevič*: **Vpliv zaslonov na otroke**
 33 *Stanka Vogrinec*: **Branje in bralni nahrbtnik**
 35 *Lidija Golc*: **Slovó in slóvo**

Področja vzgoje

- 37 *Milček Komelj*: **Slikarjevo ognjeno plamtenje čustev**
 39 *Nika Cuderman*: **Stigmatizacija – ovira za inkluzijo**
 41 *Karin Vogrič*: **Javni vrtci in vrtci montessori**

Duhovni izziv

- 43 *Slavko Rebec*: **Poseben kolega**

Izkušnje

- 44 *Inez Ceglar*: **Število π**
 46 *Tina Godina*: **Angleščina od otroštva do mladostništva**

- 48 **Bralni namig**
 49 **Iz življenja DKPS**
 53 **Napovedni koledar**
 54 **Nova spoznanja**
 54 **Summary**

Razvijanje čustvene inteligence

■ **Majda Šavko**, prof. pedagogike, je predavateljica, trenerka, moderatorka, certificirani in licencirani NLP-coach, mediatorica in učiteljica čuječnosti. Ima 40 let izkušenj na področju izobraževanja mladih in odraslih, je avtorica člankov in seminarskega gradiva.

Čustva verjetno sploh ne bi bila problematična, če bi živeli sami. A ker to ne gre, se čustva porajajo predvsem v sodelovanju, pri delu in v življenju z drugimi ljudmi. Čim bolj so nam 'drugi' pomembni, tem bolj v odnos z njimi vpletamo svoja čustva. Navadno se prav tu pokaže paradoks: pogosto se najmanj 'trudimo' obvladovati ravno v odnosih, ki so nam najbolj pomembni.

Moja zgodba

Nekoč so bila jutra v moji družini najbolj problematičen del dneva. V njih se je pogosto bila bitka med menoj in starejšim sinom, bitka, ki se je vselej končala s priokusom poraza za oba.

Najprej boj glede jutranjega oblačenja, ko je bilo treba v vrtec. Bila so jutra, ko ni bilo načina, da bi ga pripravila do tega, da se obleče. Začenjala sem s prošnjami, obljubami, a ko je čas nevarno brzel mimo, sem nadaljevala z grožnjami, povišanim tonom ... Nič ni zaleгло. Spomnim se, kako sem ga pogosto v pižami odvrlela v avto in odpeljala v varstvo.

Kasneje se je nadaljevalo z zamujanjem v šolo, lovljenjem sekund, da ujame avtobus, sekund, v katerih sem navadno prenehala dihati. Trmasto vztrajanje, da ne bo vzel dežnika, čeprav je zunaj lilo kot iz škafe, vpitje, ker ne najde telovadne opreme, svinčnika, zvezka, norenje zaradi žlice, ki mu je padla na tla ... Takrat sem ga opozarjala (vsakič z ostrim, rahlo povišanim, obtožujočim glasom), da si ne dovolim kričanja, naj se obvlada, da je to zadnjič, ko poslušam njegovo vpitje, a to je še podžgalo njegovo jezo, ki se je potem praviloma z objekta preselila na subjekt: z žlice, ki mu je padla, in zvezka, ki ga je založil, name.

Vedno znova sva se ujela v 'boju' za prevlado. Moj repertoar vzgojnih prijemov ni premogel veliko domišljije: navadno sem grozila, kričala, moralizirala, obtoževala,

kaznovala. In naslednjič znova in znova ... Jaz z diplomo profesorja pedagogike, a v vlogi mame s čustveno inteligenco na nezavidi ravni.

Moje trdovratno prepričanje je bilo, da je dovolj, če rečem otroku, naj neha. Če to rečem dovolj glasno in dovolj odločno, bo to seveda upošteval, saj sem vendar njegova mama, rada ga imam, mora me ubogati. Če sem jaz brezpogojno upoštevala svoje starše, mora tudi on mene upoštevati!

Zastareli družinski modeli

Če tako kot jaz sodite v nekoliko starejšo generacijo, se zagotovo še spominjate časov, ko je bilo drugače. Drugače učiteljem, saj so otroci pridno sedeli v šolskih klopih, dvigovali roke in se oglašali le, ko so za to dobili dovoljenje; staršem, saj so otroci ubogljivo sprejemali zahteve brez ugovaranja; vodjem, saj so zaposleni (takrat smo jim rekli podrejeni) izražali spoštovanje in lojalnost nadrejenim že zato, ker so bili ti na višjem položaju in so predstavljali avtoriteto.

A modeli podrejenosti že zdavnaj ne veljajo več. Rudolf Dreikurs (1991), znameniti psihiater in pedagog, je za to imel naslednje pojasnilo: »Ko je oče izgubil nadzor nad materjo, sta oba izgubila nadzor nad otrokom.« Otrok ni imel več zgleda podrejenosti, starša pa še nista imela izkušnje vzgoje, kjer ni bilo podrejenosti.

Ta paradoks je deloval tudi v moji družini. Moje naivno prepričanje, da se bo otrok ob-

vladal zgolj zato, ker mu jaz tako ukažem, je dolgo predstavljalo vzvod moje jeze, ogorčenja, razočaranja in nemoči.

Svojemu otroku sem kar nekaj let zjutraj velikokrat slikovito demonstrirala, kaj pomeni, če ne znaš brzdati svoje jeze, se ne znaš obvladati, če deluješ po vzgibih, ki ti jih narakujejo primitivni možgani, ki te opozarjajo na nevarnost, sprožilec 'ogroženosti' pa so iracionalna pričakovanja, nezavedni in nefunkcionalni vzorci.

Koliko juter sva odhajala izčrpana od spopada, oba na robu joka, s cmokom v grlu: v meni je najprej vrela jeza, potem žalost, nemoč in nato še sram, saj me je ob tem burnem doživljanju vedno znova prevzemalo tudi prepričanje, da sem neuspešna mati in da so moji vzgojni prijem čisti polom. A naslednjič sem ponovila vajo.

Moja spoznanja

Nekega jutra se je končno zgodilo prebujenje in spoznanje je silovito treščilo v mojo glavo. Pravzaprav so bila tri:

Foto: arhiv Majde Šavko

1. Kako lahko od svojega sina pričakujem, da se obvlada, če se sama nisem sposobna obvladati? Kdo se od koga uči?
2. Odgovorna sem za čustveno zorenje svojih otrok. Kako lahko naivno pričakujem, da bo moj otrok ravnal bolje od mene? Nisem mu namreč dala priložnosti, da bi se učil sprejemljivejših odzivov.
3. Če želim, da on doseže spremembo, se bom morala najprej spremeniti jaz. Takrat sem si nenehno ponavljala definicijo norosti, ki jo pripisujejo Albertu Einsteinu: »Norost je zmeraj znova delati iste stvari in pričakovati drugačne rezultate.« In vendar – ali ni to pogosta praksa staršev, partnerjev, učiteljev, vodij? Takrat se je začela moja pot učenja in razvijanja čustvene inteligence.

Novi modeli družin in nove podobe generacij kličejo po razvijanju čustvene pismenosti

Starši in učitelji se nenehno soočajo z izzivi obvladovanja lastnih čustev in upravljanja s čustvi otrok. Danes je to zahtevna naloga, saj vzgojne metode, ki so nekoč delovale, ne delujejo več.

Spoštovanje v odnosu ni več danost; treba ga je razvijati in graditi. To je dobro, saj nas spodbuja, da se učimo novih prijemov, da soustvarjamo odnos, v katerem bomo razvijali ljubezen, dostojanstvo, sočutje, hvaležnost in sprejemali svoj delež odgovornosti.

Tako se nenehno razvijamo, iščemo poti za sožitje in delimo srečo.

Dobra novica je, da se čustvene inteligence lahko učimo in jo razvijamo. Danes so nevroznanstveniki skovali izraz »nevroplastičnost možganov«, torej zmožnost, da se možgani spreminjajo in razvijajo nova vezja v vseh življenjskih obdobjih. Lahko presežemo priučene vzorce, se 'reprogramiramo' in se naučimo novih načinov izražanja.

Pot učenja in razvijanja čustvene inteligence

Pri delu z ljudmi v vseh starostnih skupinah, od najmlajših do najstarejših, je prepoznavanje svojih čustev in učenje upravljanja z njimi ena najpomembnejših veščin.

Največ zaslug pri popularizaciji čustvene inteligence ima Daniel Goleman (1998). Njegova knjiga *Čustvena inteligenca* je bila dve leti na seznamu najbolj prodajanih uspešnic. Prevedena je bila v 40 jezikov in je postala vroča tema ne le v strokovnih krogih, temveč tudi v širši javnosti. Goleman je postavil jasno hrbtenico čustvene inteligence.

1. Začne se s (samo)zavedanjem. Samozavedanje je neskončen proces, ki se razvija postopoma, ko se učimo opazovati svoje notranje doživljanje, telesne reakcije, svoje misli in svoje odzive. Olajša nam razumevanje lastnih potreb in vzgibov ter spodbuja k čuječemu opazovanju svojega doživljanja (notranjih in zunanjih odzivov) z odprto radovednostjo,

prizanesljivo in brez obsojanja. Tako med sprožilcem čustvenih stanj in našim odzivom nanj nastane premor, v katerem razširimo perspektivo, ozavestimo pomen izkušnje in zagledamo možnosti izbire.

2. V tem procesu se neizogibno dotaknemo tudi **vzrokov svojih čustvenih stanj in odzivov** ter prepoznamo sprožilce. Spoznamo, da se čustva 'prilepijo' na izkušnje, ki smo jih doživljali že zelo zgodaj v otroštvu. Takrat navadno prepoznamo celo verigo izkušenj s podobnimi čustvenimi izrazi, ki so povezani z neko našo primarno izkušnjo. To 'sidranje' sproži v nas nenehno ponavljanje in utrjevanje, zato so spremembe včasih zahtevne in poskusi neuspešni. Pri raziskovanju so nam lahko v pomoč naslednja vprašanja:

- Ali znam poimenovati svoje notranje doživljanje?
- Kaj je to, kar doživljam? Jeza, strah, ljubosumje, žalost, sram, nemoč? Kje v telesu to občutim? Kako občutim? Kakšne misli in prepričanja spremljajo moje čustvene izraze?
- Kako izražam svoja čustva? Katerih čustev pri sebi ne maram? Kaj pa pri drugih? Katera težje obvladujem? Kako se to izraža? Kako to vpliva na odnose?
- Kakšna je bila izkušnja v otroštvu? Kako sta starša/pomembna odrasla izražala svoja čustva? Kaj je bilo prepovedano in kaj dovoljeno? Koliko smo se pogovarjali o svojih čustvih?

3. To je pot, ki nas pripelje do **upravljanja čustev**. Prepoznavamo namreč, da imamo izbiro. Ni nujno, da nas vodi preteklost in da smo sužnji nezavednih odzivov. Imamo svobodo in moč, da izberemo drugače. V mojem primeru sem se spraševala: Kdo ima koga? Jeza mene ali jaz njo? Kdo koga vodi in obvladuje? Kdo je 'gazda'? Kakšen odnos želim graditi z otrokom? Kaj je najpomembnejše, kar bi mu rada predala? Moja nezavedna navada je bila vselej enaka: s težavo moram opraviti takoj, ko do nje pride. To je seveda najslabša izbira, ko gre za čustvene izbruhe. Ko smo razburjeni, delujejo naši primitivni možgani, ki nas pripravijo na boj (napad) ali beg (izostanek komunikacije). Kar takrat izrečemo pod 'nadvlado' čustev, kasneje navadno obžalujemo. Obvladovanja sem se začela učiti postopno, po korakih.

Foto: arhiv Majde Šavko

V mislih sem vizualizirala, kako se bom naslednjič odzvala. Če sem potrebovala okolje, manj nabito z energijo, sem odšla v kopalnico, usmerila pozornost na dihanje in opazovanje telesnih znakov jeze (bitje srca, vročino, mišično napetost, stiskanje čeljusti, pospešeno in neenakomerno dihanje). V opazovanje sem skušala vnesti čim več prijaznosti in sočutja do sebe.

Zmoreš, sem si ponavljala.

Če starš ali vzgojitelj, učitelj ali vodja ne nadzoruje svojih čustev, bodo nadzor nad njimi prevzeli otroci, dijaki, sodelavci.

Ubeseđite, kar doživljate

Maté Gabor (2019), uveljavljeni raziskovalec travme, ugotavlja, zakaj starši ne zmorejo zagledati bolečine svojih otrok: »Zato, ker ne vidijo svoje.«

Na pogovor s sinom sem se pripravila in počakala na primeren trenutek, ko je bil umirjen in razpoložen za pogovarjanje. Najprej sem se opravičila in razložila, da sem ravnala narobe. Pojasnila sem mu tudi, kako bom odslej ravnala, če bo on s svojo jezo izražal nespoštovanje do mene: uma knila se bom, dokler se ne umiri. Povedala

sem mu, da ga imam rada, in če želi, se lahko kadarkoli pogovoriva o njegovi jutranji jezi in načinih, kako jo lahko usmerja.

Da bi čustvena inteligenca lahko delovala, je treba začeti pri sebi. Ne moremo razumeti in sprejeti odzivov drugih ter njihovih vzvodov delovanja, ne da bi prej razumeli, kako delujemo mi sami in zakaj tako delujemo.

Zakaj naj bi razvijali čustveno inteligenco?

Hans Selye (1978), oče medicine stresa, je dejal, da je eden izmed največjih povzročiteljev stresa »dejstvo, da ne znamo živeti drug z drugim«.

Čustva verjetno sploh ne bi bila problematična, če bi živeli sami. A ker to ne gre, se čustva porajajo predvsem v sodelovanju, pri delu in v življenju z drugimi ljudmi. Čim bolj so nam 'drugi' pomembni, tem bolj v odnos z njimi vpletamo svoja čustva. Navadno se prav tu pokaže paradoks: pogosto se najmanj 'trudimo' obvladovati ravno v odnosih, ki so nam najbolj pomembni. Temu včasih udeleženci delavnic, ki jih vodim, pravijo: doma sem najbolj spontan in pristen. Vendar ali spontanost in pristnost

pomenita, da imamo pravico manipulirati s svojimi čustvi, raniti s svojimi izbruhi, biti kot zid, 'kuhati mulo', uporabljati agresiven jezik ali jezik žrtve? Ne, to ni pristnost. Ravno tako ni pristnost ne izražati svojih čustev in ne govoriti o njih. To je odkrito ali prikrito nasilje, način sporočanja čustev, ki smo se ga naučili, ko smo morali zatajiti svojo pristnost.

Ko se naučimo pristnega izražanja, delujemo v ravnesju s svojim telesom, svojo duševnostjo in svojo duhovnostjo. Zgledamo širši pomen izkušnje in temeljno povezanost vseh živih bitij. Ko se naučimo pristnega izražanja, se učimo jezika sočutja, sprejemanja, spoštovanja drugačnosti. Pristno izražanje je izražanje z zavedanjem, da želimo ohraniti dober odnos, predvsem pa svoje dostojanstvo in dostojanstvo sodelavca, naj gre za otroka, partnerja, starša, stranko ali sodelavca. ◀

Viri in literatura

- Dreikurs, Rudolf (1991): *Children. The Challenge*. New York: Plume.
- Gabor, Maté (2019): *Ko telo reče ne*. Brežice: Založba Primus.
- Goleman, Daniel (1998): *Čustvena inteligenca*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Selye, Hans (1978): *The stress of life*. Europe: McGraw-Hill Education.

Govorica čustev

Čustva – primarna materinščina

■ **Klara Ramovš**, prof. pedagogike, ima znanja s področja psihoterapije, smer logoterapija. Vodi svoje podjetje *Elite izobraževanje* za organizacijo izobraževanj in učnih delavnic, predava na seminarjih s področja komunikacije. Ima mnogo izkušenj v izobraževanju odraslih.

Besede gluhe mame, ki jih je prebrala na poročni dan svojega sina (objavljeno v tej številki Vzgoje, str. 14), so v meni spodbudile razmislek o neizmernem bogastvu čustev in raznovrstnosti njihovih izrazov in sporočilnosti. Obenem me je prevzela globoka hvaležnost za to, da sem zdrava, da slišim in da se zavedam, da to ni samoumevno. Sprašujem se, koliko se ljudje tega zavedamo. Znamo sprejeti in smiselno unovčiti dar, ki nam je dan, v prid odnosom, ki jih živimo na vseh odrih življenja? Ali sploh poznamo čustva, jih znamo pokazati, ubesediti? Se zavedamo, kaj pomeni zatirati lastna čustva in ne sprejemati čustev drugih?

»Bilo je veliko neprespanih noči, ker nisem slišala bitja tvojega srca – oba z očetom sva gluha.

Nisem slišala tvojega joka, niti tvojega smeha, niti tvojih prvih korakov ...«

(Rosana Blatnik, govor na sinovi poroki (Vzgoja 91: 14))

Ali poznamo čustva?

Čustva so odmev naše duše. Duša pa je nekaj tako človeškega! Vsak dan se v nas sprožajo najrazličnejša čustva. Koliko nians doživljanja, barvitosti izražanja, koliko energije premorejo! Čustva so gonilo, ki poganja naše življenje. Porajajo se v našem umu, domujejo v našem telesu. So edini možen izraz otroka v prvi fazi razvoja ter primarna povezava med njim in materjo. Preden otrok spozna jezik besed,

spozna, občuti in zakodira jezik čustev. Ali niso potemtakem čustva tisti temeljni jezik sporazumevanja, njegova primarna materinščina? Stik med materjo in otrokom je stik čustvenega besedišča. Prvo čustveno 'sporazumevanje' med njima pušča večjo sled kot kasneje izrečene besede. Primarnega odnosa ne tke razum, temveč čustva. Čustveni 'ton' med njima ostaja tista melodija, ki v otroku odzvanja vse življenje. Otrok zelo hitro prepozna 'govorico' ljubezni in sprejemanja, govorico pogojene ljubezni in govorico odklanjanja. Vse pusti v njegovem razvoju globoko sled.

Ali ni potemtakem jezik čustev bistveno močnejši kot jezik besed? Zanimivo je, da otrok odlično zaznava in izraža svoje potrebe. Zažene glasen hrup ali jok, če ne dobi svojega. Ko pa odrastemo, začnemo skrivati svoje doživljanje.

Eno pogostih sporočil odraslih je, da ni prav, da izražamo svoja čustva. »Fantje ne jokajo, to se zanje ne spodobi.« Tak stavek, ki smo ga slišali od nam pomembnih odraslih (staršev, starih staršev, vzgojiteljev, učiteljev in drugih), se zasidra globoko v naše podkožje, v našo podzavest, v vsako celico našega telesa.

Pomembni odrasli zatrejo naše spontano izražanje, če pogojujejo ljubezen: »Če ne boš, bom ...« Sebe zatajimo, tudi ko želimo ugajati drugim. Na tej poti izgubljam sebe, nismo več v stiku s samim seboj in svojimi potrebami. Namesto da bi se spraševali, kako se v danem trenutku počutimo, razmišljamo o tem, kako bi bilo prav, da se počutimo, da bi ugajali, da ne bi pokazali svojega pravega jaza.

Naša čustva so včasih kot ledena gora: pokažemo jih le majhen delček, preostala so pokopana globoko v nas.

Ali se zavedamo svojih čustev, znamo priti v stik z njimi?

Danes vemo, da otrok ustvarja temelje svoje prihodnosti (zgodbu svojega življenja) do petega leta starosti. Takrat ima že izoblikovano sliko o sebi, drugih ljudeh in življenju. Do te starosti že ve, katera čustva so zaželena in katera niso, kakšni so odzivi primarnih vzgojiteljev, kdaj in kako izražajo ljubezen, veselje, jezo, žalost.

Nekatera čustva z lahkoto prepoznamo, jih sprejmemo, izrazimo in predelamo. Spet drugim bi se najraje izognili. Odrivamo jih, se jim upiramo, jih zatremo, potlačimo, se ne odzivamo nanje in jih pustimo zakopane nekje globoko v sebi. Vsi si želimo čutiti ljubezen, veselje, navdušenje, ponos, medtem ko bi se žalosti, jezi, strahu in razočaranju najraje izognili. Zakaj? Morda zato, ker so nam govorili, da so ena čustva dobra, pozitivna, druga pa slaba, negativna?

Vse v našem telesu in duševnosti ima določen namen. Tako je tudi s čustvi. So pomemben del nas, govorijo o nas, o našem počutju in doživljanju sebe in sveta. Bolj kot se jih zavedamo in jih sprejmemo kot nekaj dobrega, lažje bomo v njih zares uživali in se jim prepustili. Tu so zato, da nas varujejo, nas opozarjajo, nas ženejo naprej in nam pomagajo, da smo v ravnovesju, če jim seveda znamo prisluhniti.

Kako izražamo čustva?

Čustva v nas vzbudijo potrebo po akciji. Če nas je strah, želimo zbežati. Gre za naraven impulz, ki se sproži v naših možganih v določeni situaciji.

Predstavljajte si, kaj bi bilo, če bi se na vsako čustvo odzvali nagonsko. Vsakič, ko bi nas kdo razjezil, bi ga preprosto udarili, on pa bi

Foto: Nataša Pezdir

nam verjetno vrnil udarec ... Ker pa imamo ljudje nekaj, kar imenujemo zavest, se sami odločamo, kako bomo pokazali svoje čustvo in se nanj odzvali. Če bi se ljudje odzivali zgolj na podlagi nagona, bi imeli veliko težav. Zato moramo nadzorovati in obvladovati čustva; kot duhovna bitja smo poklicani, da se naučimo upravljati z njimi. Ljudje imamo v možganih razvit sistem, ki mu pravimo samozavedanje. Živali samo začutijo strah, ko se jim približuje nevarnost, medtem ko lahko ljudje zavestno prepoznamo, da nas je strah.

Namesto da bi se spraševali, kako se v danem trenutku počutimo, razmišljamo o tem, kako bi bilo prav, da se počutimo, da bi ugajali, da ne bi pokazali svojega pravega jaza.

Strah ozavestimo, o njem lahko razmišljamo in prepoznavamo, ali je ogrožajoč ali namišljen.

Svoja čustva lahko ozavestimo le tako, da se ustavimo, se umirimo in si prisluhnemo. Ko pridemo v stik s seboj, se vprašamo: Kaj se dogaja v meni, kako se zdaj počutim? Poznam odgovor? Znam dati temu počutju, občutku ime? Jokam, ker sem žalostna ali morda jokam zaradi besa, jeze, trme ... Naučimo se poimenovati svoje čustvo in ga ubesediti: Žalostna sem, jezna sem, ljubosumna sem,

strah me je. Vprašamo se, od kod ta žalost, jeza, strah. Kdaj sem se že tako počutila? Ali me ta situacija spominja na moje stare izkušnje, ki jih še nisem ozavestila in se vedno znova vračajo v moj vsakdan ter grenijo življenje meni in ljudem, s katerimi živim in delam?

Včasih se težko sprijaznimo s tem, da smo odgovorni za svoje čustvene odzive. Raje kažemo s prstom na druge. Pravimo, da so nas razjezili, užalili, prizadeli, namesto da bi se zamislili in si iskreno priznali, da smo sami izbrali tak odziv.

Pomembno je, da govorimo popolno resnico o svojih čustvih. To lahko naredimo, ko vemo, kaj doživljamo. Bolj kot bomo resnični, več ljubezni bomo izkusili.

Čustva so Kompas našega notranjega stanja. Povedo nam, kaj se dogaja v nas. Četudi jih ne znamo ubesediti, jih kažemo v svoji komunikaciji z drugimi. Govorica telesa pove več kot besede in glas skupaj. Lahko molčimo, a namrgoden obraz, stisnjene pesti, šklepetanje zob, zariplost govorijo o tem, da smo jezni.

V očeh je skritih 80 % naših sporočil, obrazne mišice, nasmeh, kričenje z rokami, sedenje, hoja, pa tudi sama podoba, ki jo dajemo na ogled, govorijo o nas. Svoja čustva izrazimo tudi z umikom, napadom, agresijo, manipulacijo.

Spomnim se svoje izkušnje s policistom. Čakali smo v koloni in želela sem prehiteti dva avtomobila, da bi zavila na domače dvorišče – napaka. Do mene je agresivno prikorakal policist; srep pogled, stisnjene ustnice, povešena ramena ...

Spustila sem avtomobilsko steklo in vprašala: »Kaj se je zgodilo, da ste videti tako jezni?«

»Saj vam nisem nič rekel!« je odvrnil.

»Gospod, beseda ni potrebna, vidim vas,« sem mu odgovorila.

Policist se je mirno poslovil.

Naše telo je edinstven inštrument, je ogledalo našega doživljanja.

Kako lahko sogovornika podpiramo pri odkrivanju njegovega čustvenega sveta?

»Pogumni so tisti, ki so pripravljeni čutiti in odpreti svoja srca, da bi ustvarjali boljši svet za vse nas.« (dr. John Gray)

Pogosto poslušamo, da je pomembno naučiti se ljubiti samega sebe. Kaj to pomeni, kako to narediti, kako priti do tja? Ljubiti pomeni poznati sebe, svoja čustva in jih znati, hoteti ubesediti, podeliti z drugimi ljudmi. To je most do dobrega odnosa z njimi. Odpreti vrata v svet drugega pomeni najprej odpreti svoje srce. To v vsakem trenutku kažemo, sporočamo s svojo komunikacijo. Slika in gesta povesta več kot tisoč besed. Tudi čustva lahko izrazimo s telesom. Ne potrebujem besed, da sporočam. Gluha mama, ki težko izraža svoja čustva z besedo, jih sporoča s pogledom, z nežnim dotikom, objemom, stiskom roke.

Pomembno je izražati svoja čustva, sicer nam to jemlje moč, da bi ljubili sebe in druge. Ko se naučimo čutiti in izražati čustva, navadno začnemo ljubiti in sprejemati tudi tiste dele sebe, ki smo jih v preteklosti potlačili. Ni treba, da ostajamo ujetniki preteklosti; svobodno lahko občutimo polnost tistega, kar v danem trenutku smo. Jasno izražanje čustev je temeljno pravilo za obogatitev odnosov. Včasih naše telo govori drugače od tega, kar čutimo. Lahko se smehljamo, a smo morda v sebi zelo jezni; mogoče z jezo izražamo svojo prestrašenost; morda se smehljamo, v notranjosti pa smo žalostni in

se počutimo zavržene; včasih krivimo druge, čeprav se sami počutimo krive. Pogosto projiciramo svoja čustva na druge.

Moja hčerka mi je dala dragoceno lekcijo. Zdaj, že odrasla ženska, mi je povedala, da ji je bilo v življenju najbolj hudo, ko smo jo prepričevali, da ne čuti prav. Ko danes razmišljam o tem, vem, da se ni

Svoja čustva lahko ozavestimo le tako, da se ustavimo, se umirimo in si prisluhnemo.

sem zmogla soočiti z resnico o svojih čustvih, nisem bila dovolj pogumna, da bi iskreno pogledala vase in si priznala, kaj čutim. Upala sem, da bo minilo, a ni, dokler nisem stopila na pot samozavedanja. Danes mi je lepo.

Ko nismo resnični, ko nismo v stiku s seboj, ne moremo niti razumeti, kaj šele sprejeti čustev drugega, pa četudi je to naš otrok. Takrat o empatičnosti in sočutju ni ne duha ne sluha.

V iskrenem odnosu lahko sogovorniku tudi mi pomagamo, da razišče svojo notranjost. Dejavno ga poslušamo in mu postavljamo primerne vprašanja: »Kako se počutiš? Kaj to zate pomeni? Kako bi poimenoval ta občutek? Si se z njim že kdaj srečal? Se natančno spomniš tega dogodka?« Primerne vprašalnice so najgloblji dotik človeka in so dragoceno orodje, s katerim lahko osvetlimo posameznikovo notranjost.

Pomembno je, da vsako čustvo v polnosti izkusimo in izrazimo, sicer ne bomo nikoli povsem razrešili občutkov jeze, žalosti, krivde. Najverjetneje bodo ostali potlačeni globoko v podzavesti in ustvarjali dodatno čustveno prtljago, ki jo nosimo iz odnosa v odnos. Kamorkoli gremo, sebe nesemo s seboj.

Pomagajmo sogovorniku, da izrazi svoja čustva (jezo, žalost, ljubosumje, zavist), a se obenem ne poistoveti s tem manj prijetnim čustvom. On je veliko več od tega, kar v tem trenutku občuti. Leo F. Buscaglia v knjigi *Živimo, ljubimo in se učimo* piše, da smo ljudje ranljivi, občutljivi in da živimo v času, ko smo drug drugemu bolj potrebni kot kadarkoli prej.

Družinsko nasilje je posledica nerazrešene jeze. Veliko ljudi se z jezo upira svoji prizadetosti in žalosti. Najbolj jezni ljudje so tisti, ki so v sebi najhuje ranjeni. Če bi se radi manj jezili, se moramo ponovno naučiti jokati. Ženske smo bile naučene, naj ne kažemo jeze in sovrastva. Krinka za to postaneta jok in kritičnost; včasih celo ohromimo v žalosti in bolečini.

Če ne znamo izražati čustev, odnos počasi umira in čustvena povezanost slabi. Ljubezen in čarobnost pokopljemo pod kupe neizražanih čustev. Ko otopimo za nezaželeno čustva, otopijo tudi prijetna: radost, vznesenost, strast, ustvarjalnost. Vsakič, ko zatremo občutek, s katerim ne želimo imeti opravka, sistematično zatremo sposobnost čutenja in tako korak za korakom ubijamo žar v vseh odnosih. Otroško navdušenje nad življenjem pojema. Vemo, da potlačena čustva ne umrejo, nasprotno – vedno znova se vračajo in nas preganjajo.

Viktor E. Frankl pravi: »Človek je sam sebi največji projekt.« Velja povabiti, da se ukvarjamo sami s seboj, da smo sami svoji raziskovalci in soustvarjalci tega sveta. Bolj kot bomo poznali sebe, svoja čustva in jih tudi izražali, lažje bomo vstopali v svet drugih ljudi, saj jih bomo razumeli in sprejemali z empatijo in sočutjem.

Izražanje čustev v znakovnem jeziku

■ **Simona Smuk**, univ. prof. razrednega pouka, tolmačica slovenskega znakovnega jezika (nacionalna poklicna kvalifikacija). Poučuje na *Osnovni šoli Grm* v Novem Mestu, ima certifikat NLP Mojster praktik in Coach. Izvaja tečaje slovenskega znakovnega jezika in ga tolmači.

Slovenski znakovni jezik me je že od nekdaj privlačil, ravno tako me je privlačila sama pojava tolmača, njegova profesionalnost in čustvena angažiranost pri tolmačenju. Že v osnovni šoli sem se odločila, da se bom naučila tega jezika in pomagala vsem osebam, ki pri komunikaciji uporabljajo znakovni jezik.

Svet tišine. Ali si predstavljaš, da ne slišiš svojega glasu in svojega smeha, ne slišiš svojih staršev, ne slišiš zvena svojega imena, ne slišiš učitelja, ne slišiš zvokov narave, ne slišiš prometa, motorja svojega avtomobila, ne slišiš svojega partnerja, ne slišiš smeha svojega otroka, ne slišiš klica mama, ata? Verjetno ne. To, da slišimo, jemljemo za samoumevno. Vabim vas, da se večkrat ustavite in prisluhnete sebi in vsem zvokom okoli sebe.

O gluhoti in znakovnem jeziku

Gluhota je huda motnja, ki se navzven ne vidi. Gluh človek ni sposoben slušno dojemati zvokov, glasov ali šumov. Gluhota je posledica hudih sprememb v polžu, slušnem živcu ali možganskem središču za sluh. Glede na vzrok delimo gluhotu na podedovano, prirojeno, pridobljeno in gluhotu neznanega izvora. Stopnja izgube sluha je različna, zato tudi različno vpliva na način življenja.

Gluhi ljudje imajo izgubo sluha več kot 80 dB; govorno sporazumevanje z njimi je nemogoče.

Naglušni imajo izgubo sluha od 40 do 80 dB. Tudi z njimi je sporazumevanje večinoma nezanesljivo, razvoj njihovega govora je bistveno moten.

Človek se nauči spontano govoriti (če dobro sliši in ima ustrezno razvite govorne organe), ko posluša govor okolja, ga posnema in rekombinira ter na novo ustvarja. Pri

osebah z motnjo sluha prvemu pogoju ni zadoščeno, zato sveta in sebe ne doživlja jo celovito. Posledica tega je nezmožnost učenja govora, in to kljub ustreznemu intelektualnemu potencialu in dobro razvitim govorilom. To se najbolj pozna pri razvoju jezika, govora in predvsem komunikacije. Ta je pri večini gluhih in naglušnih drugačna kot pri slišočih.

Kaj je znakovni jezik?

Leta 1984 so na zasedanju *UNESCA* v Parizu sprejeli definicijo znakovnega jezika, ki pravi: »Znakovni jezik je oblika sporazumevanja, kjer se besede, pojmi kažejo s kretnjami rok, ki lahko izražajo pomen posameznih besed, misli ali celega stavka,

odvisno od konteksta ali kompleksne serije idej.«

To, kar so za glasovni jezik besede, so za znakovni jezik kretnje. Namesto glasu in izgovorjenih besed znakovni jezik s svojim gibanjem v prostoru uporablja roke, telo, obraz, usta in glavo za izražanje najrazličnejših vsebin. Namesto sluha, s katerim sprejemamo besede, uporabljamo vid, s katerim sprejemamo kretnje.

Kretnja je osnovna prvina vsakega znakovnega jezika. Izvaja se s premikanjem rok in prstov v točno določenem prostoru. Slišiš različno barvo glasu izražajo zaskrbljenost, veselje, začudenje, gluhi pa to izražajo z načinom kretanja. Kretnje velikokrat posnemajo značilno delo oz. gibanje. Sestavljene so iz štirih gibalnih prvin, ki so med seboj povezane in imajo točno določene značilnosti: oblika roke, lokacija – mesto izvajanja, gibanje in orientacija – usmerjenost dlani glede na telo. S spremembo le ene od prvin že lahko spremenimo pomen kretnje.

Kretnje so nastajale, nastajajo in se razvijajo v naravnem procesu, zaradi potrebe dolo-

Foto: Boštjan Jamšek

čene skupine ljudi po komunikaciji. Enako kot poznamo v govornem jeziku več narečij, se tudi v znakovnem jeziku pojavljajo pri manjših skupinah ljudi specifične kretnje (pokrajinske kretnje, otroške kretnje, družinske kretnje, šolske kretnje, kulturno pogojene kretnje, kretnje posameznikov). Z začetkom izobraževanja gluhih so se začeli uporabljati tudi različni znakovni sistemi:

- *Slovenski znakovni jezik (SZJ)* je samostojen jezik, drugačen od slovenščine, z visoko razvitim manualno-vizualnim načinom izražanja, ki ima drugačno zgradbo kot slovenščina (besedni red, drugačna oblikoslovna in besedotvorna pravila) in se ne more uporabljati hkrati z govorno slovenščino. Uporabljajo ga odrasli gluhi, slišči otroci gluhih staršev, gluhi otroci.
- *Slovenščina v kretanjah (SLK)* je kombinacija prvin SZJ in govornega jezika. Običajno se kreta v vrstnem redu slovenščine, lahko se uporablja hkrati z govorno slovenščino, uporabljajo jo gluhi v pogovoru s sliščimi in obratno, zelo razširjeno jo uporabljajo tolmači slovenskega znakovnega jezika.
- *Dobesedno prevajanje iz slovenščine (DPS)*: gre za dobesedno prevajanje slovenščine s kretajo in prstno abecedo. To je vizualna predstavitev slovenščine za pomoč gluhim otrokom pri učenju (Podboršek in Krajnc, 2010).

Dan slovenskega znakovnega jezika je (od leta 2014) 14. 11. Na ta dan je bil leta 2002 sprejet *Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika*, ki gluhim daje pravico uporabljati SZJ na vseh področjih javne sfere. Svojo pravico uresničujejo s tolmači SZJ, ki smo poklic pridobili z *nacionalno poklicno kvalifikacijo*. Do sprejetja zakona so delo tolmača opravljali kar slišči otroci gluhih staršev, saj od rojstva 'rastejo' z znakovnim jezikom. Velikokrat je to predstavljalo otrokom breme, posebej ko so bile predmet tolmačenja odrasle teme.

Slovenski znakovni jezik je bil 4. 6. 2021 vpisan v *Ustavo RS*, novi 62. a-člen pa opredeljuje pravico do svobodne uporabe in razvoja slovenskega znakovnega jezika.

Leta 1951 je bila ustanovljena *Svetovna federacija gluhih*; 23. 9. v spomin na ta dan obeležujemo mednarodni dan znakovnih jezikov.

Moje doživljanje tolmačenja

Nisem otrok gluhih staršev in nisem že od majhnega 'rasla' z znakovnim jezikom, vendar sem bila trdno odločena, da se tega jezika naučim in pomagam osebam z izgubo sluha pri komunikaciji s sliščim svetom. Ko gluha oseba potrebuje pomoč strokovnjaka oz. se želi pogovoriti z razrednikom svojega otroka, svojim zdravnikom, psihologom, želi oditi na banko, v trgovino, gledališče, je vedno potreben še spremljevalec oz. tolmač, ki poskrbi za razumljiv in točen pretok informacij. Pomembno je tudi zaupanje med tolmačem in gluho osebo, predvsem če gre za tolmačenje osebnih stvari. Zagotovo je posebno doživetje, ko se poroči tvoj otrok. Slišči se ne ukvarjamo s tem, kako bomo spremljali obred in poročno slavo. Če želijo isti dogodek spremljati gluhe osebe, pa morajo v prvi vrsti poskrbeti za tolmača, ki bo na dogodku dejansko prisoten cel dan.

V čast mi je bilo, da sem bila povabljen na dve poroki, kjer sem tolmačila gluhi mami in njenemu partnerju. Na tolmačenje sem se temeljito pripravila. Priznam, imela sem tremo. Vendar ne treme pred nastopanjem pred večjo skupino ljudi, ampak tremo, ker sem želela gluhi osebi približati tako pomemben dogodek, kot je poroka sina oz. hčere, ker sem želela tolmačiti dogodek tako, da bo kljub tišini, v kateri je, mama doživela in začutila vse radostne in čustvene trenutke dogodka.

V takšnih primerih je tolmač prisoten tudi na neuradnem delu poročnega slavlja. Takrat sem bila dobesedno senca svoje 'stranke', bila ob njej, in ko se je zataknilo pri komunikaciji (običajno že z enim pogledom vem, kdaj je trenutek, da vskočim), sem premostila morebitno zadrego.

Kaj je lepšega kot tolmačiti poročni obred ter govore ljudi, ko te gluha mama gleda s solznimi očmi, občasno prikima ter na koncu reče: »Kako lepo je povedal/-a.« Takrat sem vedela, da sem svoje delo odlično opravila, da to ni bilo zgolj tolmačenje besed v kretnje, ampak tolmačenje, pri katerem je izredno pomembno, da prikažeš tudi čustveni naboj govora z ustrezno mimiko in načinom kretanja.

Še večji izziv zame je bil, ko je mama pripravila poročni govor za sina. Govor je 'prebrala' v znakovnem jeziku (objavljen je v tej številki *Vzgoja* na str. 14), jaz pa sem ga tol-

mačila v govorni jezik. Preko tolmačenja kretenj moraš seveda besedilo pripovedovati tako, da zajameš vsa mamina čustva, z vsemi poudarki in tišino na pravem mestu. Ko je ob koncu njenega govora nastala tišina in nato aplavz, ki so mu sledile čestitke mami, sem bila ponosna, saj mi je uspelo njeno sporočilo sinu prenesti med slišče. Ob takšnih dogodkih dobim potrditev, da je ves moj trud, vse učenje in delo vredno, da sem na pravi poti; dobim nov zagon, začnem razmišljati, kaj še lahko ponudim osebam z izgubo sluha. Ko začutiš gluho osebo, se poskušaš vživeti vanjo, v njen način razmišljanja in doživljanja sveta, takrat lahko odlično opraviš svoje delo oz. poslanstvo. Ponosna sem, da sem tolmačica slovenskega znakovnega jezika, ker poleg tega, da tolmačim, svoje znanje znakovnega jezika delim naprej ter s svojim delom ozaveščam slišče ljudi o značilnostih in kulturi gluhih. ◀

Literatura

- Podboršek, Ljubica; Krajnc, Katja (2010): *Naučimo se slovenskega znakovnega jezika. Priročnik za učitelje*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.

Primož Rogelj Strahu

Daj, kar zmoreš!
Ne boš mi več zvezal roké,
hromil noge
vzel, kar želelo je srce.

Nasproti ti pojdem,
da te ukrotim.
Ti boš votel
in jaz živim.

Po moji poti greva
in ti boš meni služil.
Kar si govoril,
vse si izgubil.

Le tako človek raste.
Tako dobiš brazgotine.
A na koncu ne šteje račun.
Na koncu šteješ spomine.

Zadrega pri izražanju čustev

Zadrega in blagoslovi v komunikaciji med neslišno mamo in slišnim sinom

■ **Rok Blatnik**, dipl. fizioterapevt, zaposlen je v UKC Ljubljana.

Odraščanje v družini s starši, ki ne slišijo, je prinašalo posebne izzive, ki se jih kot otrok najpogosteje nisem zavedal. Film Glas družine Béliér je v posameznih delih lepo prikazal nekatere značilnosti življenja v taki družini. Nekateri, kot na primer ropotanje s posodo ter olepšani prevodi v komunikaciji med starši in slišnim svetom, so le zabavni pripetljaji v primerjavi z vsem tistim, kar pride zraven.

Skrivnost ostaja: kaj pomeni slišati in kaj ne slišati

Kljub temu da sem odrasčal s starši, ki ne slišijo, si še vedno težko predstavljam, kaj to v resnici pomeni. Še težje nalogo imajo oni, ko se trudijo predstavljati si, kaj pomeni slišati. Svojevrsten izziv je predstavljal tudi čas v začetku druge polovice 20. stoletja ter kmečko okolje, v katerem sta oba starša odrasčala. Povezave do Ljubljane, kjer še danes deluje šola za gluhe in naglušne, so bile neprimerljive s tem, kar imamo danes, obenem pa je delo na kmetiji predstavljalo prioriteto, zato je za družino in otroke primanjkovalo časa.

Pomanjkanje stika, povezanosti

Sveta tišine ne znam opisati in besede, ki se mi v tem trenutku porajajo v mislih, niso primerne za tale zapis. Večkrat se zalotim v predstavah, kaj gluhoti prinese s seboj in kako se razliva v vse pore življenja, od najzgodnejšega otrokovega obdobja naprej. Ne samo da je otrok brez sluha in mora močno garati za vsako pravilno izgovorjeno besedo, kar je prej izjema kot pravilo, ampak ostane brez tistega osnovnega stika, ki je pogoj za vse odnose, začnši z materjo in nato preko nje z ostalim zunanjim svetom. Opažam, da se nekatere stvari preko staršev prenašajo še iz prejšnje generacije, kar dodatno otežuje moj odnos s starši – odnos sliščega otroka in neslišnih staršev.

Na križišču med svetom gluhih in slišnih

Nekatere stvari, ki jih bom opisal v nadaljevanju, so povsem subjektivne in ne vem, v kolikšni meri bi se jih lahko splošilo, če sploh. Verjamem, da bo ta življenjska izkušnja na koncu blagoslov. Do takrat pa bo treba po mojem mnenju določene stvari še izpostaviti in jih nekam 'pripeti', da bodo odnosi manj motni in bo lahko staro preraslo nekaj novega. Če ne za sedanjost, pa za prihodnje generacije.

Kot otrok sem pogosto čutil, da sem nekje med svetom gluhih in slišnih. Nisem pripadal ne enemu ne drugemu. Na tem tlaču in v odnosu do staršev pogosto čutim nekaj, kar je najlažje opisati z jezo. Znakovni jezik gluhih in naglušnih v resnici nikoli ni bil moj materni jezik. Še danes očitam staršema, da svojima otrokoma nista predala tega osnovnega komunikacijskega orodja. Oba s sestro sva odrasčala v tem okolju in s starši smo spontano razvijali svoj način komuniciranja, ki je na koncu postal mešanica razločnega govorjenja s poudarjenim odpiranjem ust ter mimiko, branja z ustnic in znakovnega jezika, ki sva ga s sestro 'pobirala' kar mimogrede. Tako smo v družini dokaj dobro komunicirali med seboj, opazil pa se je primanjkljaj v stiku z drugimi gluhih osebami, kjer komunikacija v znakovnem jeziku ni bila tekoča, zato sem pogosto potreboval pomoč staršev za nadaljevanje. Prav zaradi omenjenega

se nikoli nisem počutil, da pripadam svetu gluhih in naglušnih, čeprav sem večji del otroštva preživel v njihovem krogu. Tu sva bila s sestro vedno sprejeta, to je bilo najino domače okolje, v katerem pa je vedno manjkala ta neovirana komunikacija, kar je bilo moč zaznati tudi v našem družinskem mikrokozmosu.

Brez tekoče komunikacije v znakovnem jeziku sem bil v svetu gluhih in naglušnih prisoten le z eno nogo, vzporedno pa sva bila s sestro v preteklosti pogosto glas staršev v komunikaciji z zunanjim svetom, nekajkrat tudi kot orodje na kakšnem dogodku, kjer so gluhi in naglušni iskali povezavo s svetom slišnih, opozarjali nase in se borili za svoje mesto. Pogosto je bilo v družini čutiti to željo po zaščiti otroka pred svetom tišine in zavedanje, da naju s sestro čaka drugačno življenje. Obenem pa sva ob nemoči staršev predstavljala most med enim in drugim svetom, v kakršnekoli namene je ta pač bil uporabljen.

Zagnana otroka z občutkom, da nista slišana

Strah staršev pred tem, da zaradi njune gluhoti ne bova uspešna v osnovni šoli in kasneje na življenjski poti, je botroval temu, da sva bila oba s sestro vzorna in pridna v šolskih klopeh. Posledično sva tudi marsikatero zagato, težavnejše obdobje 'rešila' sama in ta samozadostnost naju na nek način spremlja še danes. Lažje je bilo biti vzoren kot pa resnično izraziti svoje pomisleke, strahove, vprašanja in včasih tudi podeliti veselje. En razlog je strah, ki ga je bilo čutiti s strani staršev, drugi pa način komunikacije, ki je otežila, če ne celo onemogočila pristop do nekega vprašanja. Najina samostojna reševanja so zagotovo pustila marsikatero nerešeno ali le na videz rešeno vprašanje.

Foto: Matej Hozjan

Teško je sprejeti svet gluhot

Starši svoje gluhot v bistvu niso nikoli sprejeli, saj je bil pred njih postavljen svet sliščih, ki jim je na žalost nedosegljiv. Občutki krivde, ki so jih starši znali vzbuditi z besedami »Kako je tebi lepo, ker slišiš, jaz pa ne«, so prav tako doprinesli k temu, da je naša komunikacija ostajala bolj na funkcionalni ravni in se globlje ni spuščala. Hkrati se je v takem primeru pokvarilo ali pa kar prekinilo marsikatero vzdušje pri predvajanju glasbe, ko je bil v naši hiši enkrat prisoten radio. Občutek imam, da je v predstavah staršev svet sliščih mnogo bolj enostaven in predvidljiv, kot je v resnici. To je njun ideal.

Obrambno vedenje: izgubljene možnosti in izostrene spretnosti

Svet tišine je v svojem bistvu neizprosni, mnogo vzame in po drugi strani posamezniku ničesar ne olajša; od njega zahteva veliko več vloženega truda in dela za normalno življenje. Teško zapisujem sledeče, a po mojem videnju in izkušnji je gluhot lahko tudi izgovor za marsikatero stvar, ki bi se jo dalo urediti. Jezi me, ko izjava

»Jaz ne slišim« opravičuje in je končni odgovor na izziv, ki stoji pred človekom. Kot sem omenil na začetku, sta bila oba starša vzgajana v ruralnem okolju, kjer ju sprva niso obravnavali kot polnopravna in samostojna člana družbe. Posebnost otroka, ki ne sliši, zgodnji odhod na šolanje v Ljubljano in še marsikaj drugega bi vsaj na videz upravičilo določen vzgojni prijem. Dolgoročno pa to ne predstavlja usluge otroku, ampak breme, ki ga lahko nosi do konca življenja. Teško je, ko v starših vidiš več, kot vidita sama, pa tega potenciala zaradi preprek, v katerih sta bila vzgajana, ne unovčita. Oba starša sta se izobrazila za poklic, si s pomočjo družine uredila dom, vzgojila dva otroka, ki sta danes samostojna, a gluhot je kot nepremagljiva gora še vedno prisotna. Ne pomagajo spretnosti, talenti, odprtost, marljivost, toni in vibracije, ki jih gluhe osebe zaznavajo mnogo bolj tenkočutno, vidni svet, ki zanje ostaja drugačen, vse malenkosti, ki jih slišči spregledamo v svetu in pri ljudeh okoli sebe, neslišči pa jih vidijo, ne pomagata niti dotik, ki ga danes tako primanjkuje in je v njihovem svetu mnogo bolj pogost. Gluhot ostaja, a milost je v njej videti vse uspehe, ki so bili kljub temu doseženi.

Glas drugih

Po besedah staršev sva s sestro predstavljala nadomestek njunega sluha, še preden sva znala izustiti kakšen zlog. Pomagala sva jima pri komunikaciji, takoj ko sva tudi s pomočjo bližnjega sorodstva in stikov v vrtcu dobro spregovorila. Manjše napake pri izgovarjavi, ki so nastale kot posledica posnemanja govora staršev, so z vstopom v osnovno šolo hitro izzvenele. Kot otroka sva pomagala pri komunikaciji s sliščimi v družinskem okolju in z uradnimi institucijami; predvsem slednje so bile v mnogih primerih svojevrsten izziv. Vse to je postalo nepredstavljivo lažje, ko so gluhi in naglušni pridobili pravico do tolmača. Kljub temu je komunikacija zaradi vseh v pričujočem besedilu opisanih razlogov, čustev, ki so se ob tem prebujala, in obrambnih zidov, ki so ob neuspehih poskusih poglobljene pogovora zrasli med nami, ostala na ravni, ki je bila potrebna za vsakodnevno življenje. S pomočjo tolmačev in kasneje z odhodom na fakulteto je bilo stika s krogom gluhih in naglušnih vedno manj, z osamosvajanjem pa se je izgubljal tudi stik z domačo hišo.

Za vsemi težavami se skriva blagoslov, ki ga moramo odkriti

Po dolgem času sem križanje sveta gluhih in sliščih občutil pri materinem govoru na poroki. Ponovno sem spoznal, kako močno lahko spregovori tišina in vse drugo postane brezpredmetno. V prostoru z več kot šest metrov visokimi stropi ter 450 m² površine se je v premorih tolmačke slišalo le kroženje zraka, ki so ga vrtinčili prezračevalniki. Glede na tišino bi lahko sklepal, da so se pri marsikom vzbudila močna čustva, ki so v naši družini pogosto predstavljala nepremostljivo oviro.

Narava ljudi je takšna, da prej vidimo vse tisto, česar nimamo in nam po našem navnem prepričanju manjka. Blagoslovi pa ne pridejo zlahka, zanje sta potrebna trud in odprt duh. Ne gredo mi iz misli besede V. E. Frankla, ki nas vse lahko vsaj za spoznanje približajo temu: »Ne, kaj nam življenje dolguje, ampak kaj mi dolgujemo življenju.«

Govor na sinovi poroki

Draga Roki in Gaja!

Prva in edina beseda je mama, zato bi rada povedala nekaj lepih in toplih besed.

Bil si prvi, zelo pričakovan otrok. Odštevala sem dneve, ure in minute, kdaj boš prijel na svet. 25. junij 1991 je bil za naju z atijem najsrečnejši dan. Druge ljudi je bilo strah, kaj se bo zgodilo s samostojno Slovenijo, midva pa sva k sebi stiskala tebe, Roki. Strah naju je bilo, kako bova zmogla biti starša, saj sva oba gluha. Bilo je težko, bilo je veliko neprespanih noči, ker nisem slišala bitja tvojega srca, nisem slišala tvojega joka in smeha, nisem slišala prvih korakov.

Starševstvo gluhih oseb je drugačno in naporejše ter odgovornejše zaradi otežene komunikacije. S pomočjo domačih in drugih je bilo veliko lažje.

Najprej je nate pazila družina Krkuta, nato si šel v vrtec v Novo mesto. Ko si dobil sestrico, si bil zelo vesel. Ves čas si jo objemal, jo opazoval in mi pomagal. Spomnim se dogodka, ko si bil star dve leti, Monika pa nekaj mesecev. Zmanjkalo je elektrike, sve-

tlobna budilka ni delovala in me ni opozorila, ko je Monika začela jokati. Sredi noči si prišel k meni, me zbudil in me tako opozoril, da tvoja sestra joka. Še danes sem ti hvaležna za to in za vso ostalo pomoč.

Osnovno šolo si obiskoval v Brusnicah. Bil si priden učenec ter odličen košarkar. Z atijem sva ti stala ob strani in te vozila na treninge v športno dvorano Leona Štuklja v Novo mesto. V času osnovne šole sta z Moniko meni in atiju velikokrat pomagala pri sporazumevanju ter se z nami družila v društvu gluhih in naglušnih. Že od rojstva živiš v svetu gluhih in sliščih. Lahko bi rekla, da je znakovni jezik tvoj materni jezik. Na športni gimnaziji si bil vzoren učenec, kljub temu da si skoraj vsak dan treniral košarko ter veliko pomagal doma na kmetiji. V srednji šoli si izgubil očeta in takrat sem se zavedela, da bom zdaj mama in oče. Trudila sem se, da bi vama z Moniko omogočila vse, kar sta si želela.

Vse, kar sem si vedno želela, je bilo, da bi bila vidva z Moniko srečna in da bi do-

končala šolanje. Res nisem pričakovala, da bosta oba končala fakulteto, ker sem sama samo preprosta gluha mama. Ponosna sem na vaju oba.

Na gimnaziji si spoznal svojo ljubezen in življenjsko sopotnico Gajo. Bila sta sošolca in zelo zaljubljena. Oba sta šla študirat v Ljubljano, kjer sedaj živita. Rada hodita v naravo in na potovanja, se ukvarjata s športom, plešeta in sta vedno dobre volje in vesela. Danes sta svojo ljubezen, ki traja že 14 let, potrdila s poroko.

Sestro sta zelo povezana, še bolj vaju je povezal tvoj nečak Ambrož in kar težko verjamem, da sta se letos v razmiku treh tednov oba poročila. Imam dva otroka ter vnučka Ambroža, v zadnjih treh tednih pa sem dobila še dva otroka, Ervina in Gajo.

Dragi Roki in Gaja, želim vama, da sta srečna, da najdeta smisel življenja, da se spoštujeta, si zaupata in se veliko pogovarjata. Naj vajina ljubezen traja večno. ❀

Tvoja mami Rosana

Rokova zgodba v očeh terapevta

■ **Andrej Perko**, dr. psih. znanosti, specialist klin. psih. svetovanja, vodi zavod *Mitikas*. Je avtor in soavtor več knjig ter pisec strokovnih člankov v različnih revijah in časopisju.

Življenje ima mnoge ovinke, včasih pa piše ravno po krivih črtah. Zgodba o dveh študentih, ki sta se letos poročila, je zelo zanimiva. Mamin govor na sinovi svatbi mi je odprl oči za razumevanje mladega človeka, ki sem ga dlje časa spremljal. Zapleteni odnosi, potlačena čustva in želja po uspehu pogosto vodijo v napačne odločitve. Iskreno iskanje, pogum in odločnost, poštenost in veselje do življenja pa odpirajo poti, ki si jih človek želi. Čustvena zrelost je abstrakten pojem, izraža pa se v konkretnih odnosih, v zreli komunikaciji, odgovornem življenju in trajnih odnosih. Kjer je na svojem mestu tudi duhovno življenje, vse teče prav.

Nezadovoljstvo s študijem

Oktobra 2011 sta na vrata moje pisarne (takrat CSD Kamnik) potrkala dva mlada študenta: Rok in Gaja. Rok, študent drugega letnika gradbeništva, in Gaja, študentka prvega letnika prava.

Prišla sta v stiski, psihiatri bi rekli, da sta bila malo depresivna in anksiozna. V resnici pa sta se oba znašla pred prelomnico v življenju: kako naprej? Oba sta čutila, da njun izbor študija ni pravi, vendar sta vztrajala in se

trudila študirati, ker sta bila zelo odgovorna in nista hotela razočarati ne sebe ne staršev. Rok je drugi letnik končal z dobrimi ocenami, a je razdvojen kolebal med nadaljevanjem študija na gradbeni fakulteti ali pa študijem fizioterapije.

Gaja je s svojim izostrenim občutkom dolžnosti (predvsem do svojega zelo uspešnega očeta odvetnika) poskušala očetu pomagati in se dokazovati kot hči, ki je vredna njegove ljubezni in priznanja. V resnici je njen oče zelo korekten in ljubeč; od Gaje ni ničesar zahteval niti pričakoval. Gajo je gnal njen notranji poriv – biti dobra hči.

Rast v skupnosti ljudi, ki se resno trudijo za osebno rast

Vključila sta se v mojo skupnost in moram reči, da tako zrelih in korektnih ter vrednih mladcev v svojih terapevtskih skupinah do sedaj še nisem srečal.

Gaja je z mojim blagoslovom (in tudi blagoslovom staršev) študij prava pustila in dve leti opravljala različno delo, večino časa je delala kot prodajalka čevljev. Ob intenzivnem delu v skupini se je v dveh letih okrepila, da je bila sposobna stopiti proti novemu izzivu – študiju psihologije v Zagrebu. Kljub novemu okolju, neznanju jezika se je prebila skozi vse težave in se v času do diplome tudi osebno okrepila. Nadaljevala je magistrski študij psihologije v Ljubljani in ga tudi zelo dobro zaključila.

Gaja je tako korektno in vredno dekle, da sem včasih tudi sam presenečen. Je zanesljiva, delavna, odgovorna, in česar se loti, naredi več kot odlično. Verjamem, da bo vsem, s katerimi bo prijateljevala ali kako drugače stopala v stik z njimi, prinašala mnogo veselja in svetlobe.

Rok je poseben človek

Tudi Roku sem se pogosto čudil, od kod njegova zrelost, odgovornost, korektnost. Večkrat je omenil, da sta oče (že pokojni) in mati gluhonema. Tega nikoli ni izpostavljaj kot problem, včasih je samo omenil, da se v družini oče in mati nista najbolje razumela. Ni veliko razpravljaj o svoji družini, o morebitnih travmah, ki bi jih preživel v preteklosti ... Vedno je bil usmerjen v jutrišnji dan. Rok je poseben človek. Nikoli ni niti z besedo potožil, da mu je težko. Med študijem – po drugem letniku gradbene fakultete je študij opustil in se prepisal na fizioterapijo (ki ga je v resnici zanimala) – se je Rok namreč preživljal sam, z rednim študentskim delom. Od doma denarja za študij ni dobival, ravno obratno: večkrat je še sam finančno pomagal svoji materi.

Prikrajšanost je ovira ali priložnost za rast

Ob materinem nagovoru na njuni poroki mi je postalo jasno, zakaj je Rok tako odgovoren mlad človek.

Ob strahovih matere (in tudi očeta), ali bo sta zmogla biti Roku dobra starša, ko je bilo materi težko, ker ni slišala njegovega smeha in ne joka, je mali Rok že navsezgodaj prevzemal naloge, ki jim mnogokrat tudi odrasli niso kos. Že kot otrok je moral hitro odrasti. Skrbeti je moral za vse tisto, za kar starša nista mogla ali pri čemer sta bila zaradi gluhotе ovirana. Kot je sam zapisal, je s sestro marsikatero zagato ali težavo rešil sam. Ta samozadostnost je še danes njegova spremljevalka. Kot mnogo otrok iz 'posebnih', 'drugačnih' družin je s pridnostjo in odgovornostjo nadkompenziral vse družin-

ske in tudi svoje primanjkljaje. Hvala Bogu, lahko bi se zgodilo prav obratno in bi, tako kot mnogi otroci v podobnih okoliščinah, dekompenziral. Sam meni, da je bilo lažje biti vzoren kot pa resnično izraziti vse svoje pomisleke in strahove ter včasih tudi veselje. Zaradi težav staršev otroci velikokrat prevzamejo krivdo na svoje rame. Občutke krivde lahko sprožijo čisto preproste besede, kot npr. v njegovem primeru: »Lahko je tebi, ker slišiš ...« Takšne besede izražajo splošno počutje in dinamiko v družini. Otroci to dinamiko vpijajo, srkajo počutje in občutke staršev, in če starša nista složna, če se nimata res pristno rada, potem so dodatne ovire, kot je gluhotа, še toliko bolj problematične.

Pokončen in odgovoren mladenič

Rok se je v svojih družinskih razmerah oblikoval v res pokončnega in odgovornega mladeniča. Kot sem že omenil, se res nikoli ni pritoževal, da je hudo, da je težko, da ob študiju dela in sam skrbi za preživetje. Kot takšen je dober zgled vsem tarnajočim mladeničem in mladenkam, ki jim življenje predstavlja solzno dolino. To pa ne pomeni, da se danes ne srečuje sam s seboj in preteklostjo, ki marsikdaj potrka na vrata.

Na začetku nove poti: prinašati svetlobo

Srečevanje s seboj in preteklostjo je v zadnjem času še toliko bolj intenzivno, kajti Rok je zaključil šolanje, z Gajo sta se poročila, stanovanjski problem imata trenutno rešen in načrtujeta družino. Lahko bi rekel, da je sedaj prišel čas, ko bo moral svoj odnos do staršev, do mladosti in tudi prihodnosti dokončno predelati, da ga ne bodo preganjali demoni potlačenih stisk, ki jih je do sedaj premagoval s pridnostjo in korektnostjo. Seveda bo Rok ostal krasen in v srčki skrajno dober človek, vendar ga čaka pot (kot vse nas), ki nenehno zahteva nove odgovore, stalen trud, da osebno rastemo – vse do groba.

Hvaležen sem Bogu, da včasih pripelje k meni ljudi, kot sta Rok in Gaja. Ne samo meni, vsem v skupnosti prinašata svetlobo, sonce, vero, da je vredno vztrajati, da je vredno zaupati in da je življenje kljub vsem težavam lepo. ◀

Jezik gluhih

Slišoč otrok/gluha mati

■ **Mateja Pišljari Mehle**, dr. medicine, spec. druž. medicine, je zdravnica v ZD Kočevje.

Potreba po sporazumevanju je ena od najbolj osnovnih človeških potreb. Sposobnosti izražanja potreb in želja, zahtevanja pomoči ter odzivanja na druge dajejo otroku možnost, da obvladuje svoje okolje; je sredstvo, da se iz okolja največ nauči. Danes vemo, da mora biti učenje jezika kar najbolj integrirano v vsakdanje življenje, začne naj se že v prvih letih. Sporazumevanje je mnogo več kot le govorjenje. Mnogi ne morejo govoriti, a se lahko učinkovito sporazumevajo z znakovnim jezikom. So ljudje, ki lahko govorijo, a se težko sporazumevajo. Jezik zajema poleg govora tudi poslušanje in razumevanje, odzivanje na jezik drugih in izmenjavo z drugimi v pogovoru (Pieterse in Treloar, 2000; Winnicott, 2017).

Foto: Petra Duhannoy

Sluh in govor

Zarodek začne zaznavati zvok v šestindvajsetem tednu. Na znane zvoke se odzove s povišanim pulzom in gibi, kot novorojenček pa izkazuje večjo preferenco ali toleranco do že znane melodije (Brillo et al., 2021). Takoj ko se otrok rodi, začne intenzivno vpijati različne informacije preko vseh senzornih sistemov: kinestetike (koža), sluha,

vida, voha in okusa. Prva komunikacija steče preko maminega pogleda ter glasu. Že od prvih dni naprej se drugače odziva na ostre kot na mehke glasove: ko zasliši mehak glas, mirno gleda v zrak in je sproščen, ko zasliši oster glas, kaže znake neugodja. Že od petega tedna dalje najraje od vseh vidnih dražljajev sprejema dražljaje, ki spominjajo na človeški obraz. Kmalu zatem je jasno iz-

ražena želja po gledanju materinega obraza, ki ga otrok pozdravi z izrazom in nasmehom. Pri štirih mesecih se dojenčkov govor razvije do množice najraznovrstnejših glasov, ki po intonaciji in melodiji do prvega leta postajajo vse bolj podobni glasovom njegovih sogovornikov. Preko čebljanja (posnemanja/imitacije) in prepletanja čebljanja z govorom odraslega (izmenjave) se v otroku ustvari notranji model učinkovitosti govorjenja. Otrok se nauči, da glasovi in kretnje, ki jih zmore izvesti, vplivajo na vedenje ljudi okrog njega. Na področju sluha se dojenček sprva uspe obratovati proti zvoku in nato proti glasu. Mamin glas je prvi glas, ki pritegne otrokovo pozornost (Kompan Erzar in Poljanec, 2012).

Mostovi med dvema svetovoma

Andrew Solomon (2013) izvrstno opisuje življenje gluhih kot kulturo in življenje, njihov jezik pa kot obliko, ki se estetsko, fizično in intimno razlikuje od kateregakoli drugega jezika. V skladu s Sapir-Whorfovo hipotezo jezik določa, kako kdo razume svet. Nemogoče si je predstavljati misel brez jezika ali jezik brez misli. Nesposobnost komunikacije lahko vodi v psihozo ali disfunkcionalnost (Solomon, 2013). Ker se gluhim staršem večinoma rojevajo slišoč otroci (uveljavljena kratica za to je CODA – angl. *Child of Deaf Adults*), nas zanima, v kakšnem okolju rastejo ti otroci in kako se naučijo spretne komunikacije v svetu slišočih in svetu gluhih ter kako se razvijajo kot posamezniki (Solomon, 2013; Murphy in Slorach, 1983).

Znakovni jezik

Po dolgih desetletjih raziskovanja je znakovni jezik potrjen kot oblika jezika, v katerem je mogoče izraziti vsako čustvo in misel. Dopolnjen je s slovarji in bogato slovnico. Študije kažejo, da se otroci gluhih staršev učijo znakovni jezik na zelo konvencionalen način, ko usvajajo prve besede. Tako je prvi materni jezik slišočih otrok, ki imajo gluhe starše, znakovni jezik, besedni jezik pa je po navadi drugi. Skupne težave slišočih otrok so številne (Murphy in Slorach, 1983).

Dvojezičnost

Slišči otroci gluhih staršev so dvovrstni govorci (angl. *bimodal bilinguals*), ki uporabljajo verbalni in znakovni jezik. Glede govornega razvoja teh otrok si študije medsebojno diametralno nasprotujejo. Nekatere dokazujejo, da otroci na področju govora pogosto razvojno zamujajo, imajo kasneje težave pri slovnici, zato težje berejo in pišejo oziroma so šibkejši v besedni komunikaciji. Nekatere raziskave temu nasprotujejo in dokazujejo, da slišči otroci v atipičnem lingvističnem okolju ne kažejo jezikovnih primanjkljajev in da svoj jezik tudi fonološko pravilno in normalno razvijajo. Prav tako se izsledki raziskav razlikujejo glede zmanjšanja težav pri vstopu v šolo ali vpliva sorojencev. Dokazano je, da slišči otroci gluhih staršev v svoji komunikaciji uporabljajo poleg govora več

kretenj ter obrazne mimike (Singleton in Tittle 2005).

Razumevanje izkušnje

Slišče otroke gluhih staršev spremlja redka življenjska izkušnja. So na stičišču dveh različnih kultur, mnogi med njimi se počutijo, da ne pripadajo nobeni. Lahko postanejo predstavniki lastne družine v svetu, so 'zaščitniki' svojih staršev, prevzemajo odgovornosti za obvladovanje družinske komunikacije (starejši otroci postanejo povezovalni člen med mlajšim sorojencem in staršem), kar številne podvrže neobvladljivemu pritisku in bremenom. Na drugi strani pa otroci pridobijo izkušnjo odgovornosti, kar jih vodi v zrelost in neodvisnost, v življenju pa jih vodijo večja prilagodljivost, senzitivnost, radovednost ter življenjska odpornost (Toohey; Singleton in Tittle 2005). ◀

Literatura

- Brillo, Eleonora idr. (2021): The effect of prenatal exposure on fetal movements and fetal heart rate: a pilot study. *Maternal fetal Neonatal Med*, 34(14), str. 2274–2282. Dostopno na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31554450/>.
- Kompan Erzar, Katarina; Poljanec, Andreja (2012): *Rahločnost do otrok*. Ljubljana: Franciškanski družinski inštitut.
- Murphy, Judith; Slorach, Neil (1983): *The Language Development of Pre-Preschool Hearing Children of Deaf Parents*. 18. British Journal of Disorders of Communication. Dostopno na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3109/13682828309019829>.
- Pieterse, Moira; Treloar, Robin (2000): *Majhni koraki. Program zgodnje obravnave otrok z motnjami v razvoju*. Knjiga 3. Ljubljana: Društvo za pomoč duševno prizadetim. Sekcija za Downov sindrom.
- Singleton, Jenny L.; Tittle, Matthew D. (2005): Deaf parents and their hearing children. *Deaf Stud. Deaf Educ.*, 5(3), str. 221–236. Dostopno na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15454502/>.
- Solomon, Andrew (2013): *Far from the Tree, A Dozen Kinds of Love*. London: Chatto & Windus.
- Toohey EN. *Phonological Development of Hearing children of Deaf parents*. Dostopno na: https://opencommons.uconn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1150&context=srhonors_theses
- Winnicott, W. Donald (2017): *Otrok, družina in svet zunaj*. Ljubljana: UMco.

Čustvena inteligenca in digitalna kultura

■ **David Kraner**, asistent z doktoratom, zaposlen na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, trenutno poučuje VIK na Škofjski klasični gimnaziji v Ljubljani; bil je voditelj animatorjev in oratorijev za otroke v Celju in Lendavi ter skavtski voditelj; izkušnje ima s področja institucionalne komunikacije (kot tiskovni predstavnik Slovenske škofovske konference) in vodenja strokovnih komisij (koordinator organigrama SŠK) ter sodelovanja pri programskem oblikovanju medijev (tednik *Družina*).

V obdobju pandemije so se mladi lahko povezali le 'online', naenkrat sta se splet in računalnik spremenila v obvezna učna pripomočka. Po eni strani so jim socialna omrežja omogočala veliko pozitivnega (pogovor s prijatelji, skupno učenje in reševanje domačih nalog, opomniki, druženje, informiranje o družbenih dogodkih in novostih itd.), po drugi pa so postala vir prefinjenega izkoriščanja uporabnikov.

Zapostavljena čustvena inteligenca

Slovenski dijaki so 9. februarja 2021 napovedali 'bojkot pouka na daljavo' in med drugim zahtevali 'manj videokonferenc' in 'prepoved ocenjevanja na daljavo' (Kuralt, 2021: 1). Odziv dijakov na videopouk in ocenjevanje je bil pričakovan. Človek potre-

buje konkreten odnos, osebni stik, čustveno naklonjenost, skrbni dotik ter zadovoljstvo ob skupnem ustvarjanju (Globokar, 2018: 556). Ta konkreten odnos in čustvena naklonjenost še posebej veljata za dijake. Francoski sociolog in antropolog Philippe Breton je prepričan, da kadar se človek ne more izraziti z besedo, uporabi silo. Živimo v času, v katerem se pomen besed izgublja

in je komunikacija zreducirana zgolj na izmenjavo informacij (Breton, 2004:16).

Za človeka ni pomembna le njegova intelektualna sposobnost, ampak tudi njegova čustvena inteligenca. Profesor na Univerzi Harvard Daniel Goleman pravi, da »na eni strani deluje naš čustveni um, na drugi pa razumni um. Torej imamo zares dve vrsti uma, prvega, ki misli, in drugega, ki čuti« (Goleman, 1997: 23). Pri tem se soočamo z dejstvom, da imajo današnje generacije več čustvenih težav kot prejšnje. Že pred pandemijo smo s pojavom digitalne dobe dopustili, da nam zaslonski mediji hromijo našo čustveno pismenost, pripadnost skupnosti, samospoštovanje in ustvarjalnost (Globokar, 2018: 556–558). Slovenski dijaki so tako v svojem protestu dokazali, da v njih ni aktivna le miselna inteligenca (IQ),

Foto: arhiv Davida Kranerja

ampak tudi čustvena inteligenca (EQ). Prebudili in izrazili so lastno jezo in strah. Goleman pravi, da jeza požene kri v roke, da 'udari nasprotnika', strah pa požene kri v večje skeletne mišice, da 'lahko zbeži' (Goleman, 1997: 23).

Spletni plenilci

V obdobju pandemije so se mladi lahko povezali le 'online', naenkrat sta se splet in računalnik spremenila v obvezna učna pripomočka. Po eni strani so jim socialna omrežja omogočala veliko pozitivnega (pogovor s prijatelji, skupno učenje in reševanje domačih nalog, opomniki, druženje, informiranje o družbenih dogodkih in novostih itd.), po drugi pa so postala vir prefinjenega izkoriščanja uporabnikov. Hitro zamahnemo z roko in si zatismo oči, ko kdo omeni spletne reklame, vendar so prav te veliki komercialni plenilci, ki so nas podkupili s ponavljanjem svoje mantre, da je vse 'brezplačno'. Na spletu ni nič zastoj. Če česa ni treba plačati, pomeni, da ste plačilo vi. Italijanski filozof in psihoanalitik Umberto Galimberti je prepričan, da velika tehnološka podjetja in komercialisti veliko bolje poznajo otroke in mlade kot njihovi starši (Galimberti, 2008).

Nova avtomatizirana tehnologija omogoča branje čustev uporabnika spleta, medtem

ko si ta ogleduje določeno vsebino, ter ugotavlja, kako je oseba povezana z njo. Velika omrežja Gafa (Google, Amazon, Facebook, Apple) uporabljajo 'občutljivo' ali 'afektivno računalništvo', ki analizira uporabnikova čustva in razpoloženje. Ob tem italijanski pedagog in komunikolog Fabio Pasqualetti z zaskrbljenostjo ugotavlja: »Če v realnem času vemo, kako se ljudje čustveno odzivajo na podobo nekega izdelka, na govor politika, na učenje učitelja itd., pomeni, da imajo omenjena podjetja v rokah veliko moč, zlahka razumemo, kako lahko marketing, ki vlaga milijone dolarjev v personalizirano oglaševanje, ustvarja vedno bolj prepričljive in privlačne izdelke« (Pasqualetti, 2020: 739). Zato psihologi opozarjajo, da postajamo z digitalnimi orodji vse bolj oddaljeni drug od drugega in vse manj sposobni za prepoznavanje čustev drugih (Spitzer, 2021: 117–122).

Čustvene stiske dijakov

V drugem valu pandemije so prizadevni učitelji odlične slovenske gimnazije ugotavljali, da se dijaki soočajo s problemom postavljanja prioritet učenju in oddajanju nujnih nalog. Ob koncu tedna jim ostane veliko dela, prostega časa nimajo, imajo le obveznosti, ne pa družabnosti, psihično in fizično so utrujeni, izčrpani in naveličani.

Druge raziskave po svetu so izpostavile probleme socialne izključenosti, preverjanja znanja, nezadostnosti pri doseganju kompetenc učencev, dolgoročno pa tudi težavo zaradi onemogočene bodoče kariere ter izrivljanja tradicionalne oblike poučevanja (Šlaski, 2020: 167–186). Poleg tega navajajo tudi manj učinkovito učenje, neusposobljene učitelje (Syauqi idr., 2020: 881–886), slabšo motivacijo učencev, tehnične težave, problem posedovanja računalniške opreme, moteče dejavnike v domačem okolju, možnost anonimnega vključevanja v pouk ter različnost platform in orodij za slikovito predstavitev vsebin (Al-Nofaie, 2020: 4–20).

Učitelji in vsi, ki delajo na področju vzgoje in izobraževanja, dobro vedo, da dijakov ne morejo 'hraniti' samo z informacijami ali vsebinami z najrazličnejših zelo pomembnih in zanimivih področij, ampak morajo nujno skrbeti tudi za njihovo čustveno razsežnost. Za Golemana je čustvena inteligenca nekaj, kar usmerja osebno življenje: »Intelligentnost, pridobljena s šolanjem, v bistvu v nobenem pogledu ne pripravlja človeka na vihere ali priložnosti, ki jih pri naša muhasto življenje. Čeprav visok IQ ne zagotavlja blagostanja, ugleda ali sreče v življenju, sta šolstvo in kultura osredotočena na učne sposobnosti – pri čemer zapostavljata čustveno inteligentnost, niz potez (nekateri bi jih imenovali značaj), ki tudi

Učitelji in vsi, ki delajo na področju vzgoje in izobraževanja, dobro vedo, da dijakov ne morejo 'hraniti' samo z informacijami ali vsebinami z najrazličnejših zelo pomembnih in zanimivih področij, ampak morajo nujno skrbeti tudi za njihovo čustveno dimenzijo.

močno vplivajo na osebno življenjsko uso-do. [...] Čustvenost je večplastna zmožnost, ki določa, kako dobro bomo znali uporabiti druge spretnosti, tudi sam intelekt« (Goleman, 1997: 52).

V času pandemije so nekateri vzgojno-izobraževalni delavci zelo dejavno spodbujali čustveno in socialno inteligenco, tako da so redno vzdrževali stike z dijaki, jih povezovali ter jim bili v čustveno in duhov-

no podporo. Kljub temu opažajo, da so se stiske dijakov v drugem valu pandemije korona virusa izrazito povečale. Tudi ravnatelj *Jegličevega dijaškega doma* Rihard Režek omenja, da gre za »napade tesnobe, motnje pozornosti in koncentracije, motnje

Ce bo večina vzgojno-izobraževalnih delavcev pripravljena najprej poskrbeti za svojo čustveno in socialno inteligenco, nato pa narediti več kot le poučevati, ne dvomim, da bodo dijaki z lahkoto premagali nastalo stisko.

hranjenja, eksistencialne stiske, družinsko nasilje«. Probleme so reševali z rednim sodelovanjem s *Škofijsko klasično gimnazijo*, kamor je vključena večina dijakov, in iskanjem novih poti do njih. Eden od osnovnih izzivov je bil ohranjanje upanja (Režek, 2021: 23–24).

Psihoterapevtka Ksenija Kos je pri svojem delu opazila, da se je v obdobju pandemije psihično stanje Slovencev precej poslabšalo in da je največ povpraševanja po pomoči ravno s strani staršev, ki ne zmorejo pomagati svojim otrokom: »Zaznavam depresivno in anksiozno simptomatiko, ki se kaže v različnih oblikah – od zavračanja šole, od-

visnosti od računalnika, anoreksije, samopoškodovanih vedenj in samomorilnosti do eksplozivnih agresivnih izpadov otrok in mladostnikov« (Lambergar, 2021: 3). Kosova opaža, da se ob vrnitvi v šolo problemi niso rešili, saj se je velik delež dijakov vrnil nazaj v svoje sobe, za računalnik, ker jim to bolj ustreza.

Obnovitev odnosov

Vzpostavljanje odnosov v skupini je po pandemiji postalo težka naloga, zato je pred vzgojno-izobraževalnimi delavci velik izziv oblikovanja in razvijanja čustvene in socialne inteligence. Okrepiti in obnoviti je treba prizadete odnose, tako z neposredno komunikacijo kot z dodatnimi programi, kjer bo velik poudarek na sočutju in empatiji. »Bolj ko čutimo empatijo z nekom v stiski in hkrati tudi skrb zanj, večja bo naša želja, da mu pomagamo – ta povezava je opazna povsod, kjer se ljudje lotijo lajšanja človekovega trpljenja« (Goleman, 2010: 95–96).

Ce bo večina vzgojno-izobraževalnih delavcev pripravljena najprej poskrbeti za svojo čustveno in socialno inteligenco, nato pa narediti več kot le poučevati, ne dvomim, da bodo dijaki z lahkoto premagali nastalo stisko. Hkrati pa je vedno bolj nujno, da so učitelji čim bolj ozavešeni o stranskih učinkih uporabe informacijsko-komuni-

kacijske tehnologije, ki je postala integriran pripomoček poučevanja. ◀

Literatura

- Al-Nofaie, Haifa (2020): Saudi University Students' Perceptions towards Virtual Education During Covid-19 Pandemic. A Case Study of Language Learning via Blackboard. *Arab World English Journal*, št. 11, str. 4–20.
- Breton, Philippe (2004): *Elogio della parola. Il potere della parola contro la parola del potere*. Milano: Eleuthera Editrice.
- Galimberti, Umberto (2008): *L'ospite inquietante. Il nichilismo e i giovani*. Milano: Feltrinelli.
- Globokar, Roman (2018): Impact of digital media on emotional, social and moral development of children. *Nova prisutnost*, 16, št. 3, str. 545–560.
- Goleman, Daniel (1997): *Čustvena inteligenca. Zakaj je lahko pomembnejša od IQ*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Goleman, Daniel (2010): *Socialna inteligenca. Nova veda o odnosih med ljudmi*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kuralt, Špela (2021): Dijaki: v torek bojkot pouka na daljavo. *Delo*, 3. 2. 2021. Pridobljeno 4. 2. 2021 s spletne strani: <https://www.delo.si/novice/slovenija/dijaki-v-torek-bojkot-pouka-na-daljavo/>.
- Lambergar, Vesna (2021): 'Določen del možganov je dobesedno zamrznil v času karantene.' *24ur.com*, 22. 6. 2021. Pridobljeno 22. 6. 2021 s spletne strani: <https://www.24ur.com/novice/slovenija-v-stiski/dolocen-del-mozganov-je-dobesedno-zamrznil-v-casu-karantene.html>.
- Pasqualetti, Fabio (2020): Il Direttorio per la catechesi 2020 e la cultura digitale. Una lettura critica dei nn. 359–372. *Salesianum*, 82, str. 725–754.
- Režek, Rihard (2021): Vzgojiteljem ni vseeno za dijake. Svojih dijakov in dijakov ne pustimo nikoli samih – niti sedaj ne, ko smo fizično na različnih koncih države – saj se imamo preprosto radi. *Vzgoja*, letnik XXIII, št. 89, str. 23–24.
- Spitzer, Manfred (2021): *Epidemija pametnih telefonov. Nevarnosti za zdravje, izobraževanje in družbo*. Celovec: Mohorjeva založba.
- Syauqi, Khusni idr. (2020): Students' perceptions toward vocational education on online learning during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 9, str. 881–886.
- Ślaski, Paweł idr. (2020): Higher Education – Related Problems During Covid-19 Pandemic. *European Research Studies*, str. 167–186.

Foto: arhiv Davida Kranerja

Športnik in duhovnik

Naš pogovor: p. mag. Miran Žvanut

■ **Silvo Šinkovec**, D. J., dr. ped. znanosti, psiholog, defektolog in teolog, je predavatelj, terapevt, voditelj več seminarjev, šol za starše in duhovnih vaj, urednik revije Vzgoja, duhovni asistent DKPS in direktor Inštituta Franca Pedička.

Iskal sem sogovornika za to številko Vzgoje. Ob zaključku olimpijskih iger, ob začetku Ignacijevega leta, ob epidemiji in praznovanju 30-letnice samostojne Slovenije sem se spomnil na našega provinciala. Je športnik, igral je košarko, teče maraton, je duhovnik, jezuit, od leta 2020 tudi provincial slovenske province Družbe Jezusove. Za obeležitev Ignacijevega leta se trudi z različnimi dogodki in ima rad svojo domovino Slovenijo. Kljub temu da mu je pred kratkim umrl oče, je bil takoj pripravljen na pogovor.

Športniki so zaključili olimpijske igre. Spremljali smo naše predstavnike in se veselili njihovih uspehov. Kako si ti spremljal te igre?

Letošnje igre so šle zelo hitro mimo mene. Imel sem veliko obveznosti, poleg tega mi je umiral oče, tako da sem za glavne dogodke izvedel preko informativnih oddaj.

Kako ocenjuješ uspehe in neuspehe naših športnikov?

Zame uspeh ni samo prejeta medalja ali dobra uvrstitev. Odličen uspeh je lahko modrost ali dobra izkušnja, ki jo športnik prejme na samem tekmovanju ali ob njem.

Kakšno presenečenje na teh olimpijskih igrah?

Všeč mi je bila zmaga avstrijske kolesarke, sicer znanstvenice s področja matematike, ki se s športom ukvarja zgolj amatersko. Dokazala je, kaj pomenijo vztrajnost, trdo delo, močna volja in vera v uspeh.

Tudi sam si maratonec, s športom si se vedno ukvarjal. Kaj ti pomeni šport? Kaj šport prinese posamezniku?

Zame je šport način življenja. Uči me živeti in se boriti. Ves čas smo na bojnem polju in ravno šport mi pomaga pri soočenju z

raznimi bitkami, ki so vsakdanja stvarnost. Šport, kot je npr. maraton, me uči discipli-ne in vztrajnosti. Posamezniku, ki usvoji te navade, je po mojem mnenju v življenju veliko lažje, kot je tistim, ki so podvrženi razvadam.

Slovinci se s športom radi poistovetimo. Nam morda omogoča kompenzacija zaradi občutka majhnosti? Kaj šport pomeni za našo identiteto?

Ne bi rekel, da je to kompenzacija zaradi občutka majhnosti, prej se mi zdi, da je povezan z našo kulturo in načinom življenja. Slovenci smo bili vedno delavni, vztrajni in pridni. To je ostalo v naši krvi in šport je na nek način odraz naše preteklosti in življenja v sedanjosti. Ustvarjeni smo, da se borimo za hrano, preživetje, poklic, borimo se z boleznijo in trpljenjem. Danes živimo v preobilju, morda smo se zato 'vrgli' v šport. Mislim, da je to zelo dobro tudi za samo vzgojo in krepitev človeka.

Letos je Ignacijevo leto. Minilo je 500 let od bitke pri Pamploni, kjer se je začelo novo življenje viteza Iñiga iz Lojole. Zakaj imamo Ignacijevo leto in kakšen je njegov namen?

Naš vrhovni predstojnik pravi, da je namen Ignacijevega leta prepustitev Gospo-

du, da nas prenovi, da bi mu dovolili, da vodi naše spreobrnjenje. Navada je železna srajca, kot radi pravimo, in človek se zelo težko spreminja, ker mora v to vložiti veliko energije, kar pa neradi počnemo. Vendar nas ravno spremembe vodijo v novo življenje. Pater Sosa lepo pravi: »Spremembe nas vodijo, da bi odkrili novo notranje in apostolsko navdušenje in nove poti v sledenju Gospodu.« To se mi zdi bistveno za vsakega človeka – vedno odkrivati nekaj novega, ustvarjati, graditi, ne zaspiti na preteklih rezultatih in dosežkih. Tudi samo geslo je zelo pomenljivo: Videti vse novo v Kristusu. Vedno moramo torej iskati in odkrivati novosti, a s središčem v Kristusu.

Kako bo pri nas potekalo to leto?

Ignacijevo leto je že v polnem razmahu. Začelo se je 20. maja s sveto mašo v Pamploni v Španiji, pri nas pa s sveto mašo pri Sv. Jožefu na Poljanah. Dogajanja so povezana s štirimi jezuitskimi univerzalnimi apostolskimi preferencami ali prednostnimi nalogami na svetovni ravni, ki so: pokazati pot k Bogu z duhovnimi vajami in razločevanjem; hoditi skupaj z ubogimi, izključenimi iz sveta, ranjenimi v lastnem dostojanstvu, v poslanstvu sprave in pravičnosti; spremljati mlade pri ustvarjanju prihodnosti v upanju in sodelovati pri skrbi za skupni dom. Veliko se že dogaja. Založba Dravljje je ob tej priložnosti že in bo še izdala kar nekaj knjig, organizirane so duhovne vaje, povezane z življenjsko izkušnjo sv. Ignacija, pripravljamo različna predavanja in srečanja na temo jezuitske zgodovine in duhovnosti v Sloveniji, romanja ter duhovne vaje za mlade, sodelujemo pri pripravi gradiva za vseslovenski oratorij naslednje leto, ki bo posvečen sv. Ignaciju. V načrtu imamo uprizoritev gledališke predstave, soočenje z vprašanji okolja ob papeževi encikliki *Laudato si*,

načrtujemo praznovanje 400-letnice kanonizacije sv. Ignacija v središču Ljubljane, pri Sv. Jakobu, in še veliko drugih stvari. Več o dogajanju je tudi na jezuitski spletni strani jezuiti.si.

Jezuiti smo v Sloveniji že od časa sv. Ignacija (1550). Največji pečat smo deželi dali z ljubljanskim kolegijem (1599–1773). Kako gledaš na to zgodovino?

Na to obdobje vsekakor gledam s ponosom, saj smo jezuiti veliko prispevali v slovenski družbi in šolstvu. Šlo je za neke vrste revolucionaren pristop k izobraževanju. Jezuitska pedagogika, t. i. Ratio atque Institutio studiorum Societatis Jesu, je bila zelo podrobno določena in je takratnim gojencem omogočala odlično izobrazbo. Ta dokument je bil podlaga za 400-letno jezuitsko pedagoško delo po vsem svetu.

V jezuitskem kolegiju so študirali tudi Marko Pohlin, Jurij Vega, Janez Vajkard Valvazor, Avguštin Hallerstein in številni drugi ustvarjalci slovenske kulture

in znanosti. Bi bilo to leto tudi priložnost, da še kaj storimo, da ovrednotimo delo tega kolegija?

Vsekakor je treba ovrednotiti delo jezuitskega kolegija. Nekaj je že v načrtu, smo pa odprti tudi za nove pobude in ideje. Omenjeni možje so močno zaznamovali slovensko zgodovino, kar moramo pripisati odlični izobrazbi in vzgoji, ki so je bili deležni pri jezuitih. Začetki jezuitske mreže šol so odlično predstavljeni v O'Malleyjevi knjigi *Prvi jezuiti* (2010), v poglavju *Šole*, kolegij v Ljubljani pa v zborniku *Redovništvo na Slovenskem: Jezuiti* (1992) in *Jezuitski kolegij v Ljubljani* (1998).

Kako danes jezuiti prispevamo k slovenski kulturi in znanosti?

Kar se tiče kulture in znanosti, smo morali slovenski jezuiti trenutno bolj dejavni v tujini kot doma, vendar mislim, da tudi v Sloveniji prispevek ni zanemarljiv. Naj omenim delo na vzgojno-izobraževalnem področju, sodelovanje s *Teološko fakulteto*, v zadnjem času tudi s SAZU-jem, ko smo skupaj odkrivali jezuitsko dramsko dejavnost. Omeniti je treba tudi naše sodelova-

nje pri začetkih *Ameriško-slovenske izobraževalne fundacije ASEF*. Ne smemo prezreti dela *Centra Aletti*, ki ima svoje prostore sicer v Rimu, vendar močno zaznamuje slovenski prostor. Pomembno vlogo imata že omenjena *Založba Dravljje*, revija *Vzgoja*, pa tudi jezuitskih župnij in dejavnosti v njih ne smemo pozabiti.

Korona kriza je zajela ves svet, tudi našo državo in vsakega od nas. Kako jo ti doživljaš?

Na vsako krizo ali problem poskušam pogledati s pozitivnega stališča. Vedno se vprašam, kaj se lahko iz tega naučim in kako se bom ob takšnih preizkušnjah odzval. Ali bom iskal krivce, ki jih seveda ne bom nikoli našel, kvečjemu ob tem izgubljal čas, ali pa se bom vprašal, kaj je v moji moči, kaj lahko sam naredim v takšni situaciji ... Mislim, da je kriza zaradi virusa odličen preizkus stanja v današnji družbi, preizkus naše povezanosti, sodelovanja in naše odprtosti. Kriza osvetli realno stanje družbe, nas razgali in pokaže, kakšni smo v resnici. Krizo doživljam kot normalen proces človekovega življenja. Krize so vedno bile in bodo, so izziv, da se učimo z njimi soočiti in jih premagati.

Kaj pomembnega smo se v tem času naučili za prihodnost?

Ne vem, kaj so se naučili drugi, lahko povem, kaj sem se naučil jaz. Prihodnost družbe je vsekakor v zaupanju, povezovanju, predanosti in skrbi za drugega, kar nas lepo uči že naša krščanska vera.

Kako doživljaš 30-letnico samostojne države Slovenije?

Samostojnost doživljam z neizmerno hvaležnostjo in veseljem. Spadam v generacijo, ki je odrasla v Jugoslaviji in služila v jugoslovanski vojski, ravno v času študentskih let pa sem bil deležen procesa osamosvajanja, zato morda še toliko bolj cenim državo Slovenijo.

Ob 30. rojstnem dnevu naše države Društvo katoliških pedagogov Slovenije pripravlja 3. mednarodno konferenco o vzgoji za ljubezen do domovine. Posveča jo vprašanju,

kako ohranjati identiteto. Katere dejavnosti so pomembne za graditev nacionalne identitete mladih?

Imel sem priložnost, da sem štiri leta preživel na Irskem in dve leti v ZDA. Obiskoval sem tamkajšnje jezuitske šole in spoznal, kako pomemben del vzgoje v njihovih šolah je ljubezen do lastne države. Občutek imam, da v Sloveniji na tem področju še zelo zaostajamo. Pozdravljam te posvete, da se v slovensko šolo vnese več vzgoje za ljubezen do domovine. Odvisno je seveda od oblikovalcev šolskega programa in tega, kako pomemben se jim zdi ta element. V Sloveniji sem nekaj let sodeloval s skviti in to je gotovo ena od organizacij, kjer se veliko dela na oblikovanju nacionalne identitete mladih, kar je zelo pohvalno. Verjamem pa, da je še

veliko drugih dejavnosti in možnosti, kjer bi lahko mladim privzgojili ljubezen do domovine.

Sv. Ignacij je običajno upodobljen v mašnem plašču, ker je mistik evharistije. Kaj sv. Ignacij sporoča sodobnemu kristjanu?

Sveta maša je bila za Ignacija srčika njegove duhovnosti in okrog nje se je odvijalo Ignacijev življenje. Sporočilo sodobnemu kristjanu, ki ga želi Ignacij podati, je navdušenje nad življenjem in popolno zaupanje v Boga. V kontemplaciji za dosego ljubezni pravi Gospodu: »Vse je tvoje, razpolagam z vsem popolnoma po svoji volji. Daj mi svojo ljubezen in milost, to mi zadošča!« Na prvi pogled lepe besede, zelo pomenljive, lahko bi rekli osvobajajoče, ki pa so zelo težke. Ljudje bi vedno

radi še nekaj zadržali zase, za svojo varnost, se skrili, se po svoje odločali, Bog pa zahteva popolno predanost, če se želimo osvoboditi. Velikokrat nas je strah svobode, ker prinaša tudi odgovornost, Ignacij pa gradi na popolnem zaupanju, ki človeka osvobaja. Mislim, da je eno glavnih Ignacijevih sporočil sodobnemu kristjanu to, da bi odvrgl spone navezanosti, zavojenosti, vklenjenosti v verige in da bi zadihal v vsej svobodi, ki mu jo daje Bog.

Kakšna je danes vloga duhovnika? Preroškost, šibkost, nemoč, priložnosti?

Menim, da je danes glavna vloga duhovnika preprosto biti z ljudmi v njihovih preizkušnjah, žalosti, težavah, potrnosti in padcih, pa tudi v veselju in ob lepih dogodkih. Tako kot se je Jezus družil z ljudmi in poklical svoje učence, da bi bili z njim, tako tudi danes potrebujemo drug drugega. Večkrat se spomnim besed Simona Gregorčiča: »Gorje mu, ki v nesreči biva sam, a srečen ni, kdor srečo uživa sam.« Seveda doživljamo duhovniki pogosto tudi nemoč. Zgodi se, da želiš pomagati, pa ne moreš. Res pa je, da velikokrat zadostujejo že duhovnikova prisotnost, tolažilna beseda ali skupna molitev. Mislim, da je kljub versko nenaklonjeni družbi vloga duhovnika še vedno zelo pomembna.

Duhovnik je vedno tudi vzgojitelj. Kakšna je duhovnikova pedagogika?

V prvi vrsti mora biti duhovnik vzgojitelj s svojim življenjem, zgledom, načinom dela in pričevanjem. Poleg tega naj bi svoje delo opravljal z ljubeznijo, imel rad odrasle in otroke, ki so mu zaupani. Po mojem je to bistveno za duhovnika.

Tvoje temeljno modrostno vodilo?

Sledim besedam sv. Ignacija, ki gradi svoje življenje na popolnem zaupanju v Boga. Verjamem, da sem le v popolni predanosti in zaupanju lahko to, kar sem, odkrivam svojo pot in iz svojega življenja kar največ črpam in dobim. Zaupanje me vodi v sočudenje s trenutno situacijo, ne glede na to, kakšna je, in mi pomaga, da se iz nje dvignem. ◀

Kultura – inkulturacija – domoljubje

Krščansko slovenstvo in domoljubje v šolah (2. del)

■ **Branko Koderman**, mag. znanosti (sociologija kulture), dipl. psiholog, je zaposlen na *Gimnaziji Bežigrad*. Ima 30 let delovnih izkušenj na področju programa mednarodne mature (»IB«), kjer poučuje socialno in kulturno antropologijo ter psihologijo, in na področju slovenskega gimnazijskega šolstva, kjer je nekaj let poučeval psihologijo in sociologijo.

V prejšnji številki revije Vzgoja (90) smo si ogledali kulturološko-kognitivne opredelitve domoljubja. Tokrat se bomo posvetili osebnostno-motivacijskim opredelitvam ter razmišljali o pojmiš šola, kultura, inkulturacija ter povezanosti med njimi z vidika domoljubja.

Domoljubje: osebnostno-motivacijske opredelitve

Nova šola, ki bi temeljila na inkulturaciji (vzgoji) krščanskega slovenstva, bi omogočala otrokom, najstnikom in kasneje odraslim, da je njihovo slovensko domoljubje usmerjeno v dejansko in stvarno izboljševanje življenja posameznikov in slovenske družbe.

Bionevrološko razlago in empirično potrditev dveh sistemov mišljenja (opredelili smo ju v prejšnji, 90. številki revije *Vzgoja*) in dveh različnih strategij soočanja s stresom dokazujejo raziskave Josepha LeDoux (1996). Amigdala je anatomsko možganska struktura in ključno možgansko središče, ki nadzira in sproža obrambne fiziološko-vedenjske odzive »napada ali bega«. Senzorni dražljaji ogroženosti organizma se stekajo v talamus (senzorno središče), od koder lahko sporočilo potuje po kratki in neposredni poti do amigdale, ki sproži hiter in refleksen odziv čustva strahu in avtonomnih obrambnih fizioloških procesov. Druga samostojna in daljša pot poteka od talamusa v neokorteks (mišljenjsko-interpretacijsko središče), do hipokampusa (dolgoročni čustveni spomin) in šele nato do amigdale (Popov idr., 2017: 182). Zelo poenostavljeno povedano – kratka pot nevrološko procesira sistem mišljenja 1 in v negativna čustva usmerjeno soočanje s stresom, dolga pot pa je nevrološka podlaga sistema mišljenja 2 in v problem usmerjenega soočanja s stresom. Dolga pot je 'nevrološki korelat' domoljubja.

Ustavimo se pri psihoanalitični teoriji osebnostnega razvoja (Erikson, 1968), ki pravi, da je osebnost avtonomna zmožnost posame-

znika, da ljubi drugo osebo, da vsestransko skrbi za druge ljudi, da razume in pozna skupnost ljudi v njihovi pretekli tragičnosti, dejanski sedanjí usojenosti in v prihodnost zazrtih ciljih. Predpogoj osebnosti je oblikovana identiteta, pojem, ki celostno vključuje posameznikovo ponotranjeno istovetnost in edinstvenost v zaupanju do sveta. Kaže se v samozaupanju v lastne zmožnosti, v zaupanju lastnim pobudam in usmeritvam, lastni delavnosti in prizadevnosti. Takšna osebnost je dosežek v posameznika usmerjene simbolne dejavnosti družine, družbe in množične kulture v sodobnih industrijskih družbah in se običajno oblikuje ob koncu najstniških let. Posameznik istočasno z organskim in fiziološkim razvojem pridobiva in povezuje ključne osebnostne vrline (Erikson jih imenuje »veščine Jaza«). Te se v odraslosti utrdijo kot ponotranjene vrednote, ki jim lahko doda še tri nove: ljubezen, skrb in modrost. Vrine si v času osebnostnega razvoja od rojstva do konca najstništva sledijo: upanje, volja, smisel, sposobnost in identiteta. Oblikovanje identitete je tista ključna vrlina ali veščina Jaza, ki družbeno in kulturno oblikovani osebnosti odraslega človeka doda vrednoto, ki jo imenujemo domoljubje (Erikson, 1968). V sodobnih industrijskih družbah je šola tisto vedno bolj pomembno institucionalizirano okolje, ki pri otrocih izoblikuje samozavestne in ustvarjalne člane lastnega naroda in nacije. Šola pa lahko ustvarja, kot je to v slovenskem primeru, tudi osebnostne invalide, podredljive ter delovno neustvarjalne in zmedene posameznike, ki zahtevajo pomoč Orwellovega Velikega brata. Kako šola 'proizvaja' osebnostne invalide in neodrastle ljudi? Tako, da otrokom jemlje voljo do šolanja z vedno bolj natrpanimi, vsebinsko in formativno nepomembnimi učnimi programi, z nesmiselnimi zahtevami po učenju zaradi učenja ali zgolj za ocene, z zanemarjanjem in celo kaznovanjem intelektualno višjih veščin in sposobnosti, s 'forsiranjem' jalovega memoriranja in na koncu, predvsem pri najstnikih, z ignoranco in prezirom do tradicije krščanskega slovenstva in poveljevanjem vsega, kar je protikrščansko in neslovensko.

Vsaj zapisati moramo, da če bi želeli razumeti domoljubje ali nedomoljubje kot »habitus« (Bourdieu, 1977), ki ga »agentje agencije« v »šolskem kulturnem polju« (prav tam) ponujajo in zagovarjajo kot »kulturni kapital« (prav tam) in tako s stalno, načrtno, organizirano in dolgotrajno »pedagoško prakso« (prav tam) ohranjajo »dominacijo« (prav tam) bodisi slovenske ali protislovenske inkulturacijske agencije v določenem (slovenskem) družbenem in institucionalnem okviru, bi bilo treba podrobno predstaviti vsaj nekaj razvojnih teorij spoznavanja, inteligence ali kognitivne moči pedagogike in didaktike v šolah. To je 'geštalt' teorija zaznavanja in pozornosti (Wertheimer, Kohler, Koffka), razvojna teorija spoznavanja Jeana Piageta in družbenokulturna razvojna teorija mišljenja in inteligence Leva Vygotskyga. A vse to bi presegalo okvire našega prispevka.

Kultura, šola in inkulturacija

Institucionalno šolstvo sodobnih industrijskih družb postaja vse bolj pomembno pri oblikovanju ali neoblikovanju posameznikove skupinske, rodovne, poklicne in religiozne istovetnosti, ki se na ravni posameznikove osebnostne, značajske strukture poenotijo kot domoljubje ali razdružijo v univerzalizem vsakokratnih raznovrstnih delnih in trenutnih 'potrošniških identitet'. Domoljubje lahko uspešno posreduje otroku in najstniku le šola, ki inkulturira (sim-

bolno predstavi kot védenje in vedénje, ki ga je mogoče ponotranjiti le kot razmišljanje o tem védenju in vedénju) določeno kulturo določenega naroda. Strokovna in obče sprejeta opredelitev pojma kultura že od samega začetka znanosti o človeški kulturi in družbi pa je opredelitev Edwarda Burnetta Tylorja iz leta 1871 (Tylor, 2010).

»Kultura ... je tista zapletena celota, ki vključuje védenje, vedénje, prepričanje, večščino, pravno, običaj in vse druge zmožnosti in navade, ki jih človek pridobi kot član družbe« (Kottak, 2020: 36). Iz tako opredeljenega pojma kultura in s kulturo povezanega procesa inkulturacije lahko izpeljemo nekaj zaključkov.

1. Kultura je lahko načeloma po vsebini prav vse, kar je mogoče predikativno opisati, zato tudi načeloma ni mogoče znanstveno opredeljevati kulture kot vrednostno pozitivne ali negativne.
2. Vsebina kulture je celostno povezana. Vezivo celote delnih vsebin kulture predstavlja vedno nek ocenjevalni sistem znakovnih meril, ki nagrajuje ali kaznuje simbolne izdelke kandidatov. Tak socializacijski, normativni ocenjevalni sistem načeloma nagrajuje ignoranco, potvorbo in laž o simbolni zapuščini določene dejanske in v preteklosti delujoče kulture povezovanja in rasti skupnosti ali pa nagrajuje razmišljanje, torej simbolno predelavo, oživljanje in posodobitev tradicije, ki mora živeti kot vezivo skupnosti tudi v prihodnosti.
3. Kultura lahko v sinhroniji inkulturacijskega procesa obstoji kot zapovedan in neovrgljiv znakovni kanon profane religije odreditve in družbene pravičnosti, ki pri kandidatih ponotranji prisilne misli magičnega mišljenja – ideologijo torej (sistem 1 po Kahnemanu (2003, v Popov idr., 2017: 169, 170)), ali pa kultura prevladujoče obstoji kot simbolno sporočilo, kot zapuščina naših prednikov, ki skriva empirično preverljivo resnico naše preteklosti in cilje naše prihodnosti in pri naslednji generaciji posameznikov kot osebnosti ponotranji etos domoljubja in s tem ustvarjalno mišljenje, usmerjeno v odkrivanje in v razkrivanje (sistem 2 po Kahnemanu (2003, v Popov idr., 2017: 169, 170)).
4. V vsaki človeški skupnosti inkulturacija nikoli ni nekaj poljudnega, kar posamezen odrasli lahko stori v odnosu do mlajših in otrok. Ravno nasprotno. Inkulturacija mlajših generacij družbe je povsod in vedno eno najbolj institucionaliziranih področij človeških odnosov – odnosov med različnimi kategorijami družbe glede šole in šolanja. Vsa ta raznovrstna urejanja in pogajanja na tem področju nenehno potekajo, če je mogoče, s pomočjo visoke stopnje družbenega dogovora, ki vključuje visoko stopnjo soglasja glede ciljev šolanja in načinov, dejavnosti in simbolne zapuščine, ki so vključeni v šolanje. (V slovenski družbi, v kateri slovenski ljudje niso imeli možnosti samostojno odločati o vsebini in obliki šolanja svojih otrok, takšnega družbenega dogovora še ni bilo.) Uspešna inkulturacija vedno usodno določa možnosti fizičnega preživetja določenega naroda.
5. V tradicionalnih družbah poteka inkulturacija mladih preko vpliva avtoritet znotraj družinskih in rodovnih skupnosti. V industrijskih družbah postane inkulturacija vedno bolj institucionalizirana, saj je le tako mogoče uspešno prenašati na mlade abstraktno znanje naravoslovnih znanosti in mlade spoznavno usposobiti za uporabo simbolnih matematičnih veščin. Te so potrebne za obdelavo podatkov, ki jih razkrivajo objektivne in veljavne empirične raz-

iskave. Šolniki, posredniki in 'oblikovalci' vedenja in spoznavnih veščin, pa postajajo vedno bolj tehnicistični in profesionalni, v učinek, dosežek ali oceno usmerjeni razvrščevalci otrok in mladih na uspešne, zadovoljive in neuspešne. Kako v taki šoli meriti domoljubje? V sodobnih industrijsko-informacijskih družbah vloga družbenega normiranja vedenja in vedénja ljudi ter vrednotenja novic prehaja v roke odločevalcev znotraj raznovrstnih organizacij, ki ustvarjajo in oblikujejo vesti ali pa jih potvarjajo, spregledujejo, ustvarjajo laži ter širijo lažne vesti. Danes mladi, pa tudi že otroci, slišijo, vidijo in berejo o dejanskih zgodbah resničnih ljudi ali pa so zlorabljene tarče za 'umor osebnosti' in tarče medijskih hujskaštev, usmerjenih v zaničevanje celotnih družbenih skupin. V najslabši različici (slovenski primer) tako prihaja do povezanosti 'vzgojno-izobraževalnega polja' in 'medijev ali množične kulture', kjer šole 'izobražujejo' cele generacije v neosebnosti, ki so obče nevedne in nevedeče samostojnega razmisleka in odločanja glede vprašanj in izbiri znotraj antropološke kulture, v kateri se nahajajo: v odnosu do lastnega življenja in življenj drugih, v odnosu do razuma in intelektualnega dela na splošno, v odnosu do lastnega spola in še posebej do sebi biološko kompatibilnega spola ter končno do lastne družine, staršev in s tem povezanih odnosov do družbe, v kateri bivajo, do skupnosti in naroda, ki naj bi mu pripadali.

6. Če so zaključki, navedeni v tem prispevku, resnični, če je zaključna ocena trenutnega stanja šolstva v Sloveniji zadostna ali morda že nezadostna, ker slovensko šolstvo ne udejanja inkulturacijske vloge (ki je v vseh antropoloških kulturah jedrna in univerzalna), ta pa je, da s prenosom in posredovanjem simbolne dediščine svojega (slovenskega) naroda na naslednje generacije zagotovimo njegov fizični obstoj, potem je stvar našega domoljubja in naša strokovna dolžnost, da ga (prenovljenega in sodobnosti prilagojenega) v organizacijskem in vsebinskem smislu vrnemo v tisti čas in pogoje, ko je svojo funkcijo uresničeval z oceno prav dobro ali celo odlično.
7. Jasno je treba zapisati, kdo, kje, zakaj in kako je sprožil propad in posledično v zgodovini umiranje slovenskega šolstva. ◀

Viri in literatura

- Bourdieu, Pierre (1977): *Outline of a Theory of Practice*. New York: Cambridge University Press.
- Crane, John; Hannibal, Jette (2009): *Psychology: Course Companion*. Oxford: Oxford University Press.
- Erikson, Erik H. (1968): *Identity, Youth and Crisis*. New York: Norton.
- Kottak, Conrad Phillip (2020): *Anthropology; Appreciating Human Diversity*. New York McGraw Hill Education.
- LeDeux, Joseph E. (1996): *The Emotional Brain*. Simon & Schuster.
- Popov, Alexey; Parker, Lee; Seath, Darren (2017): *Psychology: Course Companion*. London: Oxford University Press.
- Tylor, Edward (2010): *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom*. Cambridge: Cambridge University Press.

Foto: Alenka Veber

Iz življenja razumemo

Potrebujemo novo miselno usmeritev v šolstvu

■ **Pasquale Foresi** (1929–2015) je bil v 50. in 60. letih eden najbolj dinamičnih predstavnikov italijanske katoliške skupnosti. Bil je učenjak, pisatelj, novinar, velik kulturni promotor, učinkovit organizator in prepričljiv voditelj. Sodeloval je s Chiaro Lubich in veljal za soustanovitelja *Gibanja fokolarov*. Odločilno je prispeval tudi k rojstvu založbe *Citta Nuova Editrice* in podpiral ustanavljanje njenih hčerinskih založb po svetu (v Sloveniji je to založba *Novi svet*).

Tema, ki bi jo rad na kratko predstavil, je naslednja: doseči, da poučevanje postane življenje, da bo življenje izraz poučevanja in poučevanje izraz življenja. Običajno pojmovnemu poučevanju ustreza učenje pojmov. Tako na splošno obiskujemo šolo, da bi prejeli 'koristne informacije'. Če po eni strani informacija odpira nova obzorja, pa to še ni prava šola. S poučevanjem, učenjem, šolanjem ne moremo oblikovati zgolj uma, ampak mora vse to oblikovati človeka. Zato bi rad v zvezi s tem problemom razmišljal o naslednjih dvojicah: resnica – dobrota, inteligenca – volja, delo – učenje, skupnost – (spo)znanje.

Resnica, ki je dobrota

Učenja (študija) ne gre podcenjevati. Ko govorimo o neki temi, je treba poznati vsa prizadevanja in napore, zmage, tudi napake v zgodovini, da bi prišli do rešitve. Če želimo povedati nekaj, kar bo imelo vrednost, se je treba učiti, proučiti argumente, ne moremo samo nečesa posploševati, opirajoč se na preprosto intuicijo.

Rad bi poudaril, da ne zadostujejo zgolj učenost, znanje jezikov ali knjižnice, polne znanstvenih knjig. So ljudje, ki so z velikim trudom dosegli široko kulturno razgledanost glede določenega problema, niso pa razumeli najglobljšega bistva samega problema, zato ne morejo povedati ničesar veljavnega ali novega. Učenost je potrebna, a je sekundarna. Znanost je koristna, a ne zadostuje. Zakaj?

Eden od razlogov je v sami urejenosti resničnosti, torej v tem, da sta resnica in dobrota ontološko isto. Ni resnice, ki ne bi bila hkrati dobrota. Tragično je bilo, ker so nekoč, v zgodovini neke miselne usmeritve, verjeli, da sta za razumevanje resnice, razodete v veri, dovolj dobrota, krepost, za naravno resnico pa ne.

Človek kot celota

Človek ima čustva, razum in voljo, a hkrati lahko ugotovimo, da je tisti, ki spoznava,

prav človek z vsemi temi sposobnostmi, človek, ki je najprej celota in šele potem raznolikost. To je dodaten razlog, zaradi katerega ne moremo več sprejemati takšne kulture, ki bi predpostavljala samo razumskost in umnost (inteligenco) v modernem pomenu besede. Zajeti je treba človeka kot celoto, celostno, človeka, ki je duša in telo. Da bi bilo to omogočeno, je potreben nov slog učenja. Učiti se je treba tako, da živimo, ne pa da se učimo samo z učenjem, ker nas potem 'predavanja' oddaljujejo od pravega znanja.

Morali bi se učiti (študirati) samo toliko, kolikor to pripomore k razumevanju in pojasnjevanju tistega, kar živimo. Učenje (študij) je torej nekaj, kar mora zajeti hkrati inteligenco in voljo oziroma nekako bolj voljo kot inteligenco; ljubezen mora biti tista, ki spodbuja inteligenco, ne pa da inteligenca spodbuja ljubezen. S tem pa se ne zmanjša vrednost inteligence, ampak jo lahko postavimo na njeno pravo mesto, da bi tako lahko v največji meri opravila svojo nalogo in razvila svoje zmožnosti. Če bi študij zasnovali tako, ne bi postali zgolj izobraženi, ampak bi morali postati ljudje.

Delo kot šola življenja

Tudi z delom pridobivamo znanje, zato glede na študij (in učenje) delo ni izgubljanje

časa. Poleg tega, da se z delom preživljamo, je delo sestavni del naše človeške biti, torej tudi sredstvo za spoznavanje resničnosti, za razumevanje življenja. To je resničen in učinkovit pripomoček za oblikovanje človeka. Če imam težave pri delu, ki ga opravljam, ali če moram povečati proizvodnjo, da bo lahko podjetje obstalo, moram te probleme reševati konkretno in ne abstraktno ali samo duhovno.

Pogosto se dogaja na primer takole: če povemo življenjsko spoznanje nekomu, ki samo študira, nas ta težko razume, morda pa nas bolje razumeta gospodinja ali delavec, ki delata ves dan, ki nimata abstraktnih kategorij ali shem, s pomočjo katerih bi pretresala to, kar želimo povedati, in posledično narobe razumela.

Dokaz za to so na primer delavci, kmetje, ribiči, ki nam s svojo izkušnjo ne posredujejo le modrosti svojega napornega stika z življenjem in naravo, ampak nam znajo povedati o naravi tudi nekaj konkretnega, skladnega, nekaj v smislu čistosti. V stiku s temi ljudmi se lahko naučimo veliko stvari o vrednotah človeškega življenja, ki jih ni v nobeni knjigi.

Pri študiju se torej ne smemo odtrgati od svetá dela, od svetá materije, ampak mora ta postati ena sama stvar z nami, zato je potrebno resno, učinkovito in konkretno delo. Prav v stiku z resničnostjo se razum, duh in človeška bit izrazijo, razsvetlijo in razjasnijo. In tu je razumljivo tveganje, ki mu je izpostavljen današnji človek zaradi širjenja medijev: tveganje, da bo nadomestil 'realno-realno' z 'realno-navidežno'.

Delo namreč zmore uničiti precejšen del tistega, česar se je nekdo naučil samo iz knjig. Tako ostaja v nas samo tisti del resnice, ki je postala življenje, ki je modrost – kolikor je resnica postala del naše biti, ne glede na to, česa smo se naučili. Med delom razumemo zelo pomembne stvari: med drugim tudi to, da študij ni edina resničnost življenja.

Družbenost in znanje

Druga temeljna človekova razsežnost, ki odločilno vpliva na študij, je njegova družbenost. Če trdimo, da je človek po naravi 'družbeno bitje', povemo resnico, ki ima zelo velike posledice na vseh ravneh, vključno z znanjem.

V prvi vrsti gre za to, da je treba do resnice priti 'kot telo', zato moramo biti vedno odprti in dovoliti, da nas resnica drugega dopolnjuje. To toliko bolj velja danes, ko ne more nihče priti do poznavanja celotne resničnosti.

Vendar pa bi radi poudarili, da ni dovolj kakršnokoli delo 'v ekipi', ko predlagamo številne ideje, številna (spo)znanja, da bi prišli do skupnega zaključka. Nemogoče je namreč iz nekaj mrtvih stvari ustvariti nekaj živega. Samo osebe, ki ne ostajajo na ravni abstraktnega, ampak so se tudi same zlele v eno, lahko pridejo do pravega in drugačnega zaključka. To globoko občestvo, ki ga je Jezus prinesel med ljudi, je vir vedno nove luči. Globoka povezanost z Bogom in drugimi daje novo luč, da bi se spoprijeli z vsakim problemom. Potrebni sta kultura in edinost hkrati, da bi prerasli med seboj nepovezane teorije ter dosegli na eni strani skupen zaključek na višji ravni in na drugi strani nove in izvirne intuicije, prepojene s človeško in božjo modrostjo.

Množična kultura

S tako zastavljeno šolo bi rešili tudi zelo sodoben problem: pogosto je šola, posebej tista na višji stopnji, zasnovana kot šola za elito, torej kot šola samo za nekatere posameznike, ne za vse človeštvo. Zato se je specializirala: zdelo se je, da bo lažje napredovati s tako imenovanimi izobraženimi in inteligentnimi ljudmi. V resnici je to pomenilo odtujitev od prave človečnosti, saj je razvila samo nekatere njene vidike.

Razviti bi morali (morda so to sanje, morda utopija, a prepričan sem, da bi bilo to zgodovinsko gledano mogoče) množično kulturo: ustvariti kulturo, ki bo kultura 'v globino', ki bo prava kultura, najbolj vzvišena, ki bi jo lahko za svojo sprejeli milijoni ljudi, ki bi jo bilo mogoče posredovati milijonom ljudi. Morda je prav v tem izziv za spremembo na današnjih univerzah!

Razviti bi morali medosebno kulturo, zlasti pa takšno komunikacijo in izraz, ki bi ju

Foto: arhiv Ivana Esenka

morali in zmogli vsi razumeti. V nasprotnem primeru to ni kultura: je kultura samo enega dela človeštva, ki razmišlja, ni pa človeška kultura.

Ko bomo uspeli vse nagovoriti tako, da nas bodo razumeli vsi, ne zgolj nekateri, ne samo v muzejih ali neko abstraktno človeštvo, ampak tako, da nas bodo razumeli vsi ljudje, resnično človeštvo, ljudje, ki živijo v današnjem svetu, z današnjimi potrebami, z današnjo inteligenco – šele tedaj bomo ustvarili pravo kulturo.

Knjige lahko postanejo slabi tovariši, če nas oddaljujejo od življenja in naše biti, ko se ob njih selimo v abstraktne in težke kategorije, medtem ko je prava modrost samo v srcu človeštva, katerega inteligenca v samem bistvu teži k resnici. Poleg tega je v človeštvu Jezus, posebej tam, kjer je križan. A prav v trpljenju, prav v bolečini najdemo modrost.

Ob tem ne smemo spregledati naloge, ki prihaja na dan: vračati človeka človeštvu. Zloraba tehnike je namreč pripeljala do porabniških oblik, ki so zameglile biti človek v človeku. K temu moramo znova pripeljati današnjega človeka. Pri tem imamo velikega zaveznika: neuničljivo človeškost, ki je nič in nihče ne more uničiti v človeku.

Nov tip poučevanja

Za sklep: gre za to, da preidemo z ravni poučevanja abstraktnih pojmov in učenosti k učenju, ki temelji na drugačnem pojmovanja

nju človeka in kulture. Na človeka gledamo kot na 'enotnega, celovitega' človeka, ki ni nekaj vreden zaradi tistega, kar poseduje ali zna, temveč je vreden zaradi tistega, kar je. Pa tudi kulturo pojmuje kot biti, kot življenje, kot globino, kot človeško in božjo modrost. Take vrste šole ni lahko konkretno uresničiti, ker je to šola, ki se mora roditi iz življenja, ne iz abstraktnega razmišljanja ali načrtovanja.

Zato se ne smemo preveč pritoževati nad preteklostjo ali biti prepričani, da bomo mi dosegli največ in naredili najboljše. Človek je usmerjen v prihodnost in morda bodo jutri drugi bolj polno živeli to, po čemer hrepenimo mi. Če hočemo res ustvariti nekaj novega, moramo mi začeti živeti vso to resničnost. V pristnem življenjskem občestvu moramo začeti uresničevati to novo šolo, v kateri bo vzgoja človeška, polna, vseobsegajoča in bo zajela naše celotno bitje in določala naše življenje, naše bivanje za vedno. Samo iz življenja se porajajo veselje, mir in določena spoznanja, ki jih knjige ne morejo dati. Kdor se 'odtrga' od biti, tega ne bo razumel, prav tako ne tisti, ki se opira samo na kulturo znanja ali na abstraktno razmišljanje; razumel bo tisti, ki si v resnici za vse to prizadeva in to živi.

Prevedla in uredila: Petra Vončina

Opomba

- Prispevek je povzetek predavanja *Skupnost, ki vzgaja*, ki ga je Pasquale Foresi predstavil na mednarodnem pedagoškem kongresu v Rimu (Castel Gandolfo) aprila 2006.

Govor ob slovesu dr. Marka Kremžarja

Spominska maša v cerkvi Srca
Jezusovega na Taboru, 19. junija 2021

Dragi gospod Marko!

Čudna so Božja pota. Danes se tu, v Ljubljani, poslavljam od Vas kot del tiste prve skupine dijakov, s katerimi ste leta 1958 še v lesenih barakah, kjer danes stoji Slovenska hiša, začeli literarni krožek. Prvi smo bili, ki smo prejeli ne samo znanje slovenščine, ampak tudi vse bogastvo vaših globokih misli. Kaj vse ste nam darovali, smo se zavedali šele pozneje, ko smo si ustvarili lastne družine. Niso bile samo pike in vejice, glagoli, samostalniki in pridevniki, bila je predvsem zavest, da pripadamo majhnemu narodu, ki ima svoj bogat jezik, zgodovino in vero. Zavest, da nas je Bog postavil v ta narod, narod, ki je pretrpel veliko gorja, zaradi katerega smo

morali zapustiti domovino. In ko smo se kot mladoletniki upirali nekaterim navedam, ste nas prepričevali, da je in bo naša naloga, da postanemo pričevalci o vseh doživetjih naših družin. Govorili ste nam o svobodi kot največji dobrini, ki jo je Bog podaril človeku, in nas pripravljali, da bi odgovorno uporabljali to svobodo Bogu in narodu v čast. Navduševali ste nas, da sprejemamo tudi odgovorne obveznosti v skupnosti.

Gospod Marko, bili ste dober učitelj. Iz tiste majhne skupinice prvih dveh let se je razvil cel srednješolski tečaj, ki še danes opravlja svoje poslanstvo. Še vedno se spomnim praznovanja 10. obletnice tečaja. Bila sem že poročena in sem imela v mislih: »Ko

bomo praznovali 20. obletnico, bo moja hči že obiskovala srednješolski tečaj.« In tako je tudi bilo. Mi smo prevzeli vodstvena mesta v skupnosti takrat, sedaj pa so na vodilnih mestih že naši otroci. Zdaj, po 60 letih, srednješolski tečaj obiskujejo že naši vnuki.

Gorčično seme, ki ste ga vsejali v naša srca, je zrastle v veliko drevo, ki vrača svoje sadeže tudi domovini. In vsi pričujemo! Vaše besede so postale naše besede in vemo, da je naš »narod svobodnjakov rod«, vemo, da »mučencev je, junakov plod, ki ne boji se ran«, vemo, da »iz tisočletnih korenin poganja naša rast«, zato »resnico ljubimo in mir, svobodo, vero, čast!«

Hvaležni smo Bogu, da smo Vas poznali in bili deležni vseh Vaših bogatih talentov. Vem, da nas gledate iz nebes s svojim prijaznim in nepozabnim nasmehom. Hvala, gospod Marko, uživajte v nebeški domovini, saj ste si jo res zaslužili.

Hvala Vam, gospa Pavla, da ste tako zvesto in razumevajoče spremljali moža v njegovem poslanstvu in delu za skupnost. Hvala Vam, vsem Kremžarjevim otrokom, da ste vedno delili očeta z nami. Ti-sočkrat hvala!

Alenka Prijatelj

Marko Kremžar* Slovenija v svetu

Slovenija, zapojmo ti
iz polnega srca,
naj pesem naša zadoni,
prek zemlje do neba!
Slovenija, naš skupni dom
med biseri sveta,
z lepoto te obdal je Bog,
od morja do gora.

Slovenija, moj dom brez mej,
ker nosim te s seboj!
Kjer rod je moj, kjer sin je tvoj,
tam si, Slovenija!

Moj narod – svobodnjakov rod –
si kneze voli sam,
mučencev je, junakov plod,
ki ne boji se ran.
Iz tisočletnih korenin
poganja naša rast.
Resnico ljubimo in mir,
svobodo, vero, čast!

*** Marko Kremžar,**
roj. 17. aprila 1928 v Ljubljani,
je maturiral na begunski gimnaziji na
Koroškem. Najprej je diplomiral, nato pa leta 1973
tudi doktoriral na Ekonomski fakulteti Državne univerze
v Buenos Airesu. Bil je ustanovitelj, predavatelj (50 let) in
ravnatelj Slovenskega srednješolskega tečaja ravnatelja Marka
Bajuka v Buenos Airesu. Napisal je več družboslovnih, zgodovinskih
in leposlovnih knjig. Vse življenje je bil zvest slovenskemu narodu in
ideji njegove samostojnosti. Bil je močna opora in pomoč Sloveniji v času
njene osamosvajanja in v obdobju pred osamosvojitvijo. Z DKPS je
sodeloval pri oblikovanju Etičnega kodeksa za člane DKPS. Umrli je 11.
junija 2021 v Argentini. Njegova pesem z naslovom Slovenija v svetu je
postala tudi himna slovenskih emigrantov. Pesem je uglasbil Jože Osana.
(Pridobljeno 27. 8. 2021 s spletne strani: <https://slovenci.si/dr-marko-kremzar/>)

Moja dežela je naša država

■ **Marija Majer**, prof. razrednega pouka, poučuje v prvi triadi na 2. osnovni šoli Slovenska Bistrica. Na šoli vodi folklorni krožek ter ima več kot 20 let izkušenj z delom v vzgoji in izobraževanju.

Kako otroke pripraviti na vlogo aktivnega državljanja, da se bodo odzivali na družbeno dogajanje, in jim omogočiti aktivno vključevanje v družbeno življenje, je izziv in hkrati naloga vsakega učitelja. V prispevku bom predstavila vključevanje državljske vzgoje pri spoznavanju okolja v tretjem razredu. Z učenci smo spoznavali našo kulturo, jezik, vrednote in ljudsko izročilo.

»Koren v besedi domovina je dom. Imeti dom pa je velika stvar. Biti brezdomec, povsod in nikjer, je zelo hudo. Ena od dveh stvari, ki jih človek nujno potrebuje, je dom. Mesto, kraj, intimni prostor, kje je človek zakoreninjen, kamor se vrača in kjer ima privezana svoja čustva. Fizični dom, kjer smo se rodili, ostane naš dom do smrti. Razširjen dom pa je domovina, skupen dom kulture, naroda.« (Ličen, 2016)

V učnem načrtu za tretji razred je tem, ki vključujejo elemente državljske in domovinske vzgoje, kar nekaj. Učenci v tematskem sklopu Skupnosti spoznajo različne državne ustanove, spoznajo, kako je nastala slovenska država, in spoznajo državne simbole. Oblikujejo in razvijajo zavest o jeziku, narodu in lastni državi. Vedo, da v Sloveniji živijo Slovenci in pripadniki drugih narodov, da je Slovenija članica Evropske unije in da sodeluje z drugimi državami. Prav tako spoznajo sosednje države Slovenije. Spoznajo pestrost praznovanj doma in po svetu (osebna, lokalna, verska, državna, mednarodna praznovanja).

Razvijanje domoljubja

Kulturna dediščina je bogastvo vsakega naroda, ki pomaga vzgajati učence v zavedanju, kdo sem, kdo so bili moji predniki in kaj se lahko od njih naučim.

Pred kratkim nas je obiskala gospa Dušica Kunaver in nam pripovedovala o slovenskih ljudskih šegah in navadah, o pomenu

spoštovanja svojih korenin in svojega naroda. Poudarila je: »Človek je kot drevo.

Drevo pravilno raste, če ima močne korenine v zemlji. S krošnjo naj se ozira po širokem svetu, korenine pa naj ima zasidrane v zemlji. Tudi mlad človek naj tako raste. Z močnimi koreninami v domači zemlji naj se ozira po širokem svetu.« Gospa Kunaver nas je obiskala na šolski kulturni prireditvi ob počastitvi slovenskega kulturnega praznika. Ob tej priložnosti smo izvedli tudi 'namenski' dan, ki je bil v celoti posvečen ohranjanju slovenske kulturne dediščine. V dogajanje so se vključili vsi učenci in učitelji naše šole. V gosteh smo imeli tudi zunanje sodelavce in ljubitelje slovenske kulturne dediščine. Učenci so v delavnicah ustvarjali izdelke iz naše preteklosti.

Verjamemo, da so učenci s pomočjo delavnic začeli bolj dojemati svet okoli sebe, da smo jim vzbudili spoštovanje do njihovega bivalnega okolja ter jim pomagali, da postanejo odgovorni in domoljubni državljani. Pravijo namreč: »Kulturna dediščina je zgodba naše preteklosti, steber naše sedanjosti, naše kulture in identitete ter naša zapuščina prihodnjim rodovom.«

Ravnateljica in učiteljica zgodovine gospa Verica Šenica Pavletič je v svojem poročilu o domovinski vzgoji na Osnovni šoli

Savsko naselje zapisala: »Domovinska vzgoja je izjemno pomemben sestavni del celostne vzgoje otroka in je sestavni del vseh vzgojnih oblik, ki morajo spremljati otroke od najzgodnejših obdobij, v času šolanja in še kasneje. Pod okriljem domovinske vzgoje se skriva cela paleta vzgojnih dejanj, ki jih lahko izvajamo na vseh področjih in niso ne krajevno ne časovno omejena. Domovinska vzgoja tako ni omejena le na spoznavanje simbolov ali nekaj

podatkov o Sloveniji, ampak zajema zelo širok spekter področij in možnosti vzgoje otrok.« (Šenica Pavletič, 2013: 4)

Preko vsebin državljske vzgoje se otroku oblikujejo osebne vrednote v odnosu do sebe in drugih:

- razumevanje sebe in drugih,
- razumevanje in sprejemanje čustev in odzivanje,
- učenje pogajanja z drugimi,
- razvijanje lastne kreativnosti, komunikativnosti in kritičnega razmišljanja (Benzenšek, 1998).

Za razvoj državljske pripadnosti oziroma vključenosti so pomembne dejavnosti, ki zahtevajo aktivno sodelovanje posameznega otroka z drugimi otroki. Vse to vodi k razvijanju sodelovalnega učenja med otroki (dogovarjanja, sprejemanja).

Poznavanje naše domovine

Ko se z učenci pogovarjamo o naši domovini, je v razredu zmeraj prijetno. Otroci o Sloveniji zelo veliko vedo, saj s starši vedno pogostejše potujejo širom naše domovine. Naštevajo najrazličnejše kraje po Sloveniji, ki so jih obiskali. Vse te kraje poiščemo na razrednem zemljevidu (medved Lovro

raziskuje Slovenijo), ki je ves čas obešen v naši učilnici. Ko ugotovimo, kakšno je predznanje učencev, prinesejo v šolo najrazličnejše predmete oziroma spominke, ki so jih kupili v različnih krajih po Sloveniji. Pripravijo predstavitve posameznih predmetov in krajev, za katere so ti predmeti značilni. V učilnici pripravimo razstavo o naši domovini. V tem času povabimo v goste tudi kakšno babico in dedka, da nam predstavita, kakšno je bilo njuno življenje v otroštvu.

Razmišljanje otrok o državnih simbolih – o zastavi in grbu

Tretješolci so po obravnavi državnih simbolov razmišljali o slovenski zastavi. Njihova razmišljanja o slovenski zastavi so me presenetila. Ob prebiranju le-teh so se v nas prebujala domoljubna čustva do naše domovine. Učenci so bili iskreni, kritični in so povedali, kar vidijo in čutijo. Preden so izrazili svoje misli o zastavi, sta dve tretješolki predstavili podatke o zastavi in grbu. Podatke sta poiskali na spletu in pripravili zapis, ki sta ga predstavili učencem:

»Zastava je kos blaga na drogu, ki se uporablja za signaliziranje ali prepoznavanje. Sprva so zastave uporabljali za signaliziranje kot pri semaforju. Zastava Slovenije je belo-modro-rdeča slovenska narodna zastava z grbom Slovenije. Barve zastave gredo po vrstnem redu od zgoraj navzdol: bela, modra, rdeča. Vsaka barva zavzema po širini tretjino prostora zastave.

Grb je v levem gornjem delu zastave, tako da sega z eno polovico v belo polje, z drugo pa v modro. Grb Slovenije ima obliko ščita. V sredini ščita je na modri podlagi lik Triglava v beli barvi, pod njim sta dve valoviti modri črti, ki ponazarjata morje in reke, nad njim pa so v obliki navzdol obrnjenega trikotnika razporejene tri zlate šesterokrake zvezde. Ščit je ob stranicah rdeče obrobljen. Slovenska zastava je bila prvič javno dvignjena 26. junija 1991 na ljubljanskem Trgu republike. Zastavo izobešamo v času vojne, ob državnih praznikih, reprezentančnih športnih tekmah, v času mednarodnih konferenc, sejmov, ob obiskih državnikov. Z izobešanjem zastave želimo poudariti pripadnost državi, pozitiven odnos do svoje zgodovine in izkazovanje dolžnega spoštovanja vsem našim prednikom, ki so s svo-

jim delovanjem pripomogli k temu, da smo danes enakopravni kot narod in kot država! Za izobešanje zastave veljajo določena pravila. Tako mora biti državna zastava vedno obešena tako, da so barve razporejene v pravem vrstnem redu od zgoraj navzdol, to v našem primeru pomeni: bela, modra, rdeča. Grb se nahaja zgoraj in ne spodaj.

Konec aprila in prva dneva maja na Slovenskem praznujemo kar dva državna praznika. Tako kot je v navadi in kot se seveda spodobi, se ob državnih praznikih izobesi slovenska zastava.«

Učenci pa so o slovenski zastavi povedali naslednje:

- Zastava predstavlja znamenitosti države. Zastava pomeni sij, ki skriva v sebi skrivnosti Slovenije. (Hana)
- Našo zastavo imam rad, ker ima toliko lepih barv. (Žiga)
- Zastava je simbol in prepoznavni znak za katerokoli državo ali mesto. Naša zastava mi pomeni veliko, saj včasih Slovenija ni bila samostojna država. Zelo je lepa, ker ima natančno narisano grb. (Zara)
- Slovenska zastava predstavlja Slovenijo, slovenski jezik in svobodo. (Andraž)
- Slovenska zastava mi je všeč, ker je na njej Triglav. (Primož)
- Zastava mi pomeni dom. (Žan)

- Zastava je razstava barv, ki so mi všeč. Te so rdeča, bela in modra. Zastava je tako trdna, da je ne strga niti poplava. (Žana)

Razredni likovni natečaj – grb (državni ali osebni)

Naše razmišljanje o domovini se je nadaljevalo tudi na likovnoustvarjalnem področju. Za likovno nalogo smo si izbrali risanje grba. Učenci so se lahko odločili za ustvarjanje družinskega grba ali državnega grba. Večina učencev je risala grb naše države. Nastalo pa je tudi nekaj družinskih grbov, ki predstavljajo hobije in značilnosti posameznih družin.

Prav v današnjem času večkrat slišimo, da nam primanjkuje ljubezni in spoštovanja do naše države. Vzgojanje ljubezni do domovine se začne v družini in nadaljuje v vzgojno-izobraževalnih zavodih. Ne samo ustrezni učni načrti, tudi osebni odnos vzgojiteljev, tako staršev kot učiteljev, pripomore k večjemu domoljubju mlajših generacij.

Literatura

- Bezenšek, Jana (2002): *Državljska kultura. Priročnik za učitelje družboslovja v srednjih poklicnih šolah*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Ličen, Nataša (2016): *Kaj mi pomeni domovina?* Dostopno na spletni strani: <http://radio.ognjisce.si/sl/179/utrip/20965>.
- Šenica Pavletič, Verica (2013): *Domovinska vzgoja na valovih šolskih dejavnosti v OŠ Savsko naselje*. Ljubljana: Osnovna šola Savsko naselje.

Izdelujemo loke
Foto: arhiv Marije Majer

Vzgoja srednješolcev za kulturne državljane

■ **Petra Krulc**, profesorica slovenščine, več kot 12 let poučuje na Srednji zdravstveni in kemijski šoli v Šolskem centru Novo mesto.

Kultura je neločljiv del človekovega bivanja. Spremlja nas vse življenje. Začne se v trenutku, ko ugledamo luč sveta, in se konča, ko se od sveta poslovimo, kar ljudje udejanjamo z navadami, ko praznujemo, se veselimo ali se žalostimo.

Foto: Tomi Fornazarič

Kultura

Pred državnim praznikom, 25. 6. 2021, ko Slovenci obeležujemo dan državnosti, se je v meni vzbudilo razmišljanje, kako doživljamo kulturo, zanjo vzgajamo in jo gojimo v srednji šoli.

Kultura izhaja iz latinske besede 'cultura', ki je izpeljana iz besede 'colere' in pomeni gojiti. Beseda ima zelo širok pomen, saj se nanaša na različne oblike človeške dejavnosti, ki so vezane na teoretična in praktična

merila. Zajemajo področja umetnosti, znanosti, tehnike, vedenjskih oblik, navad in moralnih zakonov.

Kultura je bila opredeljena kot »simbolni, idejni in nematerialni vidik človeške družbe. Bistvo kulture niso njeni artefakti, orodja ali drugi oprijemljivi kulturni elementi, temveč to, kako jih člani skupine razlagajo, uporabljajo in zaznavajo« (Banks, 2006). Bolj preprosto, kultura je znanje in vedenje, ki ga delijo skupine inte-

rakcijskih posameznikov (Useem, Useem in Donoghue, 1963).

Človek se s kulturo sreča že v najzgodnejšem otroštvu, ko starši učimo malčka najosnovnejših pravil kulturnega vedenja. Takrat je bistvenega pomena zavedanje staršev, da s svojim izražanjem in vedenjem pomembno vplivamo na otrokov socialni razvoj. Kulturo v najožjem smislu izražamo z uporabo besed hvala, prosim, izvoli, gospa, gospod, ki se nam zdijo tako samoumevne, pa vendar se učitelji v šoli kar naprej srečujemo z njihovo odsotnostjo v osnovni komunikaciji dijakov.

Priložnosti je veliko

Na naši šoli velik pomen posvečamo pozdravljanju in dosledni uporabi nazivov gospa in gospod. Cel september posvetimo ozaveščanju o dosledni uporabi ustreznih nagovorov vseh zaposlenih na šoli. Tako zlasti dijaki prvih letnikov zelo hitro uporabljajo besedne zveze gospa profesorica, gospa ravnateljica, gospa kuharica, gospa čistilka ... Na šoli izobražujemo za poklice, v katerih bodo dijaki delali v neposrednem stiku z ljudmi, zato je nadvse pomembno, da že v času šolanja ozavešijo in uporabljajo osnovna pravila ustrezne komunikacije. Pri pouku slovenščine jih naučimo, kdaj je ustrezno uporabljati posamezno socialno zvrst jezika. Vsako leto znova opažamo, da mladi ne znajo govoriti knjižno pogovorno oziroma želijo v vseh govornih položajih uporabljati svoj sleng. S slengovsko govorico ni nič narobe, le da ni primerna za pogovor z učiteljem ali z delodajalcem pri praktičnem pouku v različnih ustanovah izven šole. Izbira posamezne zvrsti jezika v danih okoliščinah vsekakor kaže kulturo govornika. Zelo pomembno je tudi, da se znamo ustrezno predstaviti, ko se prvič srečamo s sogovornikom, s čimer izražamo svojo kulturo. Nadalje pa smo kulturni, če znamo pozorno poslušati,

sprejemati mnenje drugih in se vživljati v čustva ljudi okoli nas.

Kulturno vedenje nas spremlja na vsakem koraku. Pravila lepega vedenja in komuniciranja je treba vnašati tudi v reševanje medsebojnih konfliktov. Na žalost je vse več dijakov, ki nesporazume rešujejo z nasiljem in neustrezno besedno komunikacijo. V ta namen na šoli organiziramo mediacije.

Slavisti v skrbi za kulturo želimo poleg podajanja znanja v dijakih vzbuditi tudi ljubezen do branja, ki kulturi omogoča, da še pristneje postane del življenja slehernega mladega človeka. O pomenu kakovosti branja, ki vpliva na samo vedenje otroka že v njegovem zgodnjem obdobju, piše tudi Trzesniewski s sodelavci (2006). Že otroci v starosti od 5 do 7 let izkazujejo večje asocialno vedenje ob pomanjkanju branja. Avtorji so ugotovili, da je to še bolj izraženo pri dečkih kot pri deklicah. S svojimi ugotovitvami gotovo pripomorejo k spodbujanju branja v vseh obdobjih posameznikovega življenja. To skrb prevzamemo v srednji šoli tudi učitelji, še posebej pri pouku slovenščine. Zanimiva je ugotovitev, o kateri govori Hopper (2005), in sicer to, da mladi nimajo odpora do knjig. Študija je bila narejena med najstniki od 11. do 15. leta in kaže, da radi berejo. Pri tem jih lahko spodbujamo s primerno izbiro besedil v učnih načrtih, z ugotavljanjem, kaj zares preberejo, kakšna

je kakovost prebranih besedil, in ne nazadnje z ugotavljanjem, zakaj radi berejo. Vse to nam pomaga pri izbiri besedil, s katerimi naj bi se seznanili. Bralno kulturo gojimo tudi s kupovanjem in podarjanjem knjig. Dijake prvih letnikov vsako leto že vrsto let vključimo v projekt *Rastem s knjigo*, v okviru katerega vzljubijo branje in podrobneje spoznajo knjižnice.

Slavisti velik pomen namenjamo tudi pisanju z roko. Lepa in čitljiva pisava je vsekakor tudi izraz posameznikove kulture. Pred dvema letoma smo se v šoli vključili v projekt *Pišem z roko*.

Dijaki se v času šolanja na vsakem koraku srečujejo z različnimi oblikami kulturnega obnašanja. Razvijanje in gojenje kulture pa je bilo pravi izziv v času šolanja na daljavo. Kot razredničarka sem se z dijaki pogovorila o kulturni komunikaciji pri pouku na daljavo preko aplikacije MS Teams, kjer je zelo pomembno, da se pouku pridružimo s pozdravom in z vklopljeno kamero.

Na šoli v decembru tradicionalno že vrsto let organiziramo novoletni koncert, na katerem se dijaki predstavijo z različnimi točkami. Lani smo kljub poučevanju na daljavo pripravili virtualno obliko tega koncerta. Dijaki so se doma posneli in nato smo nastope povezali v film. Izrednih razmer, v katerih smo se znašli zaradi pandemije covida-19, nismo želeli uporabiti

kot izgovor, da lahko pozabimo na kulturne dejavnosti, ki jih skupaj z dijaki pripravljamo na šoli.

Slovenci smo med redkimi državami, ki imamo kulturni praznik kot dela prost dan. Le-tega smo obeležili na razrednih urah, na katerih so dijaki predstavili svoje kulturno udejstvovanje. Izbirali so lahko med različnimi možnostmi. Pripravili so glasbene in plesne točke, predstavitev prebranih knjig, filmov, ki so jim bili všeč, kulturnih društev, v katerih delujejo, glasbenih skupin, ki jih poslušajo. Mnogi so predstavili naravne in kulturne znamenitosti svojega domačega kraja. Po predstavitvah so si ogledali opero Seviljski brivec, s katero smo jim želeli omogočiti doživljanje tovrstne umetnosti. Sledil je pogovor o vsebini, mnenjih, občutkih.

Šolsko leto se je nezadržno bližalo koncu, izredne razmere pa so nam še vedno onemogočale v živo izvesti zaključno prireditev *Predaja ključa*, s katero se v maju tradicionalno poslovimo od naših maturantov. Dijakom podelimo priznanja za sodelovanje na raznih tekmovanjih iz znanja, izberemo naj dijaka in najboljšemu oddelku 3. letnika predamo ključ, ki odpira vrata v svet znanja. Razmeram primerno smo že drugo leto zapored pripravili virtualno proslavo. Letos so maturanti zaplesali skupinski ples Jerusalema in se tako kulturno izrazili.

Vzgoja za kulturo

Slovenci smo kulturni narod, o tem pričajo številne kulturne ustanove, kot so muzeji, knjižnice, gledališča. Kulturno udejstvovanje pa lahko posamezniki opravljamo tudi poklicno. Poklic učitelja slovenščine tako poleg poučevanja omogoča kulturno udejstvovanje in gojenje kulture pri učencih.

Literatura

- Banks, James A. (2006): *Race, culture, and education: The selected works of James A. Banks*. London, New York: Routledge.
- Hopper, Rosemary (2005): What are teenagers reading? Adolescent fiction reading habits and reading choices. *Literacy*, 39(3), 113–120.
- Trzesniewski, Kali H.; Moffitt, Terrie E.; Caspi, Avshalom; Taylor, Alan; Maughan, Barbara (2006): Revisiting the association between reading achievement and antisocial behavior: New evidence of an environmental explanation from a twin study. *Child development*, 77(1), 72–88.
- Useem, John; Useem, Ruth; Donoghue, John (1963): Men in the middle of the third culture: The roles of American and non-Western people in cross-cultural administration. *Human Organization*, 22(3), 169–179.

Foto: Tomi Fornazarič

Vpliv zaslonov na otroke

Tatjana Jakovljević, univ. dipl. prof. defektologije in razvojna terapevtka s specialnimi znanji, kot specialna pedagoginja deluje na področju zgodnje obravnave otrok s specifikami v razvoju. V svoje delo vključuje načine vstopanja v otrokov razvoj z vidika nevroloških baz v soodvisnosti s primarnim socialnim okoljem. Sistemsko deluje na področju vzgoje in izobraževanja, z namenom implementiranja najnovejših znanj nevroznanosti, ki odkrivajo osnove razvoja otrokovih možganov.

Danes predstavlja čas, ki ga otrok preživi pred zasloni moderne tehnologije, enega od najpomembnejših vplivov na njegov razvoj, kakovost življenja in prihodnost.

Foto: Matej Hozjan

Pogledi na vpeljevanje tehnologije zaslonov (televizija, pametni telefoni, tablice, računalniki) so zelo raznoliki in pogosto kontradiktorni. Tovrstni zasloni so za današnje otroke stalnica in vsakodnevna vsebina, ki se ji preprosto ne morejo izogniti. Vpeljevanje sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije od prvega razreda dalje predstavlja prilagoditev na sodobno družbeno stanje in uporaba le-te se eksponentno večja tako v šolskem kot obšolskem okolju. Raziskave kažejo, da čas, preživet pred zasloni, zavzema vse večji delež življenja tako predšolskih kot šolskih otrok. Še posebej je zaskrbljujoče zadnje leto, saj je bil velik delež staršev zaradi dela od doma primoran poiskati varstvo za otroke in pogosto je bilo to varstvo prav zaslon moderne tehnologije.

Dolgotrajen evolucijski razvoj ter izpostavljenost vsebinam in impulzom s strani zaslonov moderne tehnologije (predvsem prostočasnim vsebinam) determinirata in spreminjata otrokov in mladostnikov nevrološki razvoj in delovanje.

Stroka po vsem svetu svetuje popolno odsotnost zaslonov pri otrocih, starih od 0 do 3 let. Evidentno je namreč, da izpostavljenost zaslonom v ranem obdobju onemogoča optimalen razvoj in povzroča številne razvojne odklone.

Nevropsihiatrija in pedopsihiatrija dr. Selaković in njeni sodelavci izpostavljajo, da pomemben vidik porasta znakov avtiističnega spektra pri otrocih v sodobnem času predstavlja prekomerno gledanje risank v zgodnjem otroštvu. Možne simptome zgodnje izpostavljenosti zaslonom moderne tehnologije pri otroku opišejo kot neodzivanje na ime, težave z očesnim sledenjem, očesnim stikom, kot motorični nemir, pomanjkanje interakcije z družinskimi člani in deficit v razvoju igre. Izredno pomembno je, da otroka pri gledanju risank spremlja nekdo od odraslih in se o vsebini pogovarja z njim ter risanko komentira primerno otrokovi starosti, da otrok usmeri pozornost tudi na odraslega, ne samo na zaslon. Izpostavljajo, da pri gledanju zaslonov umanjka velik del motoričnega razvoja, ki predstavlja podstat razvoja otrokovega govora, vedenja, čustvovanja, socializacije.

Pri tem je treba dodati, da številni strokovnjaki opozarjajo na pretirano zgodnjo slušno stimulacijo otroka, saj so sodobne vsebine, do katerih otroci dostopajo preko pametnih telefonov, računalnika, tablic itd., pogosto zvočno intenzivne, zvoki z zaslonov pa ne ustrezajo človeškemu govoru, zvokom narave itd. Posledično lahko prezgodnja zvočna prestimulacija (če dodamo še številne igranje, ki piskajo, proizvajajo umetne zvoke itd.) vodi do kompleksnih razvojnih težav na področju sledenja na-

vodilom (številni starši, vzgojitelji, učitelji poročajo, da otroci 'ne reagirajo'), slušnega procesiranja, razvoja govora, opismenjevanja itd.

Eden izmed najpomembnejših vidikov omenjenega zvočnega 'bombardiranja' otrok v zgodnjem otroštvu je lahko izrazit porast neodzivnih otrok in otrok, ki med budnostjo/dnevnimi aktivnostmi kažejo znake zaspanosti, 'izklopljenosti', neodzivnosti, ko pa se uležijo in je čas za spanje, počitek, se prične faza budnosti (so aktivni, težko se umirijo, veliko govorijo, se premikajo, hodijo ven iz sobe itd.). Pri tem stroka izpostavlja, da so vplivi prezgodnje zvočne prestimulacije pogosto težko premagljivi oziroma vplivajo na nadaljnji otrokov razvoj.

Glede na sodobno raziskovanje izpostavljenosti zaslonom moderne tehnologije pri otrocih in mladostnikih lahko izpostavimo aktivacijo stresnega odziva. Posledice tovrstnega stresa se lahko izražajo v motnjah spanja, čustvenih izbruhih, izraziti sramežljivosti, znakih avtiističnega spektra, težavah s prilagajanjem ali težavah z očesnim stikom. Če izpostavljenost vsebinam zaslonov (igrice, risanke in pesmice z izrazitimi vizualnimi in zvočnimi efekti) traja dlje časa, se lahko izražajo posledice na ravni posameznikovega čustvenega sistema v možganih, ki je odgovoren za odpornost na stres, čustvovanje, številne procese v živčnem sistemu (spomin, odnosi, motivacija itd.) ter tvori eno izmed ključnih osnov za delovanje posameznikovih izvršilnih funkcij (vidne sposobnosti, pozornost, koncentracija, govorno-jezikovne sposobnosti, predvidevanje, inhibicija vedenja, abstraktno mišljenje, načrtovanje ciljno orientiranega vedenja, izvrševanje zaporedij odzivanja z namenom izogibanja negativnim posledicam in interakcijam, izkušnjsko učenje, interpretacija socialnih namigov,

ustvarjanje socialno prilagodljivih vedenjskih odzivov ter reševanje problemov itd.).

Posledično se zaradi izpostavljenosti določenim vsebinam zaslonov moderne tehnologije pri pomembnem deležu sodobnih otrok zaradi aktivacije stresnega odziva v daljšem časovnem obdobju izražajo težave pri delovanju in razvoju čustvenega sistema. Vir tega je tudi pomanjkanje gibanja (sedentarnost), 'sindrom otroške naglice', ki opredeljuje, da se zmanjšujejo razlike med urnikom otrok in odraslih, procesirana prehrana z obilico sladkorja, različni vidiki toksičnosti iz okolja, prezgodnje všolanje, stres v družinskem okolju itd.

Če zaznamo, da otrok izkazuje pomanjkanje zanimanja za okolico, moti igro ali aktivnost vrstnikov, ima težave s socialno interakcijo, socialno igro, je premalo čustveno odziven ali impulziven, se nera-

zumsko in čustveno odziva na druge ljudi, izraža prekomerno neubogljivost, oporekanje, trmo ali če ga je strah, še preden dobi nove informacije, čuti stisko, ko se dogajajo spremembe, lahko pomislimo na težave v delovanju otrokovega čustvenega sistema.

Kot je opisano zgoraj, so otrokove čustvene funkcije pomembne ne samo za regulacijo stresa in druge opisane funkcije, ampak pomembno vplivajo na razvoj in delovanje izvršilnih možganskih funkcij (opisanih v predhodnih sestavkih), ključnih za otrokovo funkcioniranje tako v šolskem obdobju kot v nadaljnjem življenju.

Pomembno je, da znamo starši, vzgojitelji, učitelji, trenerji in druge osebe, ki vstopajo v razvoj in delovanje otrok in mladostnikov, prepoznati znake stresa ali čustvenih specifik pri otrocih in mladostnikih in se zavedamo, da je eno izmed

naših ključnih poslanstev graditi odpornost na stres.

Pogosto pa je ena izmed prvih alinej pri razvoju odpornosti na stres pri otrocih in mladostnikih zmanjšanje oziroma 'ukinitve' izpostavljenosti impulzom zaslonov modernih tehnologij, ki so vezane na določene prostočasne aktivnosti (zvočno in vidno preintenzivne pesmi, risanke, igrice itd.). Potem ko zmanjšamo dotok stresa, je treba graditi odpornost na stres. Pri otroku se ta razvija preko spontane igre, gibanja v naravnem okolju, socialnih odnosov, uravnotežene prehrane itd.

Zavedati se moramo, da je duševno zdravje naših otrok in mladostnikov na eni izmed največjih preizkušenj do sedaj, in to ne samo zaradi realnosti družbenega stanja, ampak v prvi vrsti zaradi zmanjšane možnosti dostopa do zdravega razvoja odpornosti na stres.

Branje in bralni nahrbtnik

■ **Stanka Vogrinec**, prof. razrednega pouka, poučuje četrti razred na *Osnovni šoli Videm pri Ptujju*. Na področju vzgoje in izobraževanja dela že več kot 25 let.

Branje je zelo pomembna življenjska vrednota, ena pomembnejših življenjskih dejavnosti, s pomočjo katere se učimo, rastemo in izboljšujemo življenje, zato je že od zgodnjega otroštva pomembno, da otrokom veliko beremo in se o prebranem pogovarjamo, saj to vpliva na njihov vsestranski razvoj, na razvoj možganov in je eden izmed glavnih dejavnikov otrokove uspešnosti v šoli. Za učenje branja so pomembni poslušanje, govorjenje, branje in pisanje.

Vpliv branja na uspešnost

Vsak dan se srečujemo z različnimi oblikami pismenosti, pa naj bo to branje jutranjih novic v časopisu, branje in pisanje v službi, na poti v službo, v trgovini, zato je spretnost branja v življenju še kako pomembna. Starši s svojim odnosom do branja vplivajo na

otrokov kasnejši odnos do branja, knjige in učenja. Bralna kultura se začne že v najzgodnejšem obdobju življenja. Če bo otrok deležen poslušanja branja in pripovedovanja doma, bo v šoli lažje usvojil bralno veščino. Za učinkovito branje je zelo pomembna tudi želja po branju. V tem primeru je bra-

nje za otroka užitek, povezuje ga s prijetnim doživljanjem. Otrok mora prepoznati branje kot pozitivno dejavnost.

Otroci lažje berejo, če so jim starši v prvih treh letih življenja brali. Če berejo skupaj z njimi, to vpliva na otrokov razvoj bralne pismenosti, posledično pa na uspešno učenje in bogastvo besednega zaklada. Bogatenje besednega zaklada in pridobivanje najrazličnejšega znanja, ki ju omogoča branje, otroku pozneje olajša učenje branja in pisanja. Ko so proučevali, kako uspešni so otroci pri opismenjevanju v šoli, se je namreč pokazalo, da je uspešnost pri branju in pisanju povezana s tem, kakšne zglede za branje in koliko spodbud je otrok dobival v družinskem okolju in v kolikšni meri je bil deležen branja. Med branjem in po njem je pomembno, da se prepričamo, ali je otrok

sledil in razumel prebrano, zato se z njim pogovorimo o tem. S tem dosežemo, da otroci razmišljajo o vsebini in utemeljujejo, zakaj se je nekaj zgodilo. Raziskave kažejo, da ima v Sloveniji družinsko okolje pomemben vpliv na raven pismenosti. Albert Einstein je dejal: »Če želimo imeti pametne otroke, jim berimo pravljice, in če bi želeli imeti še bolj pametne otroke, jim berimo še več pravljic.«

V zadnjih letih v šolah opazujemo, da večina učencev vse manj bere in da se raven bralnega razumevanja znižuje. Na najrazličnejše načine jih poskušamo spodbuditi in motivirati za branje ter jim predstaviti pomen branja, da učenci razumejo, zakaj je pomembno branje knjig, ter da začnejo uživati v branju zaradi lastne želje, ker želijo brati, ne pa da jih k branju silimo, saj s tem dosežemo nasproten učinek. Zavedamo se, da učitelji, prav tako kot starši, s pozitivnim odnosom do branja prav gotovo spodbujamo branje pri učencih in s tem pripomoremo k temu, da bodo raje segali po knjigah.

Razlogi za branje knjig

Dr. Miha Kovač (2020) v knjižici *Berem, da se poberem* razumljivo in nazorno nani-za 10 razlogov za branje knjig v digitalnih časih:

- Če znaš dobro brati, vidiš in slišiš več.
- Če bereš, poznaš več besed, zato lahko razmišljaš o več rečeh.
- Če daljša besedila bereš s papirja, jih razumeš bolje, kot če jih bereš z zaslona.
- Če uporabljaš zaslonske tehnologije in bereš knjige, se naučiš misliti na dva različna načina.
- Če bereš leposlovje, lažje razumeš druge.
- Otroci, ki odraščajo v beročem okolju, so v življenju uspešnejši.
- Med bralci je več zadovoljnih in ustvarjalnih ljudi kot med nebralci.
- Branje je napor, z nekaj sreče pa tudi užitek.
- Branje v tujem jeziku je okno v svet, od koder vidiš tudi domov.
- Z branjem knjig se učimo misliti z lastno glavo.

Bralni nahrbtnik

Branje knjig nam širi obzorja. Popelje nas v svet domišljije, nas dela radovedne, nas uči in vzgaja.

Foto: Ivan Esenko

Na naši šoli se dobro zavedamo, kako pomembno je branje za otrokov razvoj in kako vpliva na uspešnost učencev, zato je ena naših prednostnih nalog spodbujanje učencev k branju. Z njo želimo doseči boljše branje z razumevanjem, motiviranje za branje in razvijanje bralne kulture. V ta namen že nekaj let poteka projekt Bralni nahrbtnik, s katerim spodbujamo družinsko branje. V njem sodelujejo starši in otroci. Namen bralnega nahrbtnika ni samo branje, ampak predstavlja tudi veliko možnosti za druženje z otroki ob izbranih knjigah in skupno opravljanje neke dejavnosti, kar pri otrocih ustvarja občutek varnosti in povezanosti s starši. Otroci ob tem čutijo tudi ljubezen in občutek ugodja. Druženje ob branju je tudi priložnost za bogato komunikacijo. Z družinskim branjem želimo pomagati tudi tistim otrokom, ki imajo težave z branjem in se sami težko 'spravijo' k branju.

V nahrbtniku, ki ga učenci odnesejo domov, so knjige, namenjene učencem in staršem: dve leposlovni knjigi, ena namenjena bolj fantom, druga puncam, ena poučna knjiga, knjiga z izvirnimi idejami za ustvarjanje in bralni dnevnik. V njem naj bi vsak družinski član našel kaj zanimivega. Nahrbtnik si učenci lahko izposodijo za teden dni. V tem času otroci skupaj s starši prebirajo knjige, berejo, gledajo ilustracije, se pogovarjajo, ustvarjajo ... V bralni dnevnik nato učenci in starši (lahko tudi skupaj)

ilustrirajo kakšen prizor iz knjige, zapišejo svoja doživetja, misli in vtise ob skupnem prebiranju knjig. Preden učenec preda bralni nahrbtnik sošolcu, v šoli skupaj preberemo zapisane vtise in pogledamo ilustracije ali izdelke, ki so jih prinesli učenci v šolo, učenec pa še na kratko predstavi, kako je doma potekalo prebiranje knjig.

Sklep

Nad družinskim branjem so učenci navdušeni in se veselijo skupnega prebiranja knjig. Dajejo nam pozitivne povratne informacije. Branje v družinskem krogu je res prijetna izkušnja, zato bomo tudi v prihodnje na tak način, poleg bralne značke, domačega branja, Cankarjevega tekmovanja, spodbujali branje pri učencih. ◀

Literatura

- Knaflič, Livija (b. d.): *Pomen in vpliv branja za otroke*. Pridobljeno 10. 7. 2021 s spletne strani: <https://druzina.pismeni.si/pomen-in-vpliv-branja-za-otroke/>.
- Kolar, Lana; Mastnak, Neža; Vrečko, Neža (2017): *Pomen branja*. Raziskovalna naloga. Osnovna šola Frana Malgaja Šentjur. Pridobljeno 12. 7. 2021 s spletne strani: <https://www.knjiznica-celje.si/raziskovalne/4201703768.pdf>.
- Knaflič, Livija idr. (2009): *Branje za znanje in branje za zabavo*. Priročnik za spodbujanje družinske pismenosti. Pridobljeno 12. 7. 2021 s spletne strani: https://arhiv.acs.si/publikacije/Branje_za_znanje_in_branje_za_zabavo-prirocnik.pdf.
- Kovač, Miha (2020): *Berem, da se poberem*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Muhič, Flora (b. d.): *Zakaj sploh brati?* Pridobljeno 10. 7. 2021 s spletne strani: <https://www.mladinska-knjiga.si/dobrezgodbe/beremo/zakaj-sploh-brati>.

Slovó in slôvo

■ **Lidija Golc**, mag., prof. slovenščine in ruščine, poučuje slovenščino na Srednji šoli za farmacijo, kozmetiko in zdravstvo, in sicer tudi odrasle. Je soavtorica učbenikov za osnovno in srednjo šolo ter avtorica šestih pesniških zbirk. Leta 2019 je prejela nagrado RS za življenjsko delo na področju šolstva.

Pomen besed pogosto preverjam v slovarjih: nikoli ne veš povsem natančno, kam vse lahko sega kako pomensko polje. Slôvo pomeni besedo in črko, slovó pa pozdravljanje ob odhodu. Premalo se zavedamo, kako sprememba naglasa spremeni pomen besede. Vendar se bom sorodnicam iz etimološkega slovarja v tem razmisleku vseeno odpovedala; dejstvo, da je pozdravljanje ob odhodu povezano z besedo, besedami, mi povsem zadošča, v sebi pa bom vendarle povezovala tudi slovo, slovnico, blagoslov, naslov ...

Slovenski etimološki slovar pravi takole: slovŏl -čsa s lat. 'discessus' (16. stol.), odsloviti, odslavlјati, posloviti se, poslavlјati se, poslovilen. Nar. slôvo pomeni tudi 'črka' in 'beseda'. Pomen 'pozdravljanje ob odhodu, ločitev, odhod' se je razvil iz 'beseda' prek vmesnega 'dovoljenje (za odhod)', ki je v sloven. še znan v 16. stol. – Sorodno je poleg slôves, slovĕti, slŏvnica, slŏvstvo, slovár, blagosloviti še sláva, slúti, slutiti, -slŏvje, naslŏv, prislŏv, slíšati, slúšati, slúh ...

Letošnje leto

Letošnje leto so v zasebnem življenju marsikoga od nas zaznamovala slovesa. V naši družini so se poslovili trije bližnji; nikoli ne bom mogla reči, da tako slovo povsem sprejmeš, četudi je pričakovano. A besed, misli o poslavljanju in slovesu zanje še ne najdem, vsaj nobena se mi ne zdi povsem prava, neločljivo povezana s temi tremi možmi; ugasnili so kakor sveča, ki ji po dolgem šibkem plamenu »reje zmanjka in ugasne« (Prešeren, 3. sonet *Sonetov nesreče*). Sprevedim z maskami, v ožjem družinskem krogu. Tiha govorica, besede slovesa, zadnji naslov. Blagoslov.

Na pokopališču sem se navadila, ti osebni pogovori so dolgi, živi in hvaležni. Najraje grem sama in ne sme se mi muditi. Skušam razumeti nekatere starejše: več so si naložili križev, večji odpor nekateri čutijo do obiskovanja grobov. Potlačene žalosti in krivice se v ljudeh razrastejo šele takrat, ko ni več neposrednega napornega dne z

bolnikom, ko se žalujoči lahko posveti svoji bolečini. Joj, zakaj niste sproti razvozlašali življenjskih vozlov, da vas sedaj tiščijo ... ni se dalo, ni bilo mogoče. Kdo sem jaz, da bi mogla vedeti?

Če pšenično zrno ne pade v zemljo in ne umre, ostane sámo; če pa umre, obrodi obilo sadu.

Nedokončno slovo

Nedokončna slovesa so prav tako del življenja: slovo ob razhodu ljubimcev, prijateljev, ob preselitvi, poroki, menjavi delovnega mesta, ob odhodu v drugo državo. Taka slovesa spremljajo ambivalentna občutja: žalost, nelagodje, radovednost, obžalovanje, olajšanje ...

Težka so nedokončna slovesa v družini. Ko je mož dolga leta služboval v Sarajevu, sva se vsak teden poslavlјala in vsak večer eno uro govorila po telefonu. Ko sta odhajala in kasneje odšla na svoje otroke, sem bila nekaj časa izgubljena v vesolju časa in otožnosti. A ni bilo pravično do njiju: odrasel otrok ima svojo pot in naj jo ima možnost oblikovati po svoje. Tako sem dobila za darilo pesniško zbirko Toneta Pavčka *Domu in rodu*. Na strani 150 je bila zataknjena kazalka, tu je tudi kitica:

In se vrneš. V hram domovanja ljubezni, čez prednikov prag.

Na njem nova skušnja odzvanja in bolj kot poprej ti je drag.

Vseeno otožnost ni hitro minila; a družina doživlja različne faze, vse so dragocene, za

vse sem hvaležna, vsak korak je vedno nov (hvala, Kajetan Kovič), vrata doma pa vedno odprta.

Slovese sem spoznavala tudi prej

Med počitnicami po četrtem razredu osnovne šole je v blok za našo hišo prišel na počitnice zanimiv fant. Znal je paziti dva bratranca (eden je bil še v vozičku, drugi je rad gradil v peskovniku), znal je žvižgati na prste in se dobro pogovarjati. Izmenjavala sva prebrane knjige. Nič se nisva dogovarjala: takrat sem veliko časa preživela ob oknu, da nisem zamudila trenutka, ko so fantje prišli ven. Še najteže sem se naučila žvižgati na prste (še danes znam), ostalo so bile najlepše osnovnošolske počitnice, kar se jih spomnim, pa nisem šla od doma več kot dvesto metrov. Ko so se počitnice končale, sem ga zelo pogrešala in zdel se mi je lep, prav grozno lep. – Čez trideset let sva se srečala v centru Ljubljane, on si je bil zapomnil druge stvari: naslove knjig, da sem nosila krilo na zvonec in da sem vadila žvižganje. Obema je bilo žal, da se tisto poletje sploh nisva poslovila, ker so starši z drugega konca Slovenije prišli ponj dva dni prej, kakor so bili načrtovali. Kasneje pa stric varstva ni več potreboval.

Še eno, povsem drugačno slovo. V srednji šoli smo z družino hodili na počitnice v sindikalni dom v Dramaljš pri Crikvenici (danes je prodan, kakor na žalost vsi sindikalni domovi). Sončenja nisem marala: ali sem plavala, da sem imela vse prste nagubane, brala v senci ali pomagala za šankom. Potem pa preobrat: kupili so mizo za namizni tenis. Ker je mrežica ves čas izginjala, smo jo začeli zaklepiti pod šank. Od jutra do večera sem sedela z loparjem v roki in čakala na svoje ure. V začetku me starejši niso jemali resno, potem pa se je izkazalo, da znam, četudi majhna, zabijati; postalo je zanimivo, napeto, komaj je bilo dovolj časa za kakšen sladoled. Napihnjene novince je bil pravi užitek premagati, trenirko sem puščala obešeno čez naslonjalo vedno istega stola. Nekaj let niti za plavanje ni ostalo veliko časa, razen po kakšni dolgi igri, ko smo se vsi zapodili v vodo, eden pa je pazil loparje in žogice. – Zdaj tam ni več mize, ležalniki v betonskem pravokotniku nimajo pojma, kako dramatične borbe so včasih

potekale tukaj, pod visokimi smrekami. Za slovo so ostali spomini in zvesti prijatelji. Odločitev, ki smo jo bili sprejeli sami ali smo jo morali sprejeti, odpira različne poglede in poti. Spominjam se menjave službe: iz vaše šole v mesto, pred selitvijo v lastno stanovanje. S temi odločitvami so povezana slovesa.

Materinstvo, priprave za pouk, pospravljanje, kuhanje, zgodnja jutranja vožnja z avtobusom – bilo je naporno, a je kar šlo. Enkrat mi je hčerka na mostu čez Ljubljano ob šestih zjutraj padla s sank, niti pislila ni, saj je še spala. Enkrat pa sem stoje zaspala na avtobusu in namesto na Viču izstopila na glavni postaji, kar je pomenilo, da sem zamudila jutranje varstvo; šola je blizu Tivolija, kjer je bilo otroke treba crkljati, kar sem delala tudi doma. Takrat me je odrešil hišnik: »Saj se mi čudno zdi, da morate imeti jutranje varstvo, mlada mamica, pa še z Vrhnike se vozite.« Z otroki v jutranjem varstvu sem spila čaj, a sem bila še cel dan pod vtisom dejstva, da sem zamudila službo.

A ko sem se poslovila od Vrhnike, sem pogrešala sosede, sprehode na Trojico in v Močilnik, Berzovo slaščičarno, igrišče pred vrtcem, vrt pred hišo, obe šoli in predvsem knjižnico, družinski drugi dom.

Slovo od negativnih misli

Pomembno se mi zdi, da se znamo, zmoremo posloviti od negativnih misli. Koga kdaj ne zgrabijo osamljenost, žalost, občutek brezizhodnosti?

Najlepše slovo doslej mi je lani pripravil 3. L-oddelek. Kljub zapovedani objektivnosti v pedagoškem poklicu se mi je v tem oddelku zgodilo, da smo tako intenzivno in prijetno delali, da je objektivnost ostala nekako v zraku. Tega sem se zavedala vsakič, ko sem stopila v razred, jih povabila na videokonferenco, ko sem razlagala, spraševala ali popravljala eseje, ko smo se pogovarjali v 'klepetu' v 'teamsih' ali si pisali. Bil je naraven občutek, z drugimi oddelki sem prav tako rada delala, ampak 3. L ...

Vseeno se je bilo treba posloviti. Pred zadnjo uro sem od oddelka prejela dve pismi.

Prvega so podpisali vsi. Zbrali so naša skupna doživljanja in anekdote. Res nisem opazila, da govorim: »Kako ste danes? ... Zdaj bova pa tole ponovila ... Kar počasi ... A se da aktualizirati?«

Dvajset minut do devetih, ravno smo končali VK, pozvoni pri vratih. »Oprostite, čez deset minut imam pouk, lahko pridete čez eno uro?«

Poštar: »Imam naročilo za tole minuto, prosim, samo pridite dol.« V bloku iz tretjega nadstropja nisi ravno takoj dol, a sem si naredila masko, zaklenila in se na pol poti spomnila, da sem pozabila denarnico in dokumente. Pa jih nisem potrebovala: Hitra pošta, Miklavž na Dravskem polju, mi prinese veliko škatlo: »Samo podpišite. In povejte jim, da sem bil pravo minuto.« V škatli je bilo devet oranžnih vrtnic in voščilnica, nadaljevanje tistega pisma.

O, dragi moji, kako naj zdaj delam naprej? K naslednji uri sem zamudila, saj sem šopek fotografirala in 3. L fotko poslala med gradiva in domače naloge. Naslednji skupini pa sem morala povedati, zakaj zamujam in zakaj jokam – po 'teamsih' se vse natančno vidi.

Drugo pismo je prišlo dan kasneje. Amir se mi je opravičil, ker ga prejšnjo – našo poslovnico – uro ni bilo, saj je popravljal biologijo. Njegovo pismo ... o tem, kako je bilo v prvem letniku, kako sva kar naprej popravljala naloge in oceno, kako sva pisala domača branja, kako ... Nisem mo-

gla verjeti, da mi je napisal dve strani. Na koncu pa najlepše: »Profesorca, sva dobila z mamo v četrtek izvid, zdrava je. Hvala, profesorca.«

Slovo od negativnosti

Kdo tale trenutek ne more naštetj vsaj nekaj bolečin, ki ga spremljajo prav vsak trenutek, ko vdihne? Imamo dve možnosti: se v vsako bolečino poglobimo, jo raziščemo, analiziramo in se začnemo smiliti samim sebi ali pa se spomnimo tudi vseh sreč, ki nas v življenju spremljajo. Smo dovolj hvaležni zanje? Prelagamo odgovornost za svoje počutje na druge, najraje na najbližje?

Zadnjič mi je fizioterapevtka rekla: »Gospa moja, nekaj vam moram povedat, od zadnjič. A veste, ko ste mi povedali, da imate slabo vest, ker niste dvignili telefona eni kolegici? In ste povedali, da niste mogli, ker ste imeli sami tako težak dan, ona pa vedno jamra. No, sem premislila, ste prav naredili. Če se človeku ne da pokazati sonca in lepote in glasbe tega sveta, naj se pa raje slabo ima. In jasno, nikomur ne bom povedala.« Moja draga Maribel, cel teden je nosila mojo skrb s seboj. A ima prav, tudi sami ne moremo biti vedno močni.

Srečanja

Srečanja nam pomagajo premagovati covid probleme in tudi vse ostale. (Ne strinjam se z Ivanom Klaričem: *Ne maram srečanj, ker se vsa končajo s slovesom*, Neodposlani SMS-i, Mohorjeva Celovec, 2012.) Srečanja po vseh možnih medijih, tudi v spominu, so hrbtenica naše notranje drže. Kaj vse pomeni beseda srečanje, pa spet lahko poiščemo v etimološkem slovarju. Da, v zvezi s srečanjem, ki se resda konča s slovesom.

Ob slovesu si je dobro povedati nekaj lepih besed do naslednjega srečanja.

Tako kot je brižinski škof pred več kot tisočletjem pozival vernike, naj za njim ponavljajo tistih nekaj besed, *Glagolite po nas redka slovesa*, tudi mi ponavljajmo svoje lepe besede čez bregove, čez rodove in vekove. Besede naklonjenosti, spoštovanja in ljubezni ob srečanju, druženju in tudi ob slovesu. ◀

Foto: arhiv Lidije Golc

Slikarjevo ognjeno plamtenje čustev

Herman Gvardjančič: Pesmi za Nico (My only Child), akril na platnu, 2004

■ **Milčec Komelj**, dr. znanosti in pesnik, je do upokojitve leta 2011 predaval na Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani. 10 let je bil predsednik Slovenske maticе. Je redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, redni član Evropske akademije znanosti in umetnosti v Salzburgu in častni občan Novega mesta. Je podpredsednik SAZU za humanistične, družboslovne in umetnostne vede. Njegova bibliografija obsega nad 1500 objav, od tega več kot 30 knjig in vrsto katalogov.

Slikarstvo Hermana Gvardjančiča se impulzivno rojeva iz ognjenega čustvovanja. Vse, kar je občutljivi umetnik v življenju doživel in videl, tudi temačnega, in kar se mu je nato naložilo v zavest in podzavest, se mu v strastnih impulzih spreminja v slike, ki so pravi ognjemeti ali v temini nasičena gozdna prizorišča, napolnjena s skrivnostno pritajenim tlenjem, kot blaga zatišja pred viharjem.

Najmočnejše je v njegov spomin vtisnjena podoba gorenjske pokrajine z gozdovi in gorami v večernem žarenju ali prihajajočem mraku. Umetnik se je uvrstil med osrednje preroditelje slovenskega krajinarstva že v času, ko so se te motivike ob prevladujoči abstraktnosti poleg slikarjev starejših generacij oklepali le tradicionalni nadaljevalci preteklosti; on pa je naravi v umetnosti spet vdahnil eksistencialno vlogo in jo obudil s čustvom, primerljivim le s strastjo Riharda Jakopiča, ki je konkretno naravo razblinjal in prerajal v ognjevite mistične vizije; in predvsem mistične vizije so tudi najizrazitejše Gvardjančičeve slike. Svet, ki ga oživljajo, je kot izraz umetnikovega izrazito 'čustvenega intelekta' docela ponotranjen, prižgan ob spominskih pogledih na naravo, naseljeno z umetnikovimi čustvi, ki naslikane prizore v podobe dobesedno vžgejo kot ljubezenski pečat v srce.

Gvardjančičeve sproščeno, vehementno naslikane umetnine so živo ognjeno tkivo, v katerem se prebujajo prividi smrek, horizonti gora ali kaka posamezna gorska piramida in kvečjemu slutnja zamačene stavbe; po njih ponekod curljajo barve kot dež ali solze, vse na njih sproti raste in se seseda kot v nenehnem nastajanju in prerajanju, tako veličastne panorame kot intimnej-

ši izrezi iz njihovega največkrat v rdečini plamtečega prostranstva. Najpogostejše rdeče barve se ponekod zgoščajo v magične cvetove, široke poteze se sproti spreminjajo v gozdno rastje in vse na podobah se prekriva, prerašča, gomazi ali se preliva v žarečo prosojnost. Ves ta navidezni ognjeni pragozd pa oživlja umetnikova čustvena intenziteta – tako kot v zgodovini že pri najbolj ognjevitih nemških ekspresionistih – ki slikam vliva presenetljivo ekstatično ali bolj poetično zadržano, vselej pa avtentično in notranje intenzivno življenje; poji pa ga le ustvarjalčeva duhovna moč, spremenjena v intenziteto notranjega pogleda, ki ga v umetniku prebujata narava, s katero je že kar usodno povezan. Njegove severnjaške pokrajine, kakršne so vznemirjale že sanje nekdanih ekspresionistov, ki so (tudi pri nas) občudovali Norvežana Muncha in skandinavske pisatelje, so podobe notranje samote, ožarjene z ognjevito zarjo oranžnega neba, ki z notranjo močjo živi svoje lastno življenje in vžiga svoj skrivnostni pečat tudi v skrito človeško navzočnost.

Gvardjančičeve podobe so žive ne le zaradi živih barv, marveč zaradi živosti čustvovanja, ki barvitosti daje svoj edinstveni pečat in jo odmerja v instinktivno določenih razmerjih. Prebliski svetlob in temine, boga-

stvo soočenj med tako nanesenimi likovnimi izrazili, povezanimi v izjemno poetične in še pogostejše dramatične estetske učinke, vdihujejo le na videz divji ali celo brutalno neposredni sunkovitosti potez intenzivno in včasih že kar boleče ponotranjeno lepoto. V njihovih kontrastih, napetosti, prelivih in skladjih pa je občutiti tudi posebno muzikalnost, saj take slike učinkujejo kot pravcane simfonične pesnitve. Zato ni ne navadno, da se umetnik intenzivno navdihuje tudi ob glasbi in je svoje številne tovrstne pokrajine, imenovane *Pesmi za Nico*, posvetil glasbi nemške kantavtorice Nico (Christe Paffgen). V njih odzvanjajo tudi elegični zvoki džezovskega trobentača Davida Millesa, muzikalni glasovi, ki so prebujali, usmerjali v svoje ritme in barvali s svojim mistično kozmičnim zvenom njegovo ustvarjalno duhovno energijo, pa so ga ob poslušanju ansambla Sigur Ros (Zmagovita roža) iz domačega severnjaštva v duhu naselili tudi v še bolj severne in skrivnostne islandske daljave.

V takih slikah lahko zaslutimo tudi privid kake figure, med njimi plesalke, ki je v resnici bolj kot figura oživljena svetloba, z naslovi svojih slik pa se je umetnik kdaj odzval tudi na posamezne pesmi, tako kot na primer v *Gostosevcih*. Vse na teh podobah se preliva kot v glasbi in se dviga ter potaplja v neubesedljivi svet čustev, zato so Gvardjančičeve glasbene pokrajine v bistvu le pokrajine duha, občutij in čustev, kakršne v umetniku ob misli na naravo prebujata ali spodbujata tudi glasba. Drevesa na takih slikah lebde kot živa bitja, krajinski segmenti so vedno le neulovljive slutnje, smrekam se pridružujejo bolj eksotična drevesa z uviti-

mi vejami ali eksotični cvetovi in prikrite srčaste oblike, v soočenjih svetlobe in temnih lis pa zvenijo tudi monologi neznanih samotnih bitij, ki se prikazujejo iz barvnih prelivov kot temni samotni otoki.

Pesem za Nico, ki se nanaša na njeno pesem *My only Child*, je v takem ambientu, značilnem za vse Gvardjančičeve slike, ki so videti kot sklenjena zaporedja v večnem utripanju in pretakanju barvnih zvokov in občutij, zasnovana le kot prizor bolj komornega značaja, saj je moč občutiti, kot bi se skrito in manj panoramsko dogajal nekje v globini ognjenega gozda.

Naslikana pokrajina je porojena iz oranžnordečih plamenov, med katerimi se razkrojeno dviga vertikala drevesa z ogolelim vejevjem, desno pa je v tako prizorišče vstopila temna postava v dolgem plašču, sunko-

vito zgoščena iz hitrih potez, kot bi si želela v ognjenem svetu ogreti roke ob belem prividu ali se oprijeti svetlobe, nad katero je vrh slike prižgana še ena belina, kot predah med ognjeno goščavo ali kot astralno sonce ali z rdečino zasenčena svetilka, ki se preraja v belih odsevih kot morebitnem spominu na edino dete iz pesmi. A vse to je docela nejasno; zagotovo pa je podoba izrazito mistična in polna čustev, v katerih so zadržtele umetnikove poteze kot njegovi srčni vzgibi. Temna postava, če sploh gre za postavbo, se prikazuje kot v soočenju z gozdnimi duhovi; razblinjeno razkrojeno drevesasti lik nasproti se lahko prav toliko, kot se razkrajajo iz ognjenega življenja, vanj šele rojeva in vstopa v dialog z ognjem in s temino, nad katera svoj pozdrav spušča skrivnostna svetloba. Ognjeviti prizor je tak, kot bi bil vzet

iz neznane pravljice, ki jo je občutljivemu umetniku prisvajala glasba, ko je vstopila v njegov slikarski gozd. Enako intenzivne so tudi njegove še abstraktnejše podobe, na katerih živé same poteze in barve brez tovrstnih aluzij, ampak nanje sije med teminami samo odrešilna svetloba. Še večkrat pa skozi jasneje razberemo tudi precej konkretnjšo naravo, iz katere umetnik v osnovi izhaja, vendar jo dosledno spreminja v pokrajino svojega vsakovrstnega čustvovanja, v lastno deželo gora in jezer, reminiscenc in elegij, žarečih sončnih zahodov in porajajoče se temine (v kateri se najbrž počuti kot Josip Murn v skrivnostni pesmi *Ko dobrane se mrače*), a jo prav toliko pretaplja tudi v svojo odrešujočo oddaljeno deželo neskončne glasbe. Vse na njegovih slikah samo valovi in prehaja iz občutenja v občutje, zato je tudi na *Pesem za Nico* mogoče pogledati in jo pojasnjevati le kot utrip iz umetnikovega še neizpetega cikla, ki ga poganja moč čustev s smislom za odkrivanje življenjskih skrivnosti.

Kakorkoli že si razlagamo izbrani prizor, ga je mogoče bolj kot razumeti predvsem občutiti. Porodil ga je namreč le utrip umetnikove dojemljive duše, ki je ob vsej čustvenosti nedostopna za vsakršno pripovedovanje, kaj šele za plehko zgodbarsko sentimentalnost, ampak se pred njo ob vsej magičnosti odpirajo tudi tragedije in brezna. Vendar slikarjevi ognji niso poletni gozdni požari, ampak podobe notranjih stanj, potopljenih v večne spremembe v naravi, v njeno temo in luč. Slutnje svetlobe, ki se na podobi nakazuje kot njeno skrivnostno jedro, pa umetniku v simetrilo slike ni vključil razumski premislek, ampak njegov instinkt, s katerim je v komaj nakazanem belem utripanju dojel ne le kompozicijsko potreben poudarek, pač pa predvsem oporno točko kot slutnjo (od)rešitve iz teme in ognja.

Vse skrivnostno življenje narave, spojene z glasbo, ki ga vehementni slikar venomer izraža, je v resnici življenje kozmosa in človeka v njem. Ob vsej slikoviti sugestivnosti, žarenju, kontrastnosti in dinamičnem utripanju je to življenje docela imaterialno in duhovno, upodobljeno kot plameneče življenjsko tkivo, ki ga oživlja skrivnostna moč, s kakršno je prešinjen v primarnost narave ukoreninjeni, redkobesedno vase zaprti, a za moči in sporočila narave izjemno odprti umetnik.

Stigmatizacija – ovira za inkluzijo

■ **Nika Cuderman**, vzg. predšolskih otrok, dipl. ekonomistka, je učiteljica za dodatno strokovno pomoč v Kranjskih vrtcih.

Dandanes zaznavamo velik vpliv stigmatizacije, tako v vrtcih kot tudi v drugih vzgojno-izobraževalnih ustanovah. V prvem delu prispevka je povzeta relevantna literatura, ki obravnava stigmatizacijo. V drugem, bolj praktičnem delu pa so predstavljeni odgovori intervjuvanke. Intervjuvanka je socialna delavka, zaposlena v vrtcu. Zanimalo me je, ali se v vrtcu srečujejo s stigmatizacijo in ali meni, da stigmatizacija ovira uspešno inkluzijo.

Stigma in stigmatizacija

Stigmatizacija je strokovni sociološki izraz, ki označuje poseben odziv okolja na drugačnost/različnost. Ameriški sociolog Goffman jo je opredelil kot »nezaželeno drugačnost«. Domneval je, da je vse človeške razlike mogoče stigmatizirati. V nekaterih okoljih je lahko drugačnost (barva kože, etična pripadnost, veroizpoved, politično prepričanje, starost, izobrazba itd.) nezaželena oz. stigmatizirana, okolje pa stigmatizirane osebe dojema kot manjvredne. Te so

lahko tarča posmeha, zaničevanja, opravljanja, psihičnega in fizičnega nasilja, pogosto jim je otežen dostop do družbenih dobrin (npr. do izobrazbe, delovnega mesta, političnega odločanja) (Goffman, 1984).

Elementi – povod za stigmatizacijo

Po Rovšku (2011) povzemamo elemente, ki so lahko povod za stigmatizacijo otrok s posebnimi potrebami v večinskem vrtcu. To so: otrokovo moteče vedenje, njegova nedružabnost, telesna okvara, posebnost v telesnem izgledu, dejstvo, da otrok prihaja iz socialno in ekonomsko ogrožene družine, učno manj sposoben otrok, otrok priseljencev, otrok, ki prejema dodatno strokovno pomoč ali več vzgojiteljeve pozornosti.

Pojmi, povezani s stigmatizacijo

V nadaljevanju so razloženi pojmi, ki se nanašajo neposredno na stigmatizacijo (Nastran Ule, 1999):

- **Stereotip** je vnaprejšnje mnenje skupine o sebi (avtostereotip) ali drugih skupinah ljudi (heterostereotip). Največkrat so stereotipi opisi negativnih karikaturnih lastnosti članov neke skupine, pri čemer so te lastnosti poudarjene do te mere, da postanejo tarča posmeha. Stereotipi pomenijo posploševanje delnočnih, ven-

dar večinoma nepreverjenih, površnih sodb o človeku oziroma skupini ali skupnosti. Gre za proces pripisovanja lastnosti ljudem na osnovi njihove skupinske pripadnosti, ne pa na osnovi individualnih značilnosti ali posebnosti. Stereotipi spodbujajo družbene predsodke.

- **Predsodek** je nepreverjeno stališče do druge skupine ljudi, ki temelji na predsodbi, površni sodbi na osnovi pomanjkljivih informacij, spremljajo pa ga močna čustva. Gre za skupek prepričanj, ki so utemeljena samo na osnovi posameznikove pripadnosti določeni skupini (ne smemo enačiti z diskriminacijo). Predsodki so lahko pozitivni ali negativni, oblikujemo pa jih v socialnih interakcijah. Negativni socialni in etnični predsodki temeljijo na odklanjanju in sovraštvu do posameznih socialnih in etničnih skupin.
- **Diskriminacija** je neenako obravnavanje posameznika ali skupine v primerjavi z drugimi osebami ali skupinami ljudi na podlagi osebnih okoliščin. Razlikuje, izključuje in omejuje posameznike ali skupine ter jim odreka enake možnosti. Med osebne okoliščine, ki so najpogostejše podlaga za diskriminacijo, sodijo spol, narodna in etnična pripadnost, versko ali drugo prepričanje, invalidnost, starost, spolna usmerjenost. Prepoved diskriminacije je nosilno načelo sistema človekovih pravic in temeljnih svoboščin po Ustavi Republike Slovenije.
- **Inferiornost** je manjvrednost, podrejenost.
- **Marginalizacija** je proces, ki se nanaša na skupine prebivalstva na dnu družbene lestvice, torej na tiste, ki so delno ali popolnoma izključene iz ekonomskega procesa in ne sodelujejo v socialnem in političnem procesu celotne družbe; gre za postavljanje določenih družbenih skupin (največkrat diskriminiranih ali stigmatiziranih) v podrejen, manjvreden, obrobni položaj.
- **Segregacija** je prostorsko ločevanje različnih skupin prebivalcev ali osamitev (npr. manjšin) na posameznih območjih ali v naseljih, zapostavljanje določene rase ali določenega družbenega sloja na vseh področjih javnega življenja; tudi rasno razlikovanje. Segregacija je večinoma povezana z močno socialno diskriminacijo.

Foto: Marko Hrovat

Jurišič (2003) navaja, da sta pojma stigmatizacija in segregacija močno povezana, saj je stigmatizacija lahko posledica segregacije in obratno, segregacija povzroča stigmatizacijo. Ob tem pa nadaljuje, da je razlika v tem, da je segregacija bolj oprijemljiva, merljiva, saj je opredeljena kot ločevanje ali zapostavljanje določene skupine oziroma posameznika. Nov zakon o OŠ se ji je dokaj odločno postavil po robu. Bistveno težje se je zoperstaviti stigmatizaciji, saj je ta pogosto prikrita in nemerljiva. Če bi jo bilo mogoče meriti, bi bilo njeno omejevanje verjetno že uzakonjeno. Mnogi strokovnjaki menijo, da bi z odpravo segregacije sčasoma odpravili tudi stigmatizacijo.

Vpliv stigmatizacije na izvajanje inkluzije

Šučur (1997) inkluzijo opredeljuje kot nov postmodernistični koncept, ki izhaja iz družbe, zasnovane na konceptu človekovih pravic ter prepoznavanja različnosti in zaščite pred stigmatom.

Stigmatiziranje otrok s posebnimi potrebami ovira izvajanje inkluzije, ne glede na to, ali so vključeni v večinske šole ali v šole s prilagojenim programom. Jurišič (2003) zapiše, da so otroci, ki imajo težave zaradi svojih posebnih potreb in obiskujejo večinsko osnovno šolo, stigmatizirani od začetka do konca pouka, po pouku pa so, kot navajajo sami, 'normalni' in 'čisto v redu'. Po preusmeritvi v osnovno šolo s prilagojenim programom postanejo 'normalni' in 'čisto v redu' v času pouka, po zaključku pouka pa postanejo zopet 'moteni', 'neumni' in 'prizadeti'.

Intervju s socialno delavko v vrtcu

S socialno delavko v vrtcu sem opravila intervju o stigmatizaciji.

V: Ali opažate, da je v vrtcih prisotna stigmatizacija, in če je, na kakšen način?

O: Da, menim, da je. Sicer lahko govorim predvsem za svoje področje dela (socialno šibki otroci, priseljenci ...). Opazim jo predvsem v stigmatiziranju otrok priseljenčev in njihovih družin. Kaže se v odnosu do otrok in staršev, predvsem v internem pogovoru med strokovnimi delavkami, ki je večkrat tudi zaničujoč (kaj nam jih je pa treba, zakaj si ga pa spet dala k meni v skupino, saj z njimi se ne da nič delati ...).

Sicer pa je stigmatiziran vsak, ki odstopa od idealne oz. vsaj povprečne podobe otroka, predvsem otroci z vedenjskimi motnjami, posebnimi potrebami (vsaj dokler nimajo odločbe). Večkrat so stigmatizirani tudi otroci iz družin z nižjim ekonomskim in socialnim standardom. Gre za stigmatizacijo na račun neustreznih oblačil (zakrpana, prevelika, premajhna, ponošena ... slabša higiena, zatohel vonj oblačil). Nemalokrat se stigma prelevi v sprejemanje in skrb, ko se strokovnim delavkam približa podoba družine, v kakšnem okolju otrok živi, da ni sam kriv za razmere itd.

V: Zakaj po vašem mnenju prihaja do stigmatizacije v vrtcih?

O: Zaradi nepoznavanja in nesprejemanja 'drugačnih'. Velikokrat tudi nezavedno.

V: Kateri otroci so po vašem mnenju najbolj stigmatizirani in zakaj?

O: Otroci priseljenci, predvsem albansko govoreči. Vzgojiteljice se jih najbolj otepajo, največ je tudi negativnega govora o njih. In pa otroci s posebnimi potrebami, predvsem tisti z lažjimi motnjami, integrirani v redne oddelke (npr. avtisti ...). Velikokrat se bolj stigmatizira starše kot otroke. Zakaj? Verjetno zato, ker je potrebne več individualizacije, prilagoditev ...

V: Kako pri vas preprečujete pojav stigmatizacije?

O: Z izobraževanji, pogovori s strokovnimi delavkami, z iskanjem pomoči za te otroke, njihove starše ... Menim, da je vsaj na področju priseljenčev viden napredek. Ne vem, ali gre to pripisati vsemu, kar smo storili na tem področju, ali pa smo samo sprejeli dejstvo, da priseljenci so in bodo in da dejansko vsaj v predšolskem obdobju z njimi res ni posebnih težav.

V: Se vam zdi stigmatizacija ovira za uspešno inkluzijo?

O: Da, čeprav je bilo ravno na račun stigmatizacije določenih skupin otrok izvedenih največ izobraževanj in s tem širjenja obzorij za vse nas. Vse to je tudi povod in pogoj za kasnejšo boljšo inkluzijo. Na drugi strani pa menim, da je treba biti pozoren tudi na postavljanje meja in skrbeti za ostale (v tem primeru) otroke, da ob želji po uspešni in učinkoviti inkluziji 'ne pozabimo' na večino otrok, ki stigmatiziranega sprejemajo, ter da upoštevamo njihove meje.

Zaključek

Povzamem lahko, da je stigmatizacija prisotna tudi v vrtcu. Najbolj stigmatizirani naj bi bili priseljenci (starši in otroci) in tisti otroci, ki kakorkoli odstopajo. Največkrat naj bi bile stigmatizirane družine z nižjim ekonomskim in socialnim standardom. Za preprečevanje stigmatizacije skrbijo na več načinov: z izobraževanjem in pogovori. Stigmatizacija je ovira za uspešno inkluzijo in v bodoče si bo treba še bolj prizadevati, da do stigmatizacije ne bo prihajalo. Potrebna je več ozaveščenja, informiranja in pogovora o strahu, ki poraja predsodke do stigmatiziranih skupin. ◀

Viri in literatura

- Goffman, Erving (1984): *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Harmondsworth: Penguin Books Middlesex.
- Jurišič, Branka D. (2003): Stališča učencev, ki so obiskovali redno osnovno šolo in osnovno šolo s prilagojenim programom. V: Alenka Šelih idr. (ur.): *O integraciji včeraj danes, jutri: zbornik* (str. 36–50). Ljubljana: Zveza sožitje – Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije.
- Nastran Ule, Mirjana (1999): *Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno-psihološke študije*. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče.
- Rovšek, M. (2011). Ali je stigmatizacija neizbežna spremljevalka otrok z motnjami v duševnem razvoju. V: Karl Destovnik, Andreja Tasič (ur.): *Usposabljanje strokovnih delavcev v obdobju 2008-2011* (str. 143–148). Ljubljana: SOUS.
- Šučur, Z. (1997). Integracija i inkluzija: sličnosti i razlike. *Defektologija Slovenica*, let. 5, št. 3, str. 7–17.

Foto: Marko Hrovat

Javni vrtci in vrtci montessori

■ **Karin Vogrič**, je zaključila srednje poklicno izobraževanje za Srednji vzgojiteljski šoli v Ljubljani. Svoje znanje bo nadgrajevala na Pedagoški fakulteti, smer Predšolska vzgoja. Je aktivna animatorka, tabornica in varuška pri različnih družinah.

Foto: arhiv Montessori inštituta

Vloga vzgojitelja se v javnem vrtcu močno razlikuje od vloge vzgojitelja v vrtcu montessori. Vzgojitelj v vrtcu montessori pripravlja okolje, njegova glavna naloga je opazovanje otrok in njihovega dela, kot imenujejo rokovanje otrok z didaktičnimi materiali. Delo vzgojiteljev v javnem vrtcu poteka po nacionalnem dokumentu Kurikulum za vrtce. Raziskava, ki smo jo izvedli, je bila osredotočena na prepoznavanje razlik med javnimi vrtci in vrtci montessori po oceni staršev. Ugotovili smo, da veliko staršev pozna koncept Marie Montessori. Otroke so vpisali v vrtec montessori predvsem zaradi večjega poudarka na disciplini in zaradi načina dela z otroki. Starši, ki so otroke vpisali v javni vrtec, pa so se za to odločili zaradi finančnega stanja in strukturirane dnevne rutine.

Razlike med javnimi vrtci in vrtci montessori

Teorija vzgoje velja za temeljno pedagoško disciplino, saj je njeno poznavanje pogoj za razumevanje, ukvarjanje in preučevanje drugih pedagoških problematik, pa tudi za praktično vzgojno delovanje (Peček Čuk in Lesar, 2009).

Strokovno podlago za delo v vrtcu predstavlja nacionalni dokument *Kurikulum za vrtce*. V središče postavlja otroka, njegove razvojne ter individualne zmožnosti in posebnosti. Poudarja otrokove pravice, ki izhajajo iz *Deklaracije o človekovih pravicah* in *Konvencije o otrokovih pravicah*. V javnih vrtcih veljajo didaktična načela nazornosti, interesa in aktivnosti, pozitivne usmerjenosti, sistematičnosti, postopnosti, načelo individualizacije in socializacije, ekonomičnosti ter načelo enotnosti vzgojnih vplivov (Retuznik Bozovičar in Krajnc, 2010). Najbolj značilni dejavniki, po katerih je znana metoda montessori (Montessori, 2009), pa so svoboda izbire, pomembnost čutil in čut za red.

Vloga vzgojitelja v pedagogiki montessori je posebna, saj vzgojitelj ne posreduje znanja, ampak pripravlja okolje, katerega del je tudi sam. Njegova glavna naloga je opazovanje otrok in njihovega dela. Za otroke je zgled in vir znanja (Capuder, 2006). Delo v skupini je individualizirano. Vzgojitelj čim manj posega v delo, zato da bi lahko otrok samostojno preizkušal materiale in odkril, da zna delati sam in zna najti tudi morebitne napake. Stalno oblikovanje odraslega v tem smislu ni nič manj pomembno od stalne in skrbne priprave okolja, namenjenega izkušnji svobode in aktivnostim, ki jih lahko izvajajo otroci (Štradjot, 1996).

Povzemimo največje razlike med javnim vrtcem in vrtcem montessori (TMA, 2019):

- Javni vrtec zaznamuje strukturiran sistem, kjer je vloga vzgojitelja vnaprej določena za vse otroke. Montessori pristop je nestrukturiran, vsak otrok se lahko izrazi, vzgojitelj pa se mu prilagodi.
- Tako javni vrtec kot montessori vrtec sta namenjena vsem otrokom do šestega leta. Študije so dokazale, da je montessori pristop zelo koristen tudi za najstnike.

- V javnem vrtcu je vzgojitelj v središču pozornosti in je odgovoren za odločanje o metodah vzgajanja. Odloča o tem, kaj, kako in kdaj se bodo otroci učili o neki temi ali usvajali določeno veščino. V konceptu montessori ima odrasli zelo pomembno vlogo, saj preko opazovanja otroka presoja, kateri didaktični pripomoček mu bo ponudil, sicer pa je otrok prepuščen samemu sebi.

- V javnem vrtcu se otrok uči s podobno hitrostjo kot drugi otroci ali pa zaostaja. Otroci se po metodi montessori lahko učijo v svojem ritmu in si vzamejo čas za učenje vsake veščine.

- Tradicionalne igralnice v javnih vrtcih so namenjene vzgajanju. Igralnice montessori pa so zasnovane na podlagi opazovanja otrokovega vedenja in so osredotočene na otroka. To omogoča individualno in usmerjeno učenje.

V ameriškem centru za pedagogiko montessori so ugotovili, da je na podlagi znanstvenih raziskav potrjeno, da imajo otroci, vzgojeni po metodi montessori, ne le akademsko prednost, ampak tudi prednost v socialnem in čustvenem razvoju (NCMPS, b. d.).

Raziskava o razlikah med javnimi vrtci in vrtci montessori

Z raziskavo smo želeli pridobiti odgovore na zastavljena raziskovalna vprašanja, povezana z razlikami med vrtci montessori in javnimi vrtci. Zanimalo nas je, ali starši poznajo metodo montessori in ali bi bili pripravljeni vključiti svojega otroka v takšen program. Z zastavljenimi vprašanji smo želeli preveriti, kako pomembna sta za starše otrokova samostojnost in sodelovanje pri različnih opravilih ter kako bi otroku zasta-

vili nalogo (da jo rešuje po navodilih ali s svojim razmišljanjem). Na podlagi mnenja anketirancev smo prišli do zaključka o tem, kako starši sprejemajo metodo dela po M. Montessori.

Anketni vprašalnik je zajemal dvanajst vprašanj s področja vrtca montessori in javnega vrtca ter demografske podatke o spolu, starosti, izobrazbi in statusu. Razdeljen je bil 108 priložnostno izbranim ljudem. Povabilo k izpolnjevanju ankete smo posredovali znancem, prijateljem in učiteljem ter ga objavili na družbenih omrežjih Facebook (Messenger), Instagram in na strani za starše – blogerje.

Anketiranje je bilo izvedeno v marcu 2021. Devet vrnjenih vprašalnikov je bilo nepopolnih. Vzorec anketirancev je zajemal 92 žensk in 7 moških. Izobrazbena struktura anketirancev je bila zelo raznolika: 32 anketirancev je imelo srednješolsko izobrazbo, 23 anketirancev visokošolsko, 36 anketirancev je bilo univerzitetno izobraženih, 8 jih je imelo magisterij ali doktorat. Anketni vprašalnik je izpolnilo 11 samskih oseb, 13 oseb s partnerjem, 69 oseb v družini, 3 osebe, ki živijo skupaj s starši, in 3 osebe, ki so navedle 'ostalo'.

V prvem delu raziskave smo ugotavljali, ali starši poznajo metodo dela po M. Montessori. Ugotovili smo, da večina anketirancev (79) pozna ta način, 20 oseb pa zanj še ni slišalo.

Anketirane smo spraševali, ali je otrokova samostojnost pomembna zanje. Večina jih je odgovorila, da je samostojnost otroka zelo pomembna (57 %) oz. pomembna (35 %). Le peščica (8 %) staršev je odgovorila, da je nepomembna. Mnenje glede samostojnosti otrok nas je zanimalo predvsem zato, ker smo v teoretičnem delu spoznali program dela montessori, ki spodbuja otrokovo samostojnost.

Naslednje vprašanje, ki smo ga zastavili, je bilo vprašanje o pomembnosti strukturirane dnevne rutine oz. svobodi izbire. Malo več kot polovica (52 %) oseb se je odločila za svobodo izbire, nekaj manj kot polovica (48 %) pa za strukturirano dejavnost. S temi odgovori smo dobili potrditev, da je za starše pomembna svoboda izbire, ki je skladna s programom montessori. Po tem programu namreč otroci lahko svobodno izvajajo naloge. Vzgojitelj ali učitelj le pripravi primerno okolje in otroka opazuje

Foto: arhiv Montessori inštituta

pri delu ter mu nudita pomoč, če potrebuje odgovor.

V nadaljevanju smo na podlagi zastavljene vprašanja dobili odgovor, kako pomembna so gospodinjska opravila v mladih letih. Vprašanje se je glasilo: »Ali vam je všeč, da otrok že v mladih letih sodeluje pri gospodinjskih opravilih?« Kar 99 % staršev se zdi, da so gospodinjska opravila v mladih letih pomembna. S tem smo želeli pridobiti mnenje staršev o tem, ali so vsakdanja opravila v življenju pomembna že v mladih letih; da otroci npr. ne izvajajo samo nalog po navodilih (pobriši mizo, pospravi igrače, odnesi pribor in posodo, pospravi prtček z mize ...), temveč sprejemajo in opravljajo vsakdanja opravila.

Anketirance smo vprašali tudi, ali imajo v času epidemije covid-19 težave z varstvom svojih otrok. Iz rezultatov je razvidno, da v tem obdobju staršem iskanje ustreznega varstva ni predstavljalo večjega problema. Kar 75 % anketirancev je na to vprašanje odgovorilo z »ne«, kar morda pomeni, da imajo otroke že v varstvu in se s to težavo ne soočajo, 25 % staršev pa je iskalo varstvo. Nadalje smo vprašali tiste, ki iščejo varstvo, ali bi izbrali vrtec montessori. Dobili smo odgovor, da bi tovrstno metodo želelo več kot polovica tistih staršev, ki v današnjem času potrebujejo varstvo.

Zanimalo nas je, kakšen vrtec bi starši izbrali, če bi lahko izbirali med javnim vrtcem in vrtcem montessori: 37 % staršev bi izbralo javni vrtec, 63 % pa vrtec montessori.

Zaključek

Ugotavljanje razlik med javnimi vrtci in vrtci montessori je prinesla rezultate, ki so uporabni tako za starše kot za bralce članka.

Zaključimo lahko, da večina staršev pozna vrtce montessori in je z njihovim delom seznanjena. Strukturirana dnevna rutina jim je bolj pri srcu, poleg tega otrok lahko pomoč oz. odgovore dobi pri vzgojiteljici. Anketirancem, ki so izbrali vrtec montessori, je ljubša prosta izbira in pomoč starejših otrok v skupini. Vsem anketirancem, ki vpisujejo otroke v javne vrtce in vrtce montessori, pa so pomembna gospodinjska opravila in samostojnost otrok.

Z raziskavo smo prišli do podobnih zaključkov kot v tujini (NCMPS, b. d.). Večina staršev pozna vrtce montessori in se strinja s to metodo, vendar so pogosto zmedeni pri izbiri. Starši se morajo odločiti, katera izbira je najboljša za njihovega otroka.

Pridobivanje mnenj je bilo v obdobju epidemije zelo zanimivo. Vsekakor bi bilo primerno čez nekaj časa opraviti podobno raziskavo in primerjati rezultate. V nadaljnjih raziskavah bi lahko ugotavljali tudi vplive zunanjih dejavnikov (kar epidemija nedvomno je) na izbiro ustreznega varstva za otroka. ◀

Literatura

- Capuder, Metka (2006): Vzgojni pristop Marie Montessori. *Tretji dan*, letnik 35, št. 7/8, str. 104–110.
- Montessori, Maria (2009). *Skrivnost otroštva*. Ljubljana: Uršulinski zavod za vzgojo, izobraževanje in kulturo.
- National Center for Montessori in the Public Sector (NCMPS) (b. d.): *Does it work? What research says about Montessori and student outcomes*. Pridobljeno 23. 5. 2021 s spletne strani: <https://www.public-montessori.org/does-it-work-what-research-says-about-montessori-and-student-outcomes/>.
- Peček Čuk, Mojca; Lesar, Irena (2009): *Moč vzgoje*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
- Retuznik Bozovičar, Ana; Krajnc, Metka (2010): *V krogu življenja. Pedagogika in pedagoški pristopi v predšolskem obdobju*. Velenje: Modart.
- Štradjot, Andrej (1996): *Montessori pedagogika*. Ljubljana: Glotta Nova.
- Triangle Montessori Academy (TMA) (2019): *Difference between Montessori and Kindergarten Style of Learning*. TMAweb, 26. 11. 2019. Pridobljeno 23. 5. 2021 s spletne strani <https://www.trianglemontessori.org/difference/>.

Poseben kolega

■ **Slavko Rebec**, duhovnik, diplomirani teolog in pedagog, je generalni vikar škofije Koper. Je katehet, voditelj duhovnih programov za mlade, duhovni asistent in voditelj pri skavtih, o vzgoji predava staršem. Bil je rektor Škofijske gimnazije Vipava.

Ob koncu počitnic se učitelji, vzgojitelji, profesorji, kateheti in katehistinje vračamo nazaj v svoja delovna okolja ter srečujemo svoje kolege in kolegice. Znova si razdelimo delovne naloge, pristojnosti, obveznosti ... Nekaterih kolegov se zelo razveselimo, drugih malo manj ali pa sploh ne. Upamo, da bodo ravnatelji in župniki 'usmiljeni' in nam ne bodo naložili preveč oz. da bomo s kolegi približno enako obremenjeni.

Kaj pa naš Nevidni kolega? No, bolje rečeno: kaj pa tisti Nevidni, katerega kolegi in kolegice smo mi? Mislim na Boga, na Stvarnika. V premislek vam predlagam nekaj vrstic iz Svetega pisma:

- »Bog je ustvaril človeka po svoji podobi, po Božji podobi ga je ustvaril, moškega in žensko je ustvaril.« (1 Mz 1,27)
- »Gospod Bog je iz zemeljskega prahu izoblikoval človeka, v njegove nosnice je dahnil življenjski dih in tako je človek postal živa duša.« (1 Mz 2,7)
- »Gospod Bog je izoblikoval iz zemlje vse živali na polju in vse ptice pod nebom ter jih pripeljal k človeku, da bi videl, kakšna imena jim bo dal, in da bi vsako živo bitje imelo tisto ime, ki bi mu ga dal človek.« (1 Mz 2,19)

Dogodek stvarjenja ni enkrat dogodek, ujet v nek neznan in v pradžino odmaknjen čas. Stvarjenje človeka se dogaja vsakič, ko v katerikoli vzgojno-izobraževalni vlogi stopim pred druge ljudi. Ustvarjam jih!

»... po svoji podobi ...«

Noben vzgojitelj in učitelj se ne more povsem izogniti temu, da na tistih, ki jih vzgaja

Foto: BS

oz. uči, pusti nekaj svoje podobe. Verjetno ob tem najprej pomislimo na vrednote, temeljna življenjska prepričanja, nazore, vero. A pomislimo tudi na svoje vedenje, stil oblačenja, način komunikacije. Seveda je marsikaj odvisno od starosti tistega, ki ga vzgajamo/učimo. A nekaj našega, nekaj mojega, ostane tudi na njem.

»... v njegove nosnice je dahnil življenjski dih in tako je človek postal živa duša ...«

Moj življenjski dih je moje navdušenje, so moje življenjske izkušnje. Moja celovita osebnost je kakor življenjski dih, ki otroka ali mladostnika, ki ga vzgajam ali učim, dviga v življenje. Z lastnim veseljem nad življenjem oživljam mladostnikovo dušo. S svojim dihom, ki se ne pusti ujeti v kletko negodovanja in naveličanosti, porajam vzgib življenja v duši mladostnika, ki prihaja k pouku. Iz moje osebne vere v Boga raste moč za oživljanje duše tistega, ki pride h katehezi.

»... jih pripeljal k človeku, da bi videl, kakšna imena jim bo dal ...«

Bog ustvari človeka, človek pa ustvarja stvari! Stvari in živa bitja so brezoblična gmota, dokler jih človek ne poimenuje. Vsak otrok gre skozi to obdobje svojega lastnega stvarjenja in ustvarjanja sveta zanj. Starši so tisti, ki prvi pred otroka 'pripeljejo' ustvarjeni svet in mu ga pokažejo. Otroku tudi povedo, kakšno ime je v rabi za posamezno stvar in bitje. Otroku sam v sebi pa to ime sprejme

in ga poveže z materijo. Učitelji in vzgojitelji dopolnjujemo in nadaljujemo delo, ko mladim predstavljamo skrivnosti ustvarjenega sveta okoli njih in v njih ter jim pomagamo, da vsako stvar poimenujejo.

Zavedajmo se odgovornosti

Spoštovani vzgojitelji in vzgojiteljice v vrtcih, dijaških domovih in drugih vzgojnih ustanovah, spoštovani učitelji in učiteljice v najrazličnejših šolah, spoštovani kateheti in katehistinje! Začetek novega šolskega leta je za vsakega od vas začetek novega sodelovanja s Stvarnikom. Bog vas je poklical, prav vsakega/vsako posebej, da ste njegovi kolegi/kolegice pri stvarjenju človeka. To je nekaj lepega. To je nekaj veličastnega. Je pa tudi nekaj skrivnostnega in odgovornega.

Vabim vas, da smo pri uresničevanju tega svojega poslanstva nekoliko podobni Nevidnemu kolegu. Njegovo stvarjenje je videti kar precej igrivo. Le priključimo si v spomin prizor majhnega otroka s kanglico na morški obali, ki ustvarja iz mivke! Navzemimo se sočasne sproščenosti in zavzetosti, brezskrbnosti in natančnosti, ki jih izžarevata otrok s kanglico in Nevidni kolega.

Za korajžo v tem šolskem letu pa se spomnimo: »Prav tako tudi Duh prihaja na pomoč naši slabotnosti. Saj niti ne vemo, kako je treba za kaj moliti, toda sam Duh posreduje za nas z neizrekljivimi vzdihmi. In on, ki preiskuje srca, ve, kaj je mišljenje Duha, saj Duh posreduje za svete, v skladu z Božjo voljo. Sicer pa vemo, da njim, ki ljubijo Boga, vse pripomore k dobremu, namreč njim, ki so bili poklicani po njegovem načrtu. Kajti tiste, ki jih je že vnaprej poznal, je tudi vnaprej določil, naj bodo skladni s podobo njegovega Sina, da bi bil ta prvorojenec med mnogimi brati. Tiste, ki jih je vnaprej določil, je tudi poklical; in tiste, ki jih je poklical, je tudi opravičil; tiste pa, ki jih je opravičil, je tudi poveljal.« (Rim 8,26–30) ◀

Število π

Inez Ceglar, je profesorica matematike in fizike. Zaposlena je kot učiteljica matematike na *Osnovni šoli Vič*. Že 13 let dela na področju vzgoje in izobraževanja.

Krog je prav posebno geometrijsko telo, zato ima med njimi posebno mesto. Poznali so ga že v davnini. Dokaz zanj so arheologi našli v sledih prebivališč s krožnim tlorisom. Take vrste gradnja se je ohranila do danes, uporabljajo jo še nekatera plemena v Afriki.

Krog od nekdaj buri tudi duhove matematikov. Najbolj znana je problematika kvadrature kroga, ki raziskuje, ali je mogoče samo s šestilom in ravnilom konstruirati kvadrat, ki ima enako ploščino kot krog s polmerom 1.

Matematiki so dokazali, da naloge ni mogoče rešiti. Pred dva tisoč leti si je Arhimed zamislil postopek, po katerem lahko izračunamo ploščino kroga s poljubno natančnostjo.

Zakaj lahko ploščino kroga izračunamo le s poljubno natančnostjo? Povezava le-te s številom π je lahko super tema za izvedbo učne ure (lahko tudi več ur), ki je malo drugačna od povprečnih. Med obilico snovi, ki jo moramo učitelji predelati, jo utrditi in se je v veliki večini z učenci tudi naučiti, vedno znova zmanjkuje časa za drugačnost in eksperimentiranje. Če si kdaj v letnem učnem načrtu za osmi razred privoščim, da učno uro izpeljem malo drugače, je to vsekakor pri poglavju o krogu.

Učno temo pa z učenci nadgradimo pri dodatnem pouku matematike, kjer z raznimi delavnicami praznujemo dan števila π .

Predstavitev poglavja in posebna domača naloga

Na začetku vsakega poglavja učencem rada v grobem predstavim, kaj se bomo učili

in kakšni bodo učni cilji in vsebine, ki jih bodo morali usvojiti.

Operativni cilji in vsebine tega poglavja so, da učenci:

- razumejo pomen števila π ,
- izračunajo obseg in ploščino kroga z uporabo obrazcev,
- izračunajo dolžino krožnega loka in ploščino krožnega izseka z uporabo obrazcev,
- razumejo in uporabljajo dolžino krožnega loka kot del dolžine krožnice ter ploščino krožnega izseka kot del ploščine kroga,
- rešijo besedilne naloge v povezavi s krogom (z računalom in brez njega).

Tokrat je sledilo navodilo za prav posebno domačo nalogo, preko katere bodo naslednjo šolsko uro usvojili pojma število π , obseg kroga in njune povezave. Doma so morali poiskati vsaj en lonec ali kozarec okrogle oblike. Zelo natančno so morali izmeriti njegov obseg in premer. Pogovorili smo se o različnih metodah merjenja obsega (šiviljski meter, nit, razni trakovi ...) in premera. Nekateri učenci so se spomnili metode za iskanje središča kroga (sime-trali dveh poljubnih tetiv se zmeraj sekata v središču kroga), ker bi na ta način lahko natančno narisali premer kroga in ga tudi izmerili. Svetovala sem jim, naj vzamejo večji lonec, ker bodo tako napake pri meritvah manjše.

Število π in obseg kroga

Morda najbolj znamenito matematično število smo nato skupaj z učenci spoznali na raziskovalni način. Skupaj smo sestavili spodnjo tabelo, kamor smo vpisali meritve, ki so jih učenci naredili za domačo nalogo.

Sledila je analiza vpisanih podatkov. Ker smo ravno obravnavali premo in obratno sorazmerje, so učenci hitro opazili, da ima krog z dvakrat, trikrat ... večjim premerom dvakrat, trikrat ... večji obseg. Torej sta obseg kroga in njegov premer premo sorazmerni količini. Zato je količnik med obsegom kroga o in premerom kroga p konstanten in za vse kroge enak.

Pa je res? Zakaj iz naše tabele to ni čisto razvidno? Učenci so ugotovili, da so pri meritvah delali napake. Četudi so se še tako trudili natančno izmeriti obe količini, seveda ni šlo. Ugotovili so tudi, da je pravi količnik verjetno malo več kot 3 in verjetno ima neskončno decimalk. Nekateri učenci so že vedeli, ostalim sem pojasnila: količnik med obsegom kroga in premerom kroga je zanimivo število, ker ni niti celo število niti ulomek, temveč število z neskončnim številom različnih decimalk, ki se nikoli ne ponovijo. Drugače povedano, deljenje $o : d$ se nikoli ne izide. Ta količnik je enak številu, ki ga zapišemo z grško črko π .

Danes je znanih 31.415.926.535.897 cifer tega števila. Pridobila jih je Emma Haruka Iwao, zaposlena pri Googlu, s pomočjo Googlevega računalnika v oblaku. To je najdaljša vrednost števila π . Pred tem je bilo znanih 22 bilijonov cifer tega števila. To je torej skoraj devet bilijonov cifer več, kolikor je znašal prejšnji rekord, ki ga je novembra 2016 dosegel Peter Trueb. Število marsikoga zaposluje v prostem času, nekateri se učijo cifre, ki sledijo decimalki, drugi pa jih izračunavajo. Emma Haruka Iwao je nad številom navdušena že od malih nog in že razmišlja, kako bi morda presegla lastni rekord in pridobila še kakšno cifro. Za izračun je potrebovala 170 terabajtov podatkov, 25 virtualnih računalnikov in 121 dni.

Tabela 1: Število π in obseg kroga

Ime	Obseg (cm)	Premer (cm)	$\frac{o}{d}$
Maša	20	6,3	3,1746031746...
Martin	38	12	3,1666666666...
Kaja	47,5	15,3	3,1045751634...
Naja	76,5	23,5	3,2553191498...
Maj	67	15	4,4666666666...
Peter	78	24,5	3,1836734694...
Natalija	56,5	18	3,1388888888...
Bor	69	22	3,1363636363...
Sara	28	9	3,1111111111...

Seveda bosta za naše potrebe zadostovala dva približka 3,14 in $\frac{22}{7}$.

Obseg kroga

Dejstvo, da je količnik med obsegom kroga in premerom kroga konstanten, pa nas preko premisleka vodi tudi do obrazca za obseg kroga $o = \pi \cdot d$, oziroma če upoštevamo $d = 2r$, sledi $o = 2\pi r$. Poudarimo, da na ta način izračunamo obseg kroga le približno.

Dan števila π

Dan števila π je praznik, s katerim vsako leto 14. marca obeležujemo matematično konstanto π (pi). V ameriškem formatu datumov je namreč 14. marec zapisan kot 3/14, kar so prve tri števke π . Praznika so se spomnili navdušenci nad matematiko v Združenih državah Amerike, ki so začeli na ta dan prirejati proslave, na katerih jedo pite (zaradi besedne igre, angleška beseda za pito – *pie* – se izgovarja enako kot pi), in tekmujejo v pomnjenju števila π . Praznovanje je razširjeno v glavnem na univerzah, posebej slovesno pa praznik obeležijo v univerzitetnem mestu Princeton, kjer je dolgo časa prebival slavní fizik Albert Einstein, po naključju rojen prav 14. marca. Iz ZDA se je praznovanje razširilo po svetu. V začetku marca prirejajo tekmovanje v pomnjenju števila π tudi na Fakulteti za matematiko in fiziko v Ljubljani.

Tudi sama sem z učenci pri dodatnem pouku organizirala dan števila π . Nismo ravno pekli pit, med dejavnostmi sem izbrala tiste, ki so malo bolj izobraževalno naravnane in jih je lahko izvesti v razredu oz. v okviru dodatnega pouka matematike.

• **Veriga decimalk števila π :** Tako kot π so tudi papirne verige lahko neskončne – v času aktivnosti, dolžini in zabavi. Z učenci smo naredili verigo iz barvnega papirja, pri čemer smo uporabili za vsako izmed 10 števk svojo barvo. Tako je vsaka barva v verigi predstavljala števko. Na primer: števka ena je bila zelena, števka 2 roza, števka 3 vijoličasta ...

• **Silhueta π –nebotičnikov:** Število π smo tudi narisali. Med učence sem razdelila papir in barvice. S pomočjo bločnega diagrama so za vsako števko števila π , od leve proti desni, narisali nebotičnik. Prvi nebotičnik je bil visok tri kvadratke oziroma tri centimetre, drugi nebotičnik en kvadratega oziroma centimeter, tretji nebotičnik štiri kvadratke oziroma štiri centimetre ... Končni izdelek je izgledal kot obris nebotičnikov kakšnega svetovljanskega mesta.

• **Tekmovanje v sestavljanju besed, ki se začnejo z zlogom pi:** Učenci so dobili tudi tekmovalno nalogo. V treh minutah so se morali spomniti čim več besed, ki se začnejo na zlog pi. Na primer: PIta, PIsmoša, PIca, PIgvin, PIvo, PILates ... Pripravljeni, pozor, zdaj!

• **Skrivnost števila π :** V Združenih državah Amerike se število π izgovarja enako kot angleška beseda za pito – *pie*. Če število 3,14 napišemo na list papirja in pogledamo v ogledalo, dobimo ravno zapis *pie*, kar smo z učenci tudi preizkusili.

• **Sestavljanje:** Z učenci smo natisnili zgornjo sestavljanjo (Printable pi puzzle ...) in jo nalepili na karton. Če so želeli, so jo najprej pobarvali. Nato smo jo razrezali na koščke in jih poskušali spraviti skupaj, tako da smo si zapomnili decimalke števila π .

Seveda obstaja še vrsta drugih popularnih dejavnosti. Med najbolj znanimi je tekmovanje v znanju decimalk tega števila na pamet, peka pit in sestavljanje 'piezije'.

Zaključek

Vsekakor so malo drugače izpeljane ure in aktivna udeležba učencev dobrodošla popestritev storilnostno naravnane pouka za učitelja, predvsem pa za učence. Že med poukom sem učence pridobila in vzpodbudila njihovo radovednost, saj so mi sami med naslednjimi učnimi urami pripovedovali o zanimivostih števila π , ki so jih sami izbrskali na spletu. Tudi aktivnosti pri dodatnem pouku matematike so bile zanimive za učence. Pri podobnih delavnicah so se nam hoteli pridružiti tudi učenci, ki dodatnega pouka ne obiskujejo. Vsekakor je vreden razmislek, da bi omenjene delavnice razširila še s kakšno dejavnostjo in jih mogoče širši skupini učencev ponudila v obliki naravoslovnega dne.

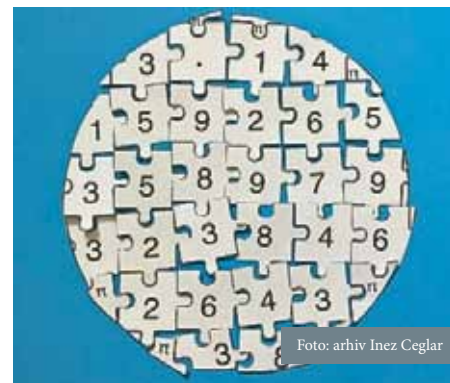

Foto: arhiv Inez Ceglar

Prav je, da učitelji delamo spremembe in poskušamo. To je mogoče le, če se tudi sami ves čas učimo, preizkušamo, načrtujemo in izvajamo nove dejavnosti ter na koncu naredimo samorefleksijo ter sprejemamo povratne informacije. Vsak učitelj sam lahko najde nove poti in načine, kako pouk narediti zanimivejši in pritegniti učence, saj je le tako lahko uspešen pri poučevanju. ◀

Viri

- *Dan pi*. Pridobljeno 21. 4. 2020 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Dan_pi.
- *Printable pi puzzle for Pi day*. Pridobljeno 21. 4. 2020 s spletne strani: <https://teachbesideme.com/printable-pi-puzzle-pi-day/>.
- Senica, Saša (2019): Znanih 31 bilijonov cifer števila pi. *Delo*, 14. 3. 2019. Pridobljeno 21. 4. 2020 s spletne strani: www.delo.si/novice/znanoteh/znanih-31-bilijonov-cifer-stevila-pi-161007.html.
- Strnad, Milena; Štuklek, Milena; Kurillo, Dragica; Žakelj, Amalija (2005). *Presečišče 8*. Ljubljana: DZS.

Angleščina od zgodnjega otroštva do mladostništva

■ Tina Godina, prof. angleščine, poučuje na OŠ Bršljini v Novem mestu.

Z govorom lahko sporočimo vse za nas pomembne stvari. Ljudem sporočamo, ali smo žejni, lačni, nas kaj boli, kaj čutimo ... Jezikov je več vrst: materni, drugi in tuji jezik. Pri nas je za večino ljudi materni jezik slovenščina. Drugi jeziki so madžarščina, italijanščina in nemščina, prvi tuji jezik je načeloma angleščina, pa tudi francoščina, nemščina, italijanščina, španščina.

Učenje tujega jezika

»Šele z jezikom postane otrok pravi človek.« (Seliškar, 1995) Učenje jezikov ima kar nekaj podobnosti glede tega, kaj se je treba naučiti (npr. jezikovne oblike, pravila rabe, miselne procese komunikacije). Učenci se morajo – poenostavljeno rečeno – naučiti govoriti, poslušati, brati in pisati.

Strokovnjaki niso enotni v tem, kdaj naj bi se zgodnje poučevanje angleščine začelo in končalo. Nekateri menijo, da je zgodnje učenje tujega jezika oblika institucionalnega poučevanja in učenja tujega jezika v predšolski dobi oz. v prvih štirih razredih osnovne šole. Drugi so ga predstavili na začetek osnovnošolskega izobraževanja. Verjamem, da si bodo to še naprej razlagali po svoje in zelo širokopotezno (Brumen, 2004).

Lipavc Oštir in Jazbec (b. d.) navajata, da se strokovnjaki strinjajo, da se zgodnje učenje tujega jezika začne kasneje kot učenje maternega jezika in da je institucionalizirano ter didaktično-metodično vodeno. Čeprav se učitelji trudijo, da bi bilo učenje tujega jezika čim bolj podobno učenju maternega jezika, je to zaradi okoliščin (šolski razred, veliko število otrok, omejeno število ur, določeni cilji itd.) težje. Učitelji se pri zgodnjem učenju tujega jezika večinoma držijo načela od enostavnega k težjemu, kar ustreza didaktično-metodičnemu, ne pa naravnemu načinu usvajanja jezika. Materni jezik je odločilen in vodilen pri učenju

tujega jezika, saj lahko učenje olajša, če sta jezika sorodna, v nasprotnem primeru pa ta proces lahko oteži.

Poučevanje tujega jezika

Otroci se s tujimi jeziki srečujejo na različne načine in v različnih okoljih. Že pred vstopom v šolo prihajajo v stik z osebami iz različnih okolij, tako jezikovnih kot kulturnih. Že od malih nog so izpostavljeni tujim jezikom tudi preko medijev. Starši otroke vse pogosteje vključujejo v tečaje tujih jezikov še pred vstopom v šolo. Cilji tega obdobja so, da otroci začutijo zvoke, glasove in ritem tujega jezika. Učenje v tem obdobju poteka podobno kot učenje materinščine. Otrok znanje vsrka in razume več, kot je sposoben povedati. Usvajanje jezika je postopno – vse do dejavne uporabe.

Učni načrt za angleščino v prvem razredu navaja, da je prednost učenja tujih jezikov poleg daljše izpostavljenosti jeziku tudi strpnejši odnos do drugačnosti. Zgodnejši začetek učenja tujega jezika pozitivno vpliva na otrokov spoznavni razvoj, npr. na fleksibilnost mišljenja, na metajezikovno zavedanje, boljše poznavanje maternega jezika, zavedanje o procesu učenja ter razvijanje lastnih strategij učenja. To je tudi namen učenja tujega jezika v prvem razredu.

Mihaela Brumen (2004) navaja, da učenci na predmetni stopnji zavestno spoznavajo jezikovni sistem tujega jezika, razumejo pravila, povezujejo znanje s svojimi izkušnjami in imajo kritičen odnos do znanja. Ozaveščanje tega jezikovnega sistema pa zahteva drugačen pristop. Učinkovite so avtentične vsebine, predstavljene v konkretni situaciji, raznovrstna besedila, dejavnosti, vaje in igre. Tako učence motiviramo in spodbujamo, da komunicirajo v tujem jeziku.

Učitelji ves čas iščemo načine, kako vsebine približati učencem in jim, poleg rednega pouka, ponuditi še kaj dodatnega, kar bi obogatilo njihovo znanje jezika. Glede na učni načrt pa včasih v razredu zmanjka časa za tisto, kar bi mi želeli ponuditi učencem

foto: arhiv Tine Godina

in kar bi učenci sami želeli raziskati.

Glede na sestavo razreda učitelji prilagajajo pouk tako, da vsak učenec lahko napreduje po svojih zmožnostih. Največji izziv predstavljajo prav nadarjeni učenci, ki imajo ustrezno znanje in sposobnosti, vendar ne želijo dodatnega dela. Eden izmed načinov, kako vzpodbuditi njihovo vedoželjnost in jih motivirati za dodatno delo, je tudi vključevanje osebnih izkušenj, potovanj ter aktualnih tem, zanimivosti o britanski kraljevi družini ...

Porodila se mi je ideja, da v razred postavim veliko belo tablo, ki bo postala prostor za ustvarjanje. Poslušala sem želje učencev in pri izbiri vsebine upoštevala njihove interese. Večina izdelkov je nastala v času dodatnega pouka, nekaj prispevkov pa so učenci pripravili doma ali pri urah angleščine. Namen je bil, da učenci čim več dela opravijo samostojno, učitelj pa jim pri tem nudi podporo in jih usmerja. Gradiva sem pripravila tako, da so učenci dobili ustrezno izhodišče za raziskovanje teme. Nastali so izvirni izdelki v različnih oblikah, npr. plakat, pojmovne kartice ... Na tabli so se prispevki menjali vsak teden ali na štirinajst dni.

Teme, ki smo jih izbrali, so se nanašale na različne vsebine. Večkrat smo obeležili različne praznike in praznovanja, ki so značilna za britansko kulturo, ter aktualne svetovne teme. Ena izmed prvih tem so bile ameriške volitve leta 2016. Učenci so poiskali podatke o vseh ameriških predsednikih, navedli nekaj zanimivosti o takrat aktualnem predsedniku Baracku Obami in kot zanimivost dodali še nekaj dejstev, povezanih z ameriški volitvami. To je bila prva tema, ki je vsebinsko pritegnila veliko učencev. Oblikovali so lične plakate, ki smo jih prilepili na tablo pred učilnico. Z zanimanjem so jih prebirali tako učenci kot zaposleni.

Na različne načine smo obeležili praznike v ZDA in Veliki Britaniji. Zahvalni dan (Thanksgiving Day) je med najbolj priljubljenimi prazniki v ZDA. Leta 1921 so priseljenci skupaj s prvotnimi prebivalci Amerike, Indijanci, praznovali praznik žetve. Na ta dan se družine zberejo na tradicionalni večerji s pečenim puranom, pred jedjo pa se zahvalijo za vse dobro v življenju. S sedmošolci smo praznik obeležili tako, da smo na liste drevesa zapisali, za kaj smo hvaležni.

Dan svetega Patrika je kulturni in verski praznik, ki ga marca praznujejo na Irskem.

Sveti Patrik je bil misijonar, po čigar zaslugi je Irska postala močna krščanska dežela. Praznovanja potekajo po vsem svetu v obliki festivalov in parad v značilni zeleni barvi. Učenci so na spletu poiskali informacije o tem prazniku, nato pa v obliki štiriperesne deteljice zapisali najzanimivejše podatke o prazniku, legende ter predstavili najpomembnejše simbole Irske.

Ideje za teme črpam iz različnih virov. V angleški reviji Team sem zasledila članek o pomladnih festivalih po svetu. Članek je vseboval slikovno gradivo in kratek opis. Učenci so na osnovi fotografije sklepali, za katero praznovanje gre, kako poteka in kakšen je njegov pomen. Za naslednjo dejavnost sem na spletu poiskala informacije o ostalih zanimivih festivalih, kakršen je npr. festival barv v Indiji. Naloga učencev je bila poiskati podatke o ustreznem festivalu in ga predstaviti. Učenci večine praznikov niso poznali. Najbolj zanimiv se jim je zdel festival kač, ki ga praznujejo v Italiji. Osrednji dogodek je parada, kjer z ujetimi kačami okrasijo lesen spomenik svetnika.

Dodatni pouk izkoristimo tudi za sodelovanje pri različnih projektih, v katere je vključena naša šola. V šolskem letu 2017/18 smo bili skupaj s poljsko in portugalsko šolo vključeni v projekt Erasmus+. Učenci so izdelali slovarček najpogostejših izrazov v štirih jezikih: slovenščini, angleščini, poljščini in portugalsščini. Da bi bolje spoznali njihovo kulturo in znamenitosti, so pripravili kviz o Poljski in Portugalski. Za vsako državo so zapisali devet trditev, ki so se nanašale na znamenitosti, pomembne znanstvenike, slavne osebe in zanimiva dejstva. Magnete so označili s poljsko in portugalsko zastavo. Kviz so učenci reševali tako, da so magnet z ustrežno zastavo postavili k pravilni trditvi. Kviz v takšni obliki je bil za učence zelo zanimiv in poučen, predvsem pa je pritegnil veliko pozornosti.

eTwinning je spletni portal, ki omogoča povezovanje, sodelovanje in razvijanje projektov. V decembru sem z njegovo pomočjo poiskala partnerje, s katerimi smo si izmenjali novoletne voščilnice. Namen izmenjave je bil spoznati, kako božič in novo leto praznujejo v drugih državah po svetu. Učenci so z navdušenjem prebirali zapise učencev iz Poljske in Danske.

Evropski dan jezikov je dan, ko praznujemo jezikovno raznolikost v Evropi in spodbu-

jamo učenje tujih jezikov; 26. septembra opozorimo na jezikovno in kulturno pestrost Evrope, vzpodbujamo vseživljenjsko učenje jezikov v šoli in izven nje ter podpiramo večjezičnost in medkulturno razumevanje. Učenci so pri dodatnem pouku in urah angleščine ustvarjali zgodbe iz šestih besed in s pomočjo kviza spoznavali zastave evropskih držav.

foto: arhiv Tine Godina

V življenju se ves čas učimo. Kadar pa gre za izkustveno učenje ali kadar se učimo nekaj, kar nas zanima, to poteka z lahkoto in brez večjega napora. Temo, ki nas bolj podrobno zanima, raziščemo, najdemo ustrezne podatke, si jih zapomnimo ... To pomeni, da smo za učenje motivirani. Bolj ko se učitelj približa učenčevim motivacijskim vzorcem, bolj bodo učenci učno uspešni.

Literatura

- Brumen, Mihaela (2004): *Didaktični nasveti za začetno poučevanje angleškega in nemškega jezika*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo
- eTwinning. Pridobljeno 30. 6. 2020 s spletne strani: <https://www.etwinning.net/sl/pub/index.htm>.
- *Evropski dan jezikov*. Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 30. 6. 2020 s spletne strani: <https://www.zrss.si/evropski-dan-jezikov/>.
- Lipavc Oštr, Alja; Jazbec, Saša (b. d.): *Zgodnje učenje tujega jezika z vidika nekaterih teorij*. Maribor: Filozofska fakulteta. Pridobljeno 20. 6. 2020 s spletne strani: https://www.zrss.si/projektiess/skladisce/sporazumevanje_v_tujih_jezikih/tuj-jezik-v-prvem-triletju/Strokovni%20C4%8Dlanki%20in%20prevodi/zgodnje_učenje_tujega_jezika_z_vidika_razlicnih_teorij_lipavc_ostir.pdf.
- Pevec Semec, Katica idr. (2013): *Tuji jezik v 1. razredu* (UN). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Pevec Semec, Katica idr. (2013): *Tuji jezik v 2. in 3. razredu* (UN). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s spletne strani 9. 6. 2020: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_TJ_2_in_3_razred_OS.pdf.
- Seliškar, Nevenka (1995): *Igramo se in učimo*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.
- Zec, Jožica; Pezdirc Mojca (2020): *Publikacija vrtca Ciciban Novo mesto*. Novo mesto: Art 32 storitve d. o. o. Pridobljeno s spletne strani 10. 6. 2020: <https://vrtec-ciciban.s3.amazonaws.com/15464/Publikacija-Vrtca-Ciciban-Novo-mesto-2018.pdf>.

Manfred Spitzer

Epidemija pametnih telefonov

Celovec: Mohorjeva družba;

Ljubljana:

Mladinska knjiga, 2021

264 strani, cena: 29,99 €

Avtor opozarja na nujnost zavedanja družbe o vplivu čezmerne rabe mobilnih telefonov, ki so nezavedno postali nepogrešljiv del človeškega bivanja po vsem svetu. Argumente podpre s tehtnimi znanstvenimi ugotovitvami, ki govorijo o osupljivih razsežnostih pametnih telefonov. S pomočjo znanstvenih raziskav dokazuje, da nebrzdano uporabljanje pametnih telefonov škoduje zdravju, ovira izobraževanje otrok in mladih ter ima hude posledice tudi za našo družbo. Kritično razčlenjuje tako imenovano 'digitalizacijo', ki ima, tako kakor vsak pojav, tudi slabe posledice, zlasti za naše otroke in mladostnike.

Erich Neumann

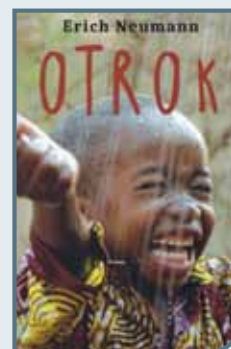
Otrok

Struktura in dinamika nastajajoče osebnosti

Ljubljana: Hermes Ipal, 2021

270 strani, cena: 35,00 €

Knjiga je nedvomno vrhunec Neumannovega jungovskega psihoanalitičnega opusa in nas 'tekoče' ter poglobljeno popelje skozi faze razvoja. Od primarnega odnosa med otrokom in materjo nas vodi vse do vznika in razvoja osi med egom in sebstvom. V ospredju je otrokov odnos do lastnega telesa, do sebstva, do drugega in do tega, kako 'biti' v svetu. Neumann nam pokaže, da otrokov razvoj predstavlja premik od matriarhata k patriarhatu.

Kevin Horsley

Neomejen spomin

Kako uporabljati višjestopenjske prijeme, da bi se učili hitreje, si zapomnili več in bili učinkovitejši

Ljubljana: V. B. Z., 2021

133 strani, cena: 21,90 €

Hitrejšo učenje in učinkovitejšo delovanje uma sta nam lahko v veliko pomoč pri vsakdanjem življenju, strokovnem delu, pa tudi v prostem času. Knjiga nam pomaga, da s pomočjo določenih metod postanemo mojster pomnjenja. Ugotovimo lahko, kako je mogoče vaditi sposobnost pomnjenja, krepiti miselne veščine in ohranjati bister in pozoren um.

Carl Gustav Jung

Razvoj osebnosti

Ljubljana: Beletina, 2021

176 strani, cena: 24 €

Jung je pri otrokovem razvoju poudarjal pomen psihologije staršev in učiteljev ter ugotovil, da je nezadovoljiv psihološki odnos med staršema lahko pomemben vzrok motenj v otroštvu, po drugi strani pa je lahko podlaga za proces zorenja in rasti, zlasti pri nadarjenih otrocih. Trdil je, da učinkovito izobraževanje otrok potrebuje učitelje, ki ne znajo le učiti, temveč so zmožni spodbujati svoj osebnostni razvoj. Posveča se otrokovemu razvoju in individualizaciji ter to oriše preko primera iz življenja deklince Anne in njenih staršev. V spodbudni zadnji razpravi kot psihološki odnos analizira zakonsko zvezo, ki je lahko ovira ali pa pomoč pri posameznikovi samorealizaciji.

Duška Kunaver

Slovenska dežela v ljudski pripovedi

Ljubljana: Mladinska knjiga, 2021

184 strani, cena: 24,99 €

Aleksandra Jelušič Pika

Kiki in gospa Štrudlmajer

Mini roman za pogumne deklince in radovedne fante

Ljubljana: Chiara, 2021

106 strani, cena: 21 €

Erna Mlakar Debenec

Lili – to sem jaz

Ljubljana: Chiara, 2021

92 strani, cena: 21 €

Marko Pavliha

Onkraj materialističnega prepričanja

Duhovna dramila

Ljubljana: Lexpera, GV Založba, 2021

180 strani, cena: 25 €

William Glasser in Carleen Glasser

Najti se in ostati skupaj

Razrešitev skrivnosti zakona

Ljubljana: Chiara, 2021

180 strani, cena: 19 €

Niko Grafenauer

Mahajana

In druge pravljice o Majhnici

Ljubljana: Beletina, 2019

166 strani, cena: 21 €

Marjeta Zorec

Slovenske šege in navade skozi leto

Ljubljana:

Mladinska knjiga, 2021

214 strani, cena: 24,99 €

Najlepše in najboljše iz našega ljudskega izročila. Kaj so delali naši predniki v posameznih mesecih, katere šege in vraže slovenskih pokrajin so se ohranile do danes, katera jed se pripravlja v posameznem letnem času – knjiga prinaša veliko zanimivosti, pregovorov in rekov.

Edith Eger

Izbira

Preserje: Aktivni mediji, 2021

400 strani, cena: 26,90 €

Avtorico so kot najstnico odpeljali v Auschwitz, kjer je kljub mučenju, lakoti in stalni grožnji smrti ohranjala svojo duševno in duhovno svobodo. Grozote, ki jih je doživela, je niso zlomile. Nasprotno: opogumile so jo in jo utrdile. Njena modrost izvira iz bolečih življenjskih dogodkov, ki so jo globoko zaznamovali. Trpljenja ne moremo izbrisati, ne moremo spremeniti tega, kar se je zgodilo. Lahko pa se odločimo, da bomo poiskali dar, ki je skrit v našem življenju. Lahko se naučimo ceniti svojo rano.

Doktorica Eger v knjigi prepleta pričevanja o spremembah, ki so jih doživeli njeni pacienti, z lastno zgodbo o preživetju v Auschwitzu, ki je navdihujoča in dramatična.

Tomaž Ivešić

Misliti narod v dolgih šestdesetih

Ljubljana:

Inštitut Nove revije, 2020

404 strani, cena: 33 €

Monografija zajema mnenja slovenskih intelektualcev o slovenskem narodu ter njegovi preteklosti in prihodnosti. Predstavlja dragocen prispevek k razumevanju nacionalnega vprašanja v Jugoslaviji in začetka slovenskega nacionalnega preporoda pod socializmom. V spremni študiji dr. Ivešić analizira večino zbranih objav slovenskih intelektualcev o tem, kaj narod sploh je in kako ga razumeti v dolgih šestdesetih, ko slovenski intelektualci po opustitvi ideje o jugoslovanski socialistični naciji pričnejo pogostejše pisati o slovenskem jeziku, kulturi ter zgodovini.

William Glasser

Teorija nadzora

Ljubljana: Chiara, 2021

314 strani, cena: 27,90 €

Knjiga se ukvarja z vedenji, ki jih izbiramo, ko si prizadevamo nadzirati svoje življenje. Avtor uči, kako izbrati učinkovita vedenja, saj so tista vedenja, ki si jih izberemo, kadar poskušamo zadovoljiti močne in nepopustljive potrebe znotraj nas samih, vse prepogosto boleča in neučinkovita. Zapleteni vzroki človeških stisk in še bolj zapleteno reševanje le-teh so prikazani v zanimivem, vsakomur razumljivem jeziku.

Slomškova priznanja 2021

V soboto, 25. 9. 2021, bo na Ponikvi tradicionalno srečanje učiteljev, vzgojiteljev, katehetov in staršev. Tam bomo **Slomškova priznanja** podelili **ge. Mariji Pisk, s. Emi Alič** in **ge. Eriki Ašič**. Naziv častna članica DKPS bo prejela **prof. ddr. Barica Marentič Požarnik**. Povzemamo utemeljitve priznanj, prejemnicam iskreno česti-

tamo in se zahvaljujemo za njihovo delo. Prof. ddr. **Barica Marentič Požarnik** se je rodila leta 1940 v Ljubljani. Na klasični gimnaziji je maturirala 1958, leta 1962 je diplomirala iz psihologije in pedagogike na *Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani*. Po diplomi je na obeh področjih doktorirala, iz psihologije v Ljubljani leta 1971, iz pedagoških znanosti na *Univerzi v Zagrebu* leta 1994.

Iz življenja **DKPS**

Svoje znanje je nenehno izpopolnjevala s študijem v tujini, med drugim kot Fulbrightova štipendistka v ZDA (mednarodni program za razvoj učiteljev – 1966/67), na *Pedagoškem inštitutu v Oslu* (1965) in kot štipendistka DAAD-a v Nemčiji (1974) ter v sodelovanju s številnimi raziskovalci po vsem svetu. Najprej se je zaposlila na raziskovalnem oddelku *Zavoda RS za šolstvo* (1962–1965), nato je odšla na *Pedagoški inštitut Univerze*

v Ljubljani. Na *Filozofski fakulteti* v Ljubljani se je zaposlila leta 1971 in vse do upokojitve leta 2005 študente pedagogike in andragogike poučevala predmeta Pedagoška psihologija in Izkusveno učenje. Od leta 1971 do leta 1998 je bodoče učitelje s *Filozofske fakultete* in študente pedagoških smeri drugih fakultet poučevala tudi predmet Psihologija za študente. Pri teh predmetih je razvijala sodobnim spoznanjem in potrebam prilagojen program, študente aktivno vključevala v delo, pripravljala učna gradiva in med drugim leta 2000 napisala sodoben učbenik *Psihologija učenja in pouka*, ki je doživel številne ponatise in bil leta 2018 prenovljen. Leta 2019 je v soavtorstvu napisala tudi učbenik *Izkusveno učenje*.

Že leta 1971 je bila izvoljena v docentko, leta 1977 v izredno profesorico in leta 1989 v redno profesorico za pedagoško psihologijo. V letih od 1981 do 1983 je bila prodekanka *Filozofske fakultete* za študijske zadeve, od leta 1986 do 1988 pa predstojnica *Oddelka za pedagogiko*. Leta 1978 je bila pobudnica ustanovitve *Centra za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete*, saj se je zavedala, kako pomembno je, da ima institucija, ki pripravlja študente tudi na pedagoški poklic, strokovno službo za razvijanje tega dela izobraževanja in vseh tistih dejavnosti, ki pripomorejo h kakovostnejšemu oblikovanju učiteljev. V letih od 1978 do 1985 ter od 1996 do 2005 je bila tudi predstojnica tega centra.

Posebej je pomemben njen prispevek k razvoju visokošolske didaktike in kakovostnega visokošolskega izobraževanja. Eno izmed njenih zgodnjih del je *Prispevek k visokošolski didaktiki* iz leta 1978, ki je pionirsko tudi v evropskem merilu. Že od leta 1975 vodi seminarje, delavnice in poletne šole iz visokošolske didaktike, na katerih redno sodelujejo tudi mednarodno uveljavljeni strokovnjaki. Na temelju njenega dolgoletnega prizadevanja je bilo leta 1996 ustanovljeno *Slovensko društvo za visokošolsko didaktiko*, katerega predsednica je bila 10 let.

Pomemben je njen poudarek, da mora raziskovanje prispevati k razvoju in kakovosti vzgoje in izobraževanja ter da je v procesu raziskovanja vzgoje in izobraževanja vedno treba dati glas tudi učencem in učiteljem. Slednje je treba spodbuditi, da postanejo razmišljujoči praktiki in raziskovalci lastne prakse. V raziskovanju je skušala uveljaviti

tudi kvalitativni pristop in akcijsko raziskovanje. Poudariti je treba tudi njeno aktivno prizadevanje na področju okoljske problematike in vzgoje za vrednote – za sodelovanje in sožitje, za odgovoren odnos ter skrb za soljudi in okolje, za trajnostni razvoj.

Njeno profesionalno delovanje sega na več področij: od zagotavljanja kakovostnega učenja in poučevanja ter ocenjevanja znanja, izobraževanja učiteljev, razvoja visokošolske didaktike, uveljavljanja sodobnejših pristopov v raziskovanju do okoljske vzgoje in vzgoje za vrednote. Prizadevala si je za uveljavljanje kakovostnega učenja in poučevanja, ki slonita na spoznanjih sodobnih kognitivno-konstruktivističnih teorij in vključujeta aktivnejšo vlogo učenca, osebno pomembno učenje, izkusveno učenje, razvijanje učnih strategij, samouravnavanje učenja in usvajanje kakovostnega znanja. Kakovost izobraževanja je neposredno povezana tudi z ocenjevanjem znanja. Ukvarjala se je s spremljanjem trajnosti gimnazijskega znanja ter vplivom (zunanjega) preverjanja in ocenjevanja znanja na kakovost pouka v gimnaziji. Posebej velja omeniti že leta 1987 objavljeno in še danes aktualno publikacijo *Nova pota v izobraževanju učiteljev*. Ves čas je zasledovala sodobne teorije in izkušnje izobraževanja učiteljev – tako na dodiplomski ravni kot v času pripravništva in prvih letih poučevanja ter v procesu stalnega strokovnega izpopolnjevanja. Raziskovala je pomen povezovanja teorije in praktičnega usposabljanja v izobraževanju učiteljev. Kritično je opozarjala na zasnovo pripravništva in strokovnega izpita učiteljev. V tem kontekstu je v naš prostor prinašala prva spoznanja o strokovnem razvoju učiteljev, skrb za ta razvoj pa je stalnica v vsem njenem profesionalnem delovanju.

Barica Marentič Požarnik je tudi po upokojitvi leta 2005 ostala vpeta v raziskovanje in pedagoško delovanje. Z *Zavodom RS za šolstvo* je sodelovala v projektu bralne pismenosti v vrtcu in šoli ter v projektu formativnega spremljanja.

Njen bibliografski opus je izjemno bogat. V Cobissu v letih od 1962 do 2021 najdemo 715 enot, katerih naslovi dokazujejo raznolikost področij, na katera sega njeno teoretično, raziskovalno in praktično delovanje. Med drugim je objavila 158 znanstvenih in strokovnih člankov (nekaj tudi za revijo *Vzgoja*), sodelovala (samostojno ali v so-

avtorstvu) pri 25 poglavjih v znanstvenih monografijah in pri desetih znanstvenih monografijah ter 11 učbenikih, objavila je številne strokovne članke. Bila je mentorica pri 15 doktorskih disertacijah, 33 magistrskih, treh specialističnih in 163 diplomskih delih, ki jih zelo pogosto označuje interdisciplinarnost. Njena zadnja knjiga z naslovom *Moje življenje, moje učenje* je izšla leta 2020, ob njeni 80-letnici. V njej predstavi svojo poklicno pot kot vir lastnega spoznavanja ter spodbujanja osebnega in poklicnega razvoja.

Barica Marentič Požarnik je v svojem pedagoškem in raziskovalnem delu obravnavala teme in vrednote, za katere si prizadeva naše društvo. Prepričana je, da mora biti proces pouka in učenja zasnovan čim bolj celostno in mora poleg razumske (spoznavne) zajeti tudi čustveno, socialno, telesno in duhovno razsežnost. Pomemben predpogoj za tako delovanje, kot pravi, je vzpostavljanje dobrih medosebnih odnosov, ki jih označujejo medsebojno spoštovanje in zaupanje ter zmožnost empatije. Pomembna naloga pouka je prispevanje k moralnemu zorenju mladih, k ustvarjanju vrednot, usmerjenih v občečloveške vrednote, ki ne veljajo le za določeno skupino ljudi ali ki enostransko poudarjajo npr. etiko pravic na račun etike odgovornosti.

Poudarja, da na kakovost učiteljevega dela vpliva »ne dolžina izobraževanja s kopico predmetov, literature in izpitov, ampak predvsem kakovost izobraževanja. Pomembno je, da študent v čim večji meri na lastni koži doživlja dobro izobraževanje z raznolikimi metodami in kakovostnim praktičnim usposabljanjem, da je med študijem in pripravništvom deležen kakovostnega mentoriranja in pozneje na šoli, kjer deluje, pristnih sodelovalnih odnosov s kolegi, medsebojne pomoči, izmenjave izkušenj. Ne smemo podcenjevati vloge hospitacij in refleksije ob njih.«

Po svojem pojmovanju učenja se nedvomno razlikuje od drugih slovenskih pedagogov. Razume in predstavlja ga kot spreminjanje pogledov in s tem tudi spreminjanje sebe. Trdi, da nas raziskave o učenju pripeljejo do naslednjih spoznanj: pri učenju niso pomembne le vsebine, temveč tudi sam proces; učenje ni le spoznavni, temveč tudi čustveno obarvan socialni proces; učenje ni le sprejemanje že pripravljenega znanja, temveč tudi postavljanje in preverjanje domnev,

vključevanje domišljije, postavljanje vizij; ni le sprejemanje objektivnega znanja od drugih, temveč tudi samostojna, aktivna (re) konstrukcija idej, (po)ustvarjanje lastnega znanja; zajema tudi sistemsko in intuitivno mišljenje, tudi z interdisciplinarnim povezovanjem. Učitelj usposablja učenca, da postopno prevzame odgovornost za svoje učenje, da se osamosvoji; učitelj navaja učenca na metaučenje – razmišljanje, analizo, nadziranje lastnega procesa učenja.

Nagrajenka je za svoje delo dobila številna priznanja. Leta 1990 je prejela nagrado Staneta Žagarja, najvišjo nagrado v Sloveniji na področju vzgoje in izobraževanja, leta 1999 je prejela veliko nagrado Filozofske fakultete, leta 2001 priznanje Sova za delo na področju visokošolske didaktike, leta 2006 je bila imenovana za zaslužno profesorico Univerze v Ljubljani. Sodelovala je tudi v številnih mednarodnih projektih. V slovenski prostor je vnesla številne izvirne in plodne zamisli, koncepte, pristope in spremembe, katerih skupni imenovalec in rezultat sta kakovostnejša in bolj humana vzgoja in izobraževanje.

Barica Marentič Požarnik je s svojim delom oblikovala pomembna spoznanja o kakovostnejšem vzgojno-izobraževalnem delu, uvajala je novosti in spreminjala poglede na kakovost učenja in poučevanja, vlogo učenca in učitelja. S svojim pedagoškim in mentorskim delom je pomembno sooblikovala številne učitelje in druge pedagoške delavce na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja ter pustila neizbrisni pečat na področju prizadevanj za kakovost izobraževanja učiteljev ter vzgojno-izobraževalnega dela v Sloveniji.

Marija Pisk se je rodila leta 1954 na Jesenicah. Izhaja iz trdne krščanske družine. Osnovno šolo je končala v Bohinjski Bistrici in nadaljevala šolanje na pedagoški gimnaziji v Tolminu. Leta 1975 je končala *Pedagoško akademijo v Ljubljani* (oddelek v Kopru) in postala učiteljica razrednega pouka. Kot praktikantka je prišla na *Osnovno šolo Franceta Bevka* v Tolminu in na njej ostala vse do upokojitve leta 2010. Zaposlena je bila kot učiteljica na razredni stopnji, delala je v skupini predšolskih otrok v pripravljalnici na šolo, v podaljšanem bivanju, od vpeljave devetletne osnovne šole pa v prvi triadi; bila je tudi mentorica nekaterih krožkov.

V kolektivu je delala s skupino kolegic, s katerimi so si bile blizu po razmišljanju in usmerjenosti. Njihov cilj je bil razvijanje in uveljavljanje modelov dobre vzgojne prakse. Etični kodeks jim je bil vodilo pri delu z učenci. Rada pove, da je bila v dobri družbi in da ji je Bog na pot poslal sodelavke, na katere je ponosna in jih ima zelo rada. Njeno pedagoško delo je bilo vedno usmerjeno v skupino in posameznika v njej. Z razumljivimi in življenjskimi razlagami ter navajanjem na sprotno delo, korektnim sodelovanjem s starši, spodbujanjem učencev k natančnosti in delavnosti je vsakemu omogočala rast na vseh področjih.

Po štiriindvajsetih letih delovne dobe je ob delu nadaljevala študij na koprskem oddelku *Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani* in leta 2002 postala profesorica razrednega pouka. V času poučevanja je pridobila naziv mentorica in svetovalka, leta 2008 pa naziv svetnica.

Njena kolegica pove: »Spomnim se, da se je ob prihodu počutila precej negotovo, a pravi, da smo jo učitelji na razredni stopnji sprejeli tako, da je že od prvega dne imela dober občutek. Spoznala sem, kakšen privilegij je delati z njo. Pri delu je odgovorna, odkrita, poštena, zanesljiva, sposobna, inovativna, vsakemu je pripravljena pomagati, svetovati. Zato smo jo v kolektivu cenili. Nikoli ni slabe volje. V timu učiteljic tretjega razreda smo na šoli prve začele z nivojskim poukom in ob pomoči in podpori ZRSŠ, OE Nova Gorica izdale delovno gradivo za fleksibilno učno diferenciacijo pri utrjevanju matematike v 3. in 4. razredu.«

Sodelovala je tudi z ZRSŠ. Črnogorskim pedagoškim delavcem je prenašala slovenske izkušnje o delu v devetletni osnovni šoli. Opravljala je delo svetovalke na ZRSŠ, OE Nova Gorica in izvajala naloge v okviru programa mentorske šole (študijska srečanja). V timu pedagoških delavcev prvega triletja si je prizadevala za strokovno in odgovorno delo z otroki. Ves čas je zagovarjala premišljen in otroku primeren prehod v osnovno izobraževanje. Na prvo mesto je postavljala didaktično igro in izkušensko učenje kot dva osnovna pedagoška pristopa pri poučevanju v prvem triletju. Njena usmeritev je bila, da je vsak otrok sprejet in upoštevan kot posameznik, ne glede na to, od kod izhaja.

Svoje izkušnje je delila tudi v skupini soavtorjev učbeniškega gradiva za devetletko,

in sicer za področje matematike v 4. in 5. razredu in učbeniškega didaktičnega kompleta Naša ulica za 1., 2. in 3. razred.

Sodelovala je v razvojni skupini IKT ter pridobila naziv in licenco multiplikator za področje IKT na razredni stopnji. V okviru projekta e-šolstva je izvajala seminarje in svetovanja, vezana na razvijanje e-kompetenc učiteljev in drugih strokovnih delavcev na razredni stopnji. Vedno se je navduševala nad novostmi in vsebinami, ki so bile gonilo pri razvoju pedagoškega dela.

Leta 2019 se ji je ponudila priložnost za delo s študenti na *Pedagoški fakulteti v Kopru*. Kot asistentka in predavateljica je navduševala bodoče pedagoge za učinkovito in starostni stopnji primerno poučevanje pri predmetih Zgodnje učenje matematike, Didaktika matematike, pri predmetu Vodenje razreda in razredništvo ter Didaktiki družboslovja za študente predšolske vzgoje in razrednega pouka.

Svoje izkušnje je v prispevkih delila z bralci revije *Vzgoja in Razredni pouk* ter lastna e-učna gradiva objavila tudi na spletni strani www.uciteljska.net. S prispevki iz prakse je sodelovala na različnih konferencah.

Še vedno je aktivna in ne odreče pomoči učencem, ki imajo učne težave in katerih starši se obrnejo nanjo. Pri OS DKPS v Tolminu pomaga pri organizacijskih in logističnih nalogah. Vsako delo in zadolžitev sprejema odgovorno in zanesljivo izpelje. Je tudi članica *Bratovščine ŽRV* (živega rožnega venca) v Tolminu in molilne skupine *DKPS Povezani v molitvi*.

S. Ema Alič se je kot tretja od štirih hčera leta 1990 rodila očetu Igorju in mami Majdi v župniji Javorje nad Škofjo Loko. V krogu družine, v kateri je odrasčala, je prejela dobro versko vzgojo. Je vesele narave in se je poleg šolskih in domačih obveznosti rada vključevala v različne dejavnosti: bila je gasilka, prostovoljka, animatorka. Kot animatorka je sodelovala pri nekaj oratorijih, nato pa postala njihova voditeljica. Dejavnost je bila v domači župniji: pomagala je pri oblikovanju in vodenju birmanskih skupin in bila članica župnijskega pastoralnega sveta. Po zaključku klasične gimnazije v Škofji Loki se je vpisala na *Teološko fakulteto v Ljubljani*. V tem času je tudi prepoznala Gospodov klic in se odločila za pot redovnega življenja. V skupnosti šolskih sester je po noviciatu leta 2012 izrekla prve zaoblju-

be, leta 2018 pa v občestvu domače župnije večne zaobljube. Po noviciatu in prvih zaobljubah je svojo redovno pot nadaljevala v skupnosti v Repnjah. Že med študijem teologije se je vključila v pastoralno delo, od leta 2015 je katehetinja v župniji Šturje v Ajdovščini ter nekaterih sosednjih župnijah. To poslanstvo živi z veseljem in predanostjo, s čutom za otroke, mlade in njihove družine. Je tudi članica *Urada za mlade pri SŠK*. Poleg tega je velikodušno razpoložljiva tudi za potrebe v provinci – veliko prispeva v skupini za medije, v pastoralni skupini in skupini za pastorale poklicanosti. Rada poje, in kadar je priložnost, z veseljem vzame v roke kitaro ter navdušeno k petju povabi vse, ki so okrog nje.

V času epidemije je še posebej vidno njeno delo na področju digitalizacije katehetskimi vsebin. Z rednim vsakotredenskim snemanjem videokatehez je mnogim otrokom po vsej Sloveniji omogočila, da so s svojo družino od doma spremljali videokateheze, povezane z redno katehetskimi snovjo med cerkvenim letom. Na sproščen, ustvarjal in iznajdljiv način je s pomočjo dejavne uporabe družbenih omrežij prispevala k oznanjevanju v digitalnem svetu ter s tem otroke in mlade spodbujala k iskanju vrednega, pristnega in dobrega. Iz njenih videokatehez veje njena iskrena želja uresničevati Slomškovo misel: »Kdor hoče druge vneti, mora sam goreti.«

Erika Ašič, roj. 1978 v Postojni, je po končani gimnaziji v Postojni zaključila študij socialnega dela v Ljubljani. Z *Društvom katoliških pedagogov Slovenije* je najprej sodelovala kot prostovoljka, potem pa se je v društvu tudi zaposlila. Na pobudo duhovnega asistenta p. dr. Silva Šinkovca je leta 2000 pripravila in odlično izpeljala prijavo društva na razpis za prostovoljno delo. Sredstva iz razpisa so omogočila, da je začel projekt *Človek za druge*. Ta projekt in prostovoljstvo je v celoti uspešno in samostojno vodila do leta 2004. Projekt je bil do lanskega »epidemičnega« leta ena od temeljnih in prepoznavnih dejavnosti društva. Erika Ašič od leta 2000 kot tajnica in strokovna sodelavka odgovornega urednika revije *Vzgoja* sodeluje pri izdajanju revije *Vzgoja*. Revijo spremlja od idejnih zasnov, oblikovanja, stika z avtorji do njenega izida. Po dogovoru z urednikom p. dr. Šinkovcem pripravlja gradivo za uredniški odbor in

skrbi za koordinacijo v Svetu revije. Pri reviji opravlja številne naloge: zbira in pripravlja članke in intervjuje z osebnostmi, ki jih predstavljamo. Za revijo skrbi po vsebinski, tehnični in finančni plati. Išče načine za zniževanje stroškov pri izdajanju revije in skrbi za sponzorska in donatorska sredstva za financiranje revije in društva. Vodi evidenco naročnikov ter evidenco članstva. Skrbi za promocijo revije, oblikuje promocijsko gradivo in opravlja vrsto drugih dejavnosti, ki prispevajo k temu, da je *Vzgoja* prepoznavna med laično in strokovno javnostjo.

Spremlja razpise in prijavlja seminarje na Ministrstvo za šolstvo in šport. Tako društvo dosega umestitev seminarjev v *Katalog stalnega strokovnega spopolnjevanja pedagoških delavcev* (KATIS). Skrbi tudi za promocijo seminarjev, za pripravo zgibank in drugega promocijskega gradiva. Skrbi, da je promocijsko gradivo društva neposredno dostopno pedagoškim delavcem in da so seminarji objavljeni na spletni strani društva.

V zadnjih dveh letih je skrbna urednica zbornikov mednarodnih konferenc *Vzgoja za ljubezen do domovine in države*. Spremlja koordinacijo prijav in skrbi za recenzije prispevkov ter za njihovo vsebinsko in oblikovno urejenost. Oblikuje zbornik konference in načrtuje njegov izid, širjenje in objavljanje. Za letošnjo konferenco, ki bo v novembru 2021, je prevzela vodenje priprav in koordinacijo celotne organizacije, ki je zaradi široko zastavljene mednarodne udeležbe sodelujočih še posebej zahtevna. Na sestankih organizacijskega odbora se zavzema za uresničevanje vseh dogovorov, posreduje pobude posameznih članov odbora ostalim ter tako ustvarja lepo in prijazno sodelovanje v skupini.

Erika Ašič je od zadnjih kadrovskega menjav desna roka predsednice DKPS, saj pozna vse procese, ki so potrebni za nemoteno strokovno delo društva. V veliko pomoč je tudi novim sodelavcem pri spoznavanju in opravljanju dela. Odlično pozna operativne dejavnosti, ki so pomembne za prepoznavnost in strokovnost ter ugled društva v laični in strokovni javnosti. Delo opravlja natančno, vestno in zanesljivo, odgovorno, samoiniciativno in z iskrenim spoštovanjem do vseh sodelujočih. Je razumevala in čuteča oseba, kar se kaže v neposrednem stiku s posamezniki in s skupino. Vedno je pripravljena sodelovati, pomagati, se pogovoriti in iskati rešitve pri različnih stro-

kovnih in drugih izzivih. Pripravljena se je učiti in svoje strokovno znanje dopolnjevati z znanji in veščinami s področja pedagoške stroke. Kombinacija znanj in veščin s področja socialnega dela in pedagoškega področja je odlična sinergija za potrebe dela v DKPS. S svojim kakovostnim in temeljitim delom prispeva, da je društvo strokovno uveljavljeno v slovenskem prostoru. Sodeluje tudi pri medijskih odzivih društva na aktualno problematiko v družbi in je avtorica odmevne kolumne v podporo aktualnemu ministru za delo in socialne zadeve J. C. Kralju. Vsem, ki delamo v različnih skupinah in organih društva, Erika Ašič nudi pomoč in idejno podporo.

Poleg svojega dela in predanosti društvu je žena in mama trem odrasajočim mladostnikom ter skrbna varuhinja domačega ognjišča.

V društvu med člani uživa iskreno spoštovanje. Menimo, da je Slomškovo priznanje prava nagrada za njeno sicer službeno, a požrtvovalno delo v DKPS. S svojim delom in odnosom prispeva k strokovnemu razvoju in uveljavljanju društva.

Počitniško varstvo Srčna dežela

V juliju smo v DKPS izvedli tri tedne počitniškega programa *Srčna dežela* za otroke od 1. do 5. razreda.

Skupaj z animatorji smo oblikovali pester program, katerega rdeča nit je bila skrb za okolje. Program smo vsako jutro začeli z lutkovno uprizoritvijo delčka zgodbe *Povodni mož in Makov škrat*, ki nas je spodbudila k pogovoru o različnih področjih spoznavanja narave in načinih, kako lahko poskrbimo zanjo. Z otroki smo obiskali *Botanični vrt* in *Ljubljanski grad* ter se potepali po Emoni v okviru Mestnega muzeja. Obiskali so nas cirkusanti iz *Cirkokroga*, ki so nas naučili nekaterih cirkuških spretnosti, g. *Tilen Mlakar* in njegov kuža pa sta nas naučila ustreznega obnašanja do psov. Izdelali smo vetrnice, padala, maketo, glasbene instrumente, lutke živali iz recikliranih materialov in sadili rastline ... Vključili smo tudi veliko športa, petja, plesa, bansov in spletni nove prijateljske vezi.

Petra Suhoveršnik

Načrtovalni dan DKPS

V soboto, 21. 8. 2021, smo se v pastoralnem domu župnije Preska zbrali nekateri predstavniki območnih skupnosti, organov društva in zaposleni, da bi načrtovali delo DKPS. Najprej smo pri sv. maši, ki jo je ob somaševanju duhovnega asistenta p. Silva Šinkovca daroval ljubljanski pomožni škof msgr. Franc Šuštar, nas in svoje delo priporočili Gospodu. Kasneje smo v škofovih odgovorih na zastavljena vprašanja odkrivali pogled Cerkev na DKPS in druge laične organizacije oz. gibanja, ki so del Cerkev, vlogo in poslanstvo katoliškega učitelja v slovenskem prostoru, na epidemijo in spoznanja ob njej. Ustavili smo se ob papeževi spodbudi k svetovnemu vzgojnemu zave-

zništvu, ki mu z letošnjo pripravo *Tedna vzgoje* skuša slediti tudi DKPS. Po kosilu in ogledu *Rahelinega vrtca – hiše otrok Montessori* smo v načrtovalnem delu pregledali posamezne območne skupnosti in živost njihovega delovanja ter iskali poti prenove in požitve. Udeleženci smo ves dan aktivno sodelovali in tako soustvarjali duhovno, družabno in delovno razpoloženje ter oblikovali konkretne dogovore.

Branka Jeretina Magister

Duhovne vaje za najmlajše

Mama je srečna, če otroci hodijo prav, babi pa tudi, če je tako z vnuki. »Ne veš,

kako lepo je bilo v Stični,« srečna razlaga moja vnukinja. Oči se ji iskrijo od vsega lepega. Otroci so bili gostje v stiskem samostanu. Molili so s cistercijani, z vlakom poromali na Zaplaz, posadili redkvice, izdelali lične škatlice, peli, bili vsak dan pri sveti maši. Carlo Acutis jih je navduševal za svetost. Obljubili so, da bodo šli pogosto k sveti maši, k sveti spovedi in molili rožni venec. Smel projekt, izvedljiv ob podpori staršev.

Hvala sestri Rebeki Kenda, voditeljici programov za mlade v Kanjem Dolu in častni članici DKPS za njeno ljubezen do mladih, za njeno poslanstvo predajanja znanja in vere na mlajše rodove. Hvala tudi cistercijskemu samostanu v Stični za gostoljubje.

Magda Jarc

Napovedni *koledar*

OS Ljubljana

- V šolskem letu 2021/22 bo vsak 3. četrtek v mesecu ob 18.30 sv. maša za potrebe vzgoje pri Sv. Jakobu v Ljubljani.
- Vsako 1. soboto v mesecu bo ob 16.00 sv. maša za domovino v ljubljanski stolnici. Za domovino bomo molili na grobu Alojzija Šuštarja.
- Srečanje članov OS Ljubljana na letni in volilni skupščini bo 21. oktobra 2021. Vse člane vabimo na posvet *Kaj verni učitelji lahko naredimo za vzgojo v šolah*. Več informacij bo objavljenih na društveni spletni strani: www.dkps.si.

Seminarji DKPS 2021/2022

* Seminarji, označeni z zvezdico, so uvrščeni v katalog Katis 2021/2022.

Nevrotaktilna integracija – obnoveni seminar

Izvedba: 4 ure, 26. 10. 2021
Izvajata: Marjeta Krejči Hrastar

Dobro obvladovanje stresa pri pedagoških delavcih*

Izvedba: 8 ur, 6. 11. 2021
Izvajata: Marjeta Krejči Hrastar, Tatjana Jakovljevič

Učinkovito govorno nastopanje*

Izvedba: 8 ur, 13. 11. 2021
Izvajata: mag. Hedvika Dermol Hvala

Odgovorno ohranjamo slovensko identiteto*

3. mednarodna konferenca Vzgoja za ljubezen do domovine in države
Izvedba: 8 ur, 20. 11. 2021
Predavatelji: Alojz Kovšca, dr. Helena Jaklitsch, mag. Mojca Škrinjar, dr. Stjepan Šterc, Marcos Fink, dr. Aleš Štrancar ter učitelji, ki bodo predstavili svoje strokovne prispevke

Ravnanje strokovnih delavcev kriznih situacijah (NOVO)*

Izvedba: 8 ur, 11. 12. 2021
Izvajata: Julija Pelc

Osebni dnevnik*

Izvedba: 32 ur, Ljubljana:
1. del: 14.–16. 1. 2022
2. del: 4.–6. 2. 2022
Izvajata: dr. Silvo Šinkovec

Moteči, nevidni in travmatizirani učenci*

Izvedba: 8 ur, 29. 1. 2022
Izvajata: Julija Pelc

Učitelji, učenci, starši – ustvarjanje sodelujočega odnosa*

Izvedba: 8 ur, 12. 2. 2022
Izvajata: Dragica Motik, Irma Veljič

Vpliv nosečnosti, poroda in prvih treh let življenja na otrokov kasnejši razvoj*

Izvedba: 8 ur, 19. 2. 2022
Izvajata: Marjeta Krejči Hrastar

Strokovnost in srčnost soustvarjata šolsko kulturo*

Izvedba: 8 ur, 5. 3. 2022
Izvajata: Dragica Motik, Irma Veljič

Pedagoški delavci lahko udeležbo na seminarjih uveljavljate pri predlogu za napredovanje zaposlenih v vzgoji in izobraževanju. Seminarje izvajamo tudi za učiteljske zbornice in zaključene skupine. Podrobnejši podatki so objavljeni na naši spletni strani.

Informacije in prijave:
Društvo katoliških pedagogov Slovenije (DKPS)
Rožna ulica 2, 1000 Ljubljana
01/43 83 983
dkps.seminarji@gmail.com
<http://www.dkps.si>

Sara Smaić

Ljudske univerze v kontekstu skupnostnega izobraževanja Magistrsko delo

Univerza v Ljubljani, Filozofska
fakulteta, Oddelek za pedagogiko
in andragogiko, 2021

V magistrskem delu *Ljudske univerze v kontekstu skupnostnega izobraževanja* smo ugotavljali, ali in kako ljudske univerze kot izvajalci izobraževanja odraslih v lokalnih okoljih zasledujejo prakso skupnostnega izobraževanja. Skupnostno izobraževanje smo pojmovali kot izobraževanje, ki ne poteka v formalnih izobraževalnih programih. Osredotočili smo se na ugotavljanje izobraževalnih potreb v lokalnih okoljih posameznih ljudskih univerz ter odgovarjanje nanje, prožnost in prilagodljivost izobraževalnih programov ter odgovarjanje na aktualne družbene potrebe ter izzive, s katerimi se sooča posamezna skupnost.

Zasledujoč glavni cilj, smo izvedli polstrukturirane intervjuje z direktorji

ljudskih univerz ter zbrane podatke dodatno obrazložili s pomočjo ugotovitev ekspertnega intervjuja, izvedenega s strokovnjakinjo s področja izobraževanja odraslih. Ugotovili smo, da izbrane ljudske univerze na različne načine zasledujejo koncept skupnostnega izobraževanja, pri čemer povezujejo deležnike lokalne skupnosti. Posledica tega so raznoliki neformalni izobraževalni programi, namenjeni različnim ciljnim skupinam, v katerih se kažejo načela opolnomočenosti, rezilientnosti in razvoja skupnosti. Kot so pokazale ugotovitve raziskave, bo skupnostno izobraževanje zelo pomembno tudi v prihodnosti, ko bodo še bolj aktualni izzivi priseljavanja in staranja prebivalstva, medkulturnosti, digitalizacije in trajnostnega razvoja.

Summary

In the *Editorial*, the editor Silvo Šinkovec reflects on the danger we are faced with and which is spreading because of people who no longer have a healthy mind and are disoriented.

The *Focus Theme* of the 91st issue of the *Vzgoja* magazine is Expressing Emotions. In the introductory article, Majda Šavko writes about the development of emotional intelligence. Its development requires: (self-)awareness, discovering the causes of emotional states and responses, and managing emotions. Klara Ramovš deals with communicating emotions and presents the importance of showing them to our loved ones and helping others to express their emotions more easily. Simona Smuk writes about the expression of emotions in sign language, her experience of interpretation and the challenges of how to convey emotions through sign language. Rok Blatnik presents the obstacles and blessings in communication between a deaf mother and a hearing son. He focuses on his experience and his views on it. Rosana Blatnik, a deaf mother, shares with us a speech she wrote for her son's wedding. In it, she expresses her problems because of her deafness, and her gratitude for his son's help in overcoming these problems. Andrej Perko presents a therapist's view of the life story of a boy with deaf parents and the fact that deprivation can be an obstacle or an opportunity for growth. Mateja Pišljar Mehle writes about the language of the deaf, about the development of hearing and speech, and about sign language, which is the mother tongue for children of deaf parents, meaning that they have been exposed to bilingualism since birth. David Kraner draws attention to the neglect of young people's emotional intelligence and students' emotional distress caused by increased exposure to the digital

world.

In *Our Interview*, Silvo Šinkovec talked to Miran Žvanut SJ, Provincial of the Slovenian Province of the Society of Jesus. They talked about his sports and clerical life and work, about the Year of Ignatius, the impact of the Jesuits in our country, life during the epidemic and much more.

In the *Teachers* section, we publish the second of three parts of Branko Koderman's contribution on Christian Slovene-ness and patriotism in Slovene schools; this time the topic is Culture - Inculturation - Patriotism. Pasquale Foresi points out that we need a new mind-set in education that will make teaching a way of life. Teaching must not shape the mind alone, but the whole person. We present the speech by Alenka Prijatelj at the farewell of dr. Marko Kremžar; in it, she expresses her gratitude for his life and work. This is followed by a poem by Marko Kremžar titled *Slovenia in the World*, which became the anthem of Slovenian emigrants.

In the section *Educational Plan*, Marija Majer writes about the inclusion of civic education into the Natural and Cultural Environment Study and how to prepare children for the role of active citizens. Petra Krulc reflects on the profession of a Slovene language teacher, which, in addition to teaching, enables cultural activities and the cultivation of culture among students, and raises high school students into cultural citizens.

In the *Parents* section, Tatjana Jakovljević writes about the time a child spends in front of various screens. Stanka Vogrinec presents a project that promotes reading with the help of a reading backpack. Reading is a necessary skill on a daily basis that has a big impact on performance. With the words *slóv* and *slóvo*, Lidija Golc writes about her experience

with different goodbyes and reminds us that not every goodbye is sad and that sometimes we need a goodbye from negativity.

In *Fields of Education*, dr. Milčec Komelj presents the work of the painter Herman Gvardjančič: *Poems for Nico*, which adorns the cover of the magazine, and describes the painter's fiery flame of emotions. Nika Cuderman writes about stigmatization as an obstacle to successful inclusion. The article includes her interview with a social worker in a kindergarten. Karin Vogrič compares public and Montessori kindergartens, the role of teachers and the way a child learns.

In the *Spiritual Challenge* section, Slavko Rebec presents a Special Colleague who stands by the side of all those who educate and writes about the creation of man, which in a way happens every time he stands in front of other people in any educational role.

In the *Experience* section, Ines Ceglar focuses on the number π and learning about the circle in mathematics lessons. She presents options for implementing a different lesson. Tina Godina presents learning English from childhood to adolescence and points out various possibilities that can make learning a foreign language more interesting. In the *New Insights* section, we get to know Sara Smaić's master's thesis on Adult Education Institutions in the context of community education.

In the *Reading Tip* section, we present some good books on education, which will help parents as well as teachers, and some books for children.

Written by: Tatjana Fajdiga
Translated by: Tanja Volk

**Športam,
ko mi paše.
TV lahko počaka.**

Časovni zamik • T-2 tv2go • Top dogodki

Herman Gvardjančič: Pesmi za Nico (My only Child), 2004
akril na platnu, 211 x 171 cm
zasebna last